

عرفان

مجله تحقیقی، ادبی، تربیتی و اجتماعی

سال نود و هفتم دور دوم ماه جوزا، شماره مسلسل ۵۸۹، سال ۱۳۹۷ هجری شمسی

- فهرست نگاری در آثار...
- بنیونه او روزنه د ټولنیز...
- مکتب ایدئالیسم و نقش...

عرفان

د پوهنې وزارت

مجله تحقیقی، ادبی، تربیتی و اجتماعی

جوزا ۱۳۹۷ هجری شمسی

Erfan

Research, Cultural & Social Magazine

June 2018

آموزش درست اولاد وطن نوید ترقی و پیشرفت کشور است

د یوې هوسا او پرمختللي ټولنې ستنې د نجونو په تعلیم کې نغښتې دي

د پوهنې وزارت
د عامه اړیکو او پوهاوي ریاست
کابل - افغانستان

Directorate of Publication & Information
Ministry of Education
Islamic Republic of Afghanistan

E-mail: magazineerfan@gmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسوول مدير

محمد ابراهيم ستانکزی
مهتمم: صادق سپين غر

مسلكي غړی

عبدالواسع سعادت

انځور

محمد ادريس نوري

کمپوز چارې

احمد شعیب ورسجی

ډیزاین

بريالی رحمانزی

د دفتر شمیره

۰۷۲۹۸۱۹۰۳۵

کتنپلاوي

پوهنیار محمد کبير حقمل
معراج زماني

استاد گل رحمان رحمان

سرمحقق محمد آصف گلزاد
د سرمؤلف مرستیال عنایت الله عادل

محمد اکرم وفادار

عبدالصبور غفراني

محمد نسیم عیاذ

- ۱..... سرمقاله
- ۳..... فهرست نگاری در آثار... سرمحقق محمد آصف گلزاد
- ۱۴..... نبوونه او روزنه د ټولنیز... سرمحقق مرزاد محمد لودی
- ۲۱..... مکتب ایدئالیسم و نقش... سرمحقق گلپاز بنیادی
- ۳۲..... د پښتو ادب په نظمونو او... د سرمؤلف مرستیاله فروزان خاموش
- ۴۵..... بررسی میزان اهمیت و ضرورت... گروپی
- ۵۳..... د څلورو اما مانو اقوال... شیرعلی همت نیازی
- ۵۷..... تحقیق مؤلف نسیمه عبدالرحیمزی
- ۷۰..... بررسی آثار و احوال... بهشته محسنی
- ۷۹..... معرفی مختصر الشیخین... معاون سرمؤلف مایل آقا متقی
- ۸۵..... فضایل اخلاق که سبب رحمت... مؤلف سید حبیب الله ولی زاده
- ۹۱..... زعفران و سهم آن در انکشاف... مؤلف ستوری سادات
- ۹۹..... راه عقل و اندیشه معاون مؤلف فرشته نجاتی

د عرفان مجله د مطالبو په اېډیټ کې خپلواکه ده، راغلي لیکني له عرفان سره پاتې کېږي.
د عرفان مجله د لیکوال د لیکني ننگه نه کوي، هر لیکوال ته ښایي،
چې د خپلي لیکني ننگه په خپله وکړي

د پوهنې وزارت

خپرنیزه، ادبي، ښوونیزه، روزنیزه او ټولنیزه مجله

غبرگولی ۱۳۹۷ هجري لمريز کال

اختر مسلمانان سوله ييز گډ ژوند ته رابولي

په نړۍ کې زيات شمېر وگړي ژوند کوي چې د هر فرهنگ، کلچر، دين او مذهب لارويان ځانته د خوښۍ او غم ورځې لري او په بېلا بېلو اشکالو او ډولونو لمانځل کيږي، خو د اسلام د سپېڅلي دين لارويان د خوښۍ او خوشحالي د نورو ورځو تر څنگ د لوی اختر او کوچني اختر ورځې لري چې په شاندارو مراسمو لمانځل کيږي، د عيد اصطلاح چې د اختر کليمه يې ډېره ښه او پر ځای معنا څرگندوي خاص مفهوم لري، عيد په اصل کې د عاد (عود) يعوود له فعل څخه مشتق شوی، چې د بيا را گرځېدو، هر کال بيا ښادي راوړلو يا د يو قوم يا ملت د بري او يا د يوې ټولنې د فضلت او سترې پېښې د يادولو ورځ، معنا ورڅخه څرگنديږي په عربي ټولنه کې عيد هغه وخت او زمانې ته وايي چې په هغه کې غم او ښادي بيا راگرځي او تکراريږي خو؛ زياتره علما په دې آند دي چې د خوښيو د بيا تکرار ځانگړی مفهوم لري. په قرآنکريم کې هم د عيد اصطلاح راغلې چې د عود يا د بيا را گرځېدو په معنی ده، اسلامي اعياد د دې لپاره چې د رمضان المبارک (روژې) د مياشتې له تېرېدو يا د روژې د عبادت له اداء کولو يا د حج د فريضې له ادا کولو وروسته لومړنۍ فطري پاکي او صفايي د انسان ځان او روح ته را گرځي او ناپاکي له منځه ځي، د خوښيو د ورځو په نوم لمانځل کيږي او ډېر لوړ معنوي ارزښت لري.

مسلمانان د روژې د مبارکې مياشتې له تېرېدو وروسته د شوال د مياشتې لومړۍ نېټه د عيد يا اختر په نوم لمانځي او د روژې د مياشتې د اداء کولو اجر او ثواب له خپل خدای څخه غواړي هغه اجر او ثواب چې الله (ج) يې په خپله وعده کړې ده.

د روزې د مياشتې اختر «عید فطر» هغه ورځ ده چې الله (ج) په نورو ورځو غوره گڼلې او هغه يې خپلو بندگانو ته د دنيوي او اخروي ډاليو او جايزو د ورکړې لپاره غوره کړېده. کوچنی اختر يا د فطر د عید ورځ د اُجرې د اخيستلو ورځ ده او په دې ورځ بايد مسلمانان ډېرې دعاوې وکړي او د لوی خدای (ج) له دربار څخه د دنيا او اخرت د خير مطالبه وکړي او خپله ورځ په تنبلي او بطالت تېره نکړي.

د کائناتو ستر واکدار په ځمکه کې د نظم او ښه ژوند د برابرولو او خپلو بندگانو ته د ښه ژوند شرايطو د برابرولو لپاره ډېر ښه فرصتونه په لاس ورکړي چې انسانان په تېره مسلمانانو ورڅخه گټه پورته کړي او دخپلو عباداتو په سرته رسولو، توبه کولو، داسې توبه چې بيا گناهونو ته مخه ونکړي او ناوړه اعمال تر سره نکړي د الله (ج) رضا تر لاسه او واجب الجنت وگرځي، اوس چې د کوچني اختر «عید فطر» د را رسېدو په درشل کې يو پر موږ مسلمانانو لازمه ده چې د دغو مبارکو ورځو په برکت چې د الله (ج) له لوري زموږ مسلمانانو لپاره د گناهونو د پاکولو ډېر ښه فرصت دی، د خپلو بې وزلو او غريبو هيوادوالو چې په هيواد کې د روان ناورين څخه ډېر کړېدلی او ځورېدلی دی لاسنيوی وکړو او د خپلو ځاني عباداتو تر څنگ لږ څه لاس خلاصی عمل تر سره کړو او د خيراتو، صدقو، ذکات او نورو خير غوښتونکو عملونو په تر سره کولو د خپلو بې وزله، بېچاره وو خوښد، ميندو مسکينانو او غريبانو لاسنيوی وکړو. فکر کوم چې د روژې مبارکې مياشتې عبادت د اداء کولو ستر مفهوم او معنی به هم همدا وي چې موږ د خپلو بېچارو هيوادوالو او مسلمانانو له حال څخه خبر شو او په اخرت کې د ځان لپاره د ثواب د گټلو او د الله (ج) د رضا د لاسته راوړلو په خاطر په خپلو بې وزلو او تر لاس لاندې وروڼو، خوښدو، مشرانو کشرانو لاسنيوی وکړو څو؛ الله (ج) په موږ مهربانه او دهغه د ترحم مستوجب وگرځو، دغه شان د روژې مياشتې د عباداتو د سم سرته رسولو په خاطر بايد له خپلو، خپلوانو، گاونډيانو او هيوادوالو سره دښمني پای ته ورسوو او په هيواد کې د سولې، وروڼۍ او اخوت د فضا د واکمن کولو لپاره د روژې د مبارکې مياشتې فضيلت او برکت په خاطر کار او زيار وگالو تر څو زموږ په هيواد کې شته وروڼه ملتونه په سوله او امن کې د خوښۍ او خوشحالي ژوند وکړي او د پرديو ناوړه او ظالمانه پلانونه او نقشې چې زموږ د هيواد د بې ثباته کولو او زموږ په خلکو کې د دښمني تخم د کرلو لپاره يې په خپل سر کې لري له یأس سره مخ کړياو د هغوی نا روا هيلې له خاورو سره خاورې کړي او په خپله خاوره او ښکلي وطن کې د سوله ييز گډ ژوند فضا واکمنه کړي.

فهرست نگاری در آثار تحقیقی

بخش دوم:

و شروع پاورقی از اثر:

(باکاروان حله: ۱۳۸۸، ۵۲؛ حدیقه: ۱۳۴۵، ۱۸)

یا: (باکاروان حله، ۱۳۸۸: ۵۲؛ حدیقه، ۱۳۴۵: ۱۸)

هرگاه اثری، تصحیح، اتمام یا تحشیه شده باشد، جهت ازجگذاری به خدمات ایشان، ضمن فهرست میان متنی نام آنها را نیز اگرنویسند، بهتر خواهد بود؛ مثلاً:

(شاهنامه ژول مول: ۱۳۴۴، ۱۷۵)

(مثنوی نیکلسون: ۱۳۳۸، ۲۱۷)

و در صورتی که مرجع بیش از یک جلد باشد، پس از ذکر سال نشراتی و پیش از نوشتن صفحه یا صفحات، جلد هم قابل تذکر است؛ مانند:

(مثنوی معنوی: ۱۳۳۸، ج ۴، ۲۱۷)

هرگاه اثر ترجمه شده، به حیث مأخذ میان متنی قرار گیرد، در این صورت نوشتن اسم مترجم نیز ضرور مینماید؛ طور مثال:

(طبقه بندی اشعار دهدهی: ۱۳۶۲ / ترجمه عبدالرسول رهین، ۱۲۵)

یا:

(ملویل دیوی: ۱۳۶۲ / ترجمه عبدالرسول رهین، ۱۵۲)

ياد داشت: هرچند علامات نگارشی، هریک موارد کاربرد خاص خود را دارند؛ اما بعضی از آنها به جای یکدیگر نیز استعمال شده می‌تواند؛ به ویژه آن تعداد از نشانه‌هایی که باهم نزدیکی دارند، مثل کامه و سیمی کولن، یا خط فاصله و کامه در هنگام نشان دادن جمله‌ها و عبارات معترضه و امثال اینها. فهرست میان متنی یا به عبارت دیگر «روش میان متن» که خلاصه و فشرده یک منبع می‌باشد، برای هر نوع پژوهش و از جمله ادبیات دری قابلیت استفاده را دراست و همین اکنون به حیث یک روش پذیرفته شده و فراگیر محسوب می‌گردد «بنابراین علی رغم اعتبار علمی روشهای پاورقی و مسلسل، توصیه می‌شود دانشجویان، محققان، نویسندگان، موسسات انتشاراتی و مجلات علمی، این الگو را سرلوحه کار خود قرار دهند.» (۱: ۳۷۵)

فهرست میان متنی یا به عبارت غربی‌ها «شیوه ارجاع دانشگاه شیکاگو» در جنب خوبی‌هایی که دارد، ناتوانی‌یی را نیز داراست و آن هم اینست که تمیز نوعیت مرجع (مقاله، رساله یا کتاب) در اینگونه مآخذ دهی، شده نمی‌تواند؛ یعنی خواننده دقیق نمیداند که نقل قول از چگونه منبع صورت گرفته است؛ زیرا اقدام اشاره‌یی روی این نکته در فهرست میان متنی وجود ندارد (۱۵: ۲۶۲)؛ و الا در صورتی که خواننده به کتابنامه مراجعه کند یا اثر چنان معروف باشد که نیاز به وضاحت شکلی آن احساس نگردد.

۴ - فهرست منابع یا مآخذ

فهرست اخیر اثر تحقیقی یعنی: کتابنامه، فهرست رهنمای مآخذ، سرچشمه‌ها، کتابشناسی (ببلیوگرافی - Bibliography) و امثال اینها، نمایانگر منابعی اند که آخرین مرحله اثر تحقیقی را نشان میدهند؛ چنانچه محقق در تدوین اثرش از آنها استفاده نموده است و خواننده را جهت کسب اطلاعات بیشتر به آنها، رجعت می‌دهد. فهرست مذکور شامل کتاب، رساله، مقاله و سایر اسناد و مدارک چاپی و قلمی میشود. در شرایط موجود، اینترنت هم به حیث مهمترین منبع تحقیق درآمده است. از همین رو در ردیف سایر منابع، جز کتابنامه قرار می‌گیرد. عده‌یی از محققان، فهرست مآخذ را در پایان هر فصل یا بخش اثرشان می‌آورند؛ اما اکثریت، منابع خود را در ختم کتاب یا رساله ذکر مینمایند. هر دو شیوه معمول و پذیرفتنی است.

ساخت و بافت کتابنامه با زیر نویس، تفاوت اندکی دارد. بدین معنی که در پاورقی‌ها، ذکر صفحه یا صفحات فهرست مآخذ حتمی است؛ حال آنکه ضمن سرچشمه‌ها، صفحه یا صفحات مآخذ آورده نمی‌شود. اکثر پانویسها - نه تمام - آنها شامل کتابنامه می‌گردند؛ به استثنای آن پانویست‌هایی که ارتباط مستقیم و همه جانبه با متن ندارند و حاوی جنبه‌های معلومات اضافی یا شکل وضاحت را در زمینه داشته باشند، که خواننده را کمک حاشیه‌یی نمایند. اینگونه پاورقی‌ها، جزااصل متن نمیشوند و محقق نیز به خاطر حفظ امانت داری در کار خویش، آنها را در پاورقی ثبت مینماید؛ چنانچه به

باوریکی از آگاهان: «بعضی اوقات محقق دراثنای تحقیق خود به برخی از نقاط مفیدی برمیخورد که به اصل موضوع بسیار مرتبط نمی باشد. از آنرو ترجیح میدهد آنرا در قسمت تحتانی صفحه در حاشیه شرح دهد و این کار را در صورتی انجام می دهد، که مطلب کوتاه باشد.» (۴: ۱۱۰) اینچنین پاورقی ها در ختم کتاب یار ساله آورده نمی شود و دیگر همه پاورقی ها، شامل فهرست منابع اخیر کتاب میشوند.

در قدیم رسم چنان بود که فهرست منابع را با نام کتاب شروع میکردند، نه از تخلص یا اسم نویسنده. این شیوه اکنون مورد استعمال ندارد، الا کتابهایی که مولف آنها معلوم نباشد. در شرایط موجود، نظریه مبرمیت وارزش کتابنامه، آگاهان مسایل تحقیق، کتابنامه هارا به ترتیب الفبا، آنها شروع از تخلص، میسازند. در فهرست مذکور، نخست کتابها، بعد مجله ها و سایر نشرات زبان دری، به تعقیب آنها منابع خارجی - البته - آنها بر اساس و ترتیب شماره های قبلی - و در پایان مراجع انترنتی را ذکر مینمایند؛ چرا که انترنت هم دارای ارزش منابع کتابخانهیی شده است.

در بعضی از روشها، مانند سیستم APA (شیوه انجمن روانشناسی امریکایا رجاع دهی دانشگاه شیکاگو) و به تبعیت از آنها، عدهیی از پژوهشگران، کلیه مأخذ خود را بدون تفکیک کتاب، مجله، رساله و غیره آثار چاپی و چاپ نشده را به ترتیب الفبا و شروع از تخلص یا نام خانواده گی نویسنده، ردیف مینمایند. (۶: ۲۰۶)

در کتابنامه، هر مأخذ یکبار آنها به صورت مکمل، اما بدون صفحه ذکر میشود، در حالیکه شماره صفحه یا صفحات ضمن متن تکرار می آیند. این شیوه سهولت هایی را با خود دارد. بدین معنی که عدم تکرار یک منبع، از طولیل شدن لیست مأخذ جلوگیری مینماید و از سوی دیگر پیداکردن مأخذ به آسانی صورت میگردد. سرچشمه ها، همچنان پاورقی ها، از تخلص یا نام خانواده گی نویسنده، آنها به ترتیب الفبا، آغاز می گردد. این خود بدان جهت است که گویا اشخاص بیشتر از طریق تخلص شناخته میشوند تا نام. سال چاپ کتاب یار ساله را بعد از نام مولف می آرند. «سابق براین اگر کتابی چاپ میشد و نام ناشر نداشت. لفظ «بی نا» و اگر محل انتشار معلوم نبود، «بی جا» و اگر تاریخ انتشار نداشت، «بی تا» را به کار میبردند. هنوز هم اگر بامواردی از این دست برخورد شد، پیشنهاد میشود از لفظ های بی نا و بی جا و بی تا، استفاده شود.» (۱۱: ۲۹۶)

اینکه چرا سال چاپ اثر را در فهرست منابع، جلو میکشند، گویا بدان سبب است که آثار علمی - تحقیقی، نظریه تاریخ نشر آنها، اهمیت پیدامیکنند، از همین رو آنرا پیش از سایر مشخصات منبع داخل قوس میانه قرار داده، قبل و بعد از آن نقطه میگذارند - اگر چه عده یی ذکر این نقطه ها را لازم نمیدانند - همه میدانند که تازه ترین چاپ ها و تجدید در طبع آثار، یقیناً اطلاعات و نوآوری هایی را با خود میداشته باشد؛ چنانچه در این زمینه میخوانیم: «از چیزهایی که به نسخهیی اعتبار می بخشد، تاریخ کتابت آنست که نسخه نویس، در پایان اثر می نویسد و نیز تاریخ نوشته شدن نسخه اولیه که این

نسخه از روی آن نوشته شده است.» (۶: ۲۰۶) ناگفته نماند که اسناد تاریخی، نسخه های خطی و نبشته های معروف گذشته گان، از این قاعده مستثنی میباشند، یعنی ارزش آنها در قدامت شان نهفته است.

نام اثر را در فهرست منابع، با کلمات درشت می نویسند؛ اما در تایپ و چاپ، زیر آن خط می کشند و یا سبزه و واژه های آنرا تغییر می دهند. البته ترتیب اجزای فهرست و نقطه گذاری از آغاز تا پایان هر شماره فهرست، یک اصل مهم و اساسی محسوب می گردد؛ طور مثال:

۱- فرمند، غلام حسین. (۱۳۸۵). دو ملک الشعراى همروزگار (قاری و بیتاب)؛ چاپ اول، کابل: مطبعه آزادى.

۲- شریفی، محمد فاضل. (۱۳۸۸). دببایات کودک در افغانستان؛ انستیتیوت گویتة (دفتر فرهنگی آلمان) مطبعه بهیر.

اگر کتاب یار ساله یی، ثمر کار دو یاسه نویسنده و یا پژوهشگر باشد، فهرست منابع، به تبعیت از صفحه عنوان، بانام شخص اول آغاز میشود، آنهم شروع از تخلص یا نام خانواده گی. سپس نویسنده یا پژوهشنده های دیگر (دوم و سوم)، به شکل عادی یعنی بدون تقدم تخلص برنامه های شان، ذکر میگردند؛ زیرا به یقین که تناسب سهم هریک از نویسندگان هانگام نگارش کتاب، در قسمت نوشتن اسمای شان مد نظر بوده است و اما در صورتی که: «میزان مشارکت همه افراد در اجرای پژوهش یکسان باشد، اسمای آنان به ترتیب الفبا به دنبال هم قرار میگیرند.» (۵: ۲۴۸) مثال؛ اثر توسط دو مؤلف:

- یاحفی، محمد جعفر و محمد مهدی ناصح. (۱۳۷۷). رهنمای نگارش و ویرایش؛ چاپ نزد هم، مشهد: استان قدسی رضوی.
اثر به وسیله سه نویسنده:

- محمدی، عبدالحمید، معصومه حسنی و زهرا محمدی. (۱۳۹۰). افغانستان در مسیر صلح و امنیت؛ چاپ اول، انتشارات بین المللی الهدی، مطبعه کاروان.

هرگاه اثری به وسیله چند نویسنده یا پژوهشگر (بیشتر از سه نفر) نگارش یافته باشد، در فهرست نگاری، نام یکتن از نویسندگان، آنهم کسی که در ردیف نویسندگان پشتهی کتاب، اول آمده باشد؛ با شروع از تخلص نوشته شده و به جای اسمای سایر همکاران، واژه «ودیگران» می آید، طور مثال:

- سرمد، زهره و دیگران. (۱۳۸۳). روشهای تحقیق در علوم رفتاری؛ چاپ دهم، نشر آگاه.
هرگاه اثری از طریق مؤسسه یا نهادی تدوین یا چاپ شود؛ فهرست منابع، با ذکر همان نهاد، شروع می شود. مثلا:

- اتحادیه نویسندگان. (۱۳۶۳). روش املاى زبان درى، به کوشش پویا فاریابی، کابل: مطبعه تعلیم و تربیه.

یا بدین ترتیب:

- فاریابی، پویا (گردآورنده). روش املاي زبان دری؛ کابل (اتحادیه نویسنده گان): مطبعه تعلیم و تربیه.
- اکادمی علوم افغانستان. (۱۳۸۶). دایره المعارف آریانا؛ دور دوم، جلد اول، کابل: مطبعه نبراسکا.
- اگر کسی خود دایره المعارفی تألیف نموده باشد؛ فهرست منابع و همچنان پاورقی با نام مؤلف، آغاز می گردد؛ طور مثال:
- مصایب، غلام حسین. (۱۳۸۳). دایره المعارف فارسی؛ جلد اول، چاپ چهارم، شرکت سهامی کتابهای چاپی.
- در صورتی که مأخذ، مضمون شخصی در دایره المعارف باشد؛ فهرستنامه با نام نگارنده مضمون آغاز می شود؛ مثال:
- انصاری، میر امان الدین. (۱۳۳۰). «ابومسلم خراسانی»، دایره المعارف آریانا؛ دور نخست، جلد دوم، مطبعه دولتی.
- یا:
- معین، محمد. (۱۳۴۵). «مؤزده استان قدس»، دایره المعارف فارسی؛ جلد سوم، چاپ پنجم، انتشارات امیر کبیر.
- در مورد نسخه های خطی و میکروفلم ها نیز تقریباً عین فهرست نگاری آثار چاپی مدنظر گرفته می شود. اگر نسخه خطی وابسته به شخص یا نهادی باشد؛ مشخص ساختن مالک یا مرجع آن، ضروری است؛ مانند:
- رازی، ابوالفتح جمال الدین حسین. روضه الجنان فی تفسیر قرآن؛ نسخه خطی (آرشیف ملی افغانستان)، تاریخ کتابت ۸۱۲ هـ ق، شماره ثبت ۵۶۵.
- همچنان اگر مرجع، انترنت یا سایت الکترونیکی باشد؛ در این صورت ذکر آدرس سایت مورد استفاده به صورت مکمل ضمن فهرست منابع حتمی است.
- فهرست نگاری مقالات مجله، جراید و روزنامه نیز ضمن کتابنامه، با منابع دیگر، تفاوت زیاد ندارد و عناصر و ویژه گیهای آن قرار ذیل است:
- ۱- نام خانواده گی یا تخلص نویسنده،
- ۲- نام مکمل نویسنده مقاله؛
- ۳- عنوان مقاله؛
- ۴- نام نشریه: (بعضی ها زیر نام نشریه، خط افقی می کشند).
- ۵- نام مترجم، (در صورتی که مقاله ترجمه شده باشد).

۶- دوره نشراتی،

۷- شماره نشریه،

۸- تاریخ نشر. (روز، ماه یا سال)،

مثال:

– رستگار، علی شیر. «فهم نوروزنامه خیام از حقیقت جشن نوروز»؛ خراسان: دور سوم – دلو – حوت ۱۳۹۲.

در صورت گرد آوری مقالات، اگر نام نویسنده مقاله معلوم باشد؛ فهرست منابع، با نام نویسنده آغاز شده و اسم گرد آورنده در جایگاه خاص خود قرار می گیرد؛ مثلاً:

– جاوید، احمد. (۱۳۹۰) مقالات جاوید؛ گردآورنده اخشید جاوید، چاپ نخست، کابل، انتشارا سعید.

– بهار، محمدنقی. (۱۳۷۱). بهار ادب فارسی (مجموعه یکصد مقاله از ملک الشعراء بهار)؛ به کوشش

محمد گلبن، مقدمه دکتور غلام حسین یوسفی، جلد اول و دوم، چاپ سوم، تهران: کتابهای جیبی.

منبعی که نام مولف یا نویسنده آن معلوم نباشد، کتابنامه و پاورقی با ذکر نام اثر شروع میگرد، آنهم به

ترتیب الفبا (درس چشمه ها)؛ مانند:

– بحر الفوائد. (۱۳۴۵). به اهتمام محمدتقی دانش پژوه، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

وبابه ترتیبی که نام مهتم به جای نویسنده قرار گرفته، داخل قوس (مهتم) مینگارند:

– دانش پژوه، محمدتقی (مهتم). (۱۳۴۵). بحر الفوائد؛ تهران؛ بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

مثال دیگر:

– تاریخ سیستان. (۱۳۸۸). تصحیح محمدتقی بهار، به کوشش ایرج بهرامی، انتشارات زوار.

یا:

– بهار، محمدتقی (مصحح). تاریخ سیستان؛ به کوشش ایرج بهرامی، انتشارات زوار.

ویژه گی مذکور در مورد آثاری که ترجمه شده، امانویسنده آن معلوم نیست؛ نیز صدق مینماید. یعنی

شروع از نام کتاب و یا آغاز بانام مترجم آنهم داخل قوس مبان.

بعضی ها میگویند که در صورت واضح نبودن نویسنده اثر، به جای نام وی در فهرست

مآخذ، قطعه خطی طویلتر از خط فاصله (حدود یک انج) کشیده میشود و این خود درست نیست؛

چرا که نگاشتن چنین خطی، به جای اسم مولف در کتابنامه یی می آید که چنداثر او مورد استفاده

پژوهشی قرار گرفته باشد و آثارش یکی پی دیگر ردیف شوند. در آن صورت این خط افقی به

خاطر جلوگیری از تکرار نام نویسنده اثر، نگاشته میشود.

ه – فهرست اعلام

اعلام (به فتح الف) جمع علم بوده، در اصطلاح دستوری چنان است که برفردی مخصوص و معین

از بین افراد خود، دلالت کند و معمول آنست که اعلام برای نام بردن شخص، محل و یا چیزهای دیگری

که معین باشد، به کار می‌رود و در فارسی آنرا «اسم خاص» نیز می‌گویند (۳: ۲۶۲-۲۶۳) و طوریکه دیده می‌شود بسا از آثار (تحقیقی و غیرتحقیقی) علاوه بر فهرست های مندرجات، پاورقی، میان متنی و کتابنامه، یکنوع فهرست دیگر نیز دارند، که در آخرین برگهای اثر، قرار می‌گیرند و آنرا به نامهای «فهرست اعلام»، «نامنامه»، «فهرست رهنما»، «فهرست موضوعی»، «فهرست پس از متن» و یا «نمایه» می‌گویند (۱۳: ۲۴۳) چنانچه می‌خوانیم: «اصطلاح تازه ای که در دانش کتابداری برای نوع فعالیت های فهرستی انتخاب شده، کلمه «نمایه» است و تهیه فهرست را «نمایه سازی» اصطلاح کرده اند. نمایه همان فهرست رهنماست.» (۳: ۱۷۵)

در مورد فهرست اعلام می‌گویند که شیوه مذکور چنانچه در این اواخر رواج یافته است؛ نزد محققان و نویسندگان پیشین معمول نبود و از ابتکارات سودمند خاورشناسان میباشد، که به پیروی از آنها، پژوهشگران شرقی نیز در پایان آثار خویش آنرا می‌آرند و بدین ترتیب به اهمیت کاریشان می‌افزایند؛ (۱۷: ۴۷) اما مطالعات دقیق و ریشه یابی در این زمینه مینمایاند که نگارش فهرست های اعلام در بلاد شرق فراتر از آن است که عده‌یی آنرا دستاورد خاورشناسان می‌گویند؛ چنانچه تاریخ آنرا میتوان تا صدر اسلام رسانید. در ادوار گذشته نگارش «اعلام» شکل ویژه خود را داشت. نویسندگان و اهل تحقیق، حتی اعلام های بزرگی به پیمانه کتاب، تهیه نموده اند و آنها را به نامهای: طبقات، معاجم و تراجم یاد میکردند، که میتوان از آثاری چون حدود العالم من المشرق الی المغرب در علم جغرافیه نام گرفت. این کتاب در سال ۳۷۲ هـ.ق. تالیف شده است. فارسنامه بلخی، تاریخ سیستان، تاریخ طبرستان، احسن التقاسیم فی معرفت الاقالیم تالیف ابوعبدالله محمد بن احمد مقدسی، نزهت القلوب، تالیف حمدالله مستوفی، سفرنامه ناصر خسرو بلخی، تاریخ یعقوبی، مروج الذهب، حبیب السیر، تاریخ طبری، طبقات الصوفیه، تالیف بن عبدالرحمن سلمی (متوفی ۴۱۲ هـ.ق.) و همچنان آثار دیگری مانند طبقات الفقها، طبقات الصحابه و تابعین، طبقات المحدثین و مفسرین، طبقات الاطباء و معجم الادبا، تالیف یاقوت حموی، ریحانه الادب، تالیف محمد علی مدرسی در هشت جلد، نامه دانشوران، فرهنگ فرق اسلامی تالیف محمد جواد مشکور (۳: ۱۴۶-۱۷۳) و امثال اینها، که هر یک به نحوی در راستای اعلام، بهترین دستیار محققان جهت شناخت موضوعات مختلف شده میتوانند.

در صورتبندی فهرست اعلام (نمایه)، نویسنده یا محقق از ابتدا تا انتهای اثرش را با دقت می‌خواند و اسمای علم (معروف) که شامل اشخاص، اماکن، قبایل، اقوام، مذاهب، شهرها، کتابها، آیات قرآن شریف، احادیث نبوی، اشعار، اصطلاحات خاص و بلاخره آنچه نویسنده یا پژوهشگر لازم میدانند، همه را استخراج مینماید و به ترتیب الفبا با ذکر صفحه، تنظیم میکند. هرگاه اسمی علم، اندک باشند، همه را تحت یک فهرست قرار میدهند و در صورت زیاد بودن اسما، برای هر یک از موضوع، فهرست جداگانه‌یی می‌سازند.

خوبی فهرست اعلام دراینست که هرگاه خواننده‌یی اراده نماید تانام یا اصطلاح خاصی را از لابلای یک اثر دریافت کند، ضرورت ندارد که تمام موضوعات کتاب را سراپا بخواند تانکتۀ مورد نظرش پیداشود. او در چنین حالت، به فهرست اعلام مراجعه مینماید و در یک لحظه اصطلاح مورد نظر و صفحۀ آنرا درمی یابد، که این خود علاوه بر سهولت جهت دریافت نکته‌یی، کیفیت وارزش کتاب رانیز بالا میبرد و آنچه در این راستا قابل یادآوری میباشد چنانچه گفته اند: «در فهرست راهنماتنها مدخل هایی وارد میشوند که اولاً دور محور موضوع اثر باشند. ثانیاً درباره ی آنها اطلاعات مورد علاقه محققان در متن آمده باشد... مثلاً در فهرست راهنمای اثری جغرافیایی، درج مدخل هایی در موضوع فلسفه یا پزشکی مورد ندارد؛ زیرا چنین اثری فقط احتمال دارد مرجع کسانی واقع شود که در حوزه ی جغرافیا تحقیق میکنند، نه در حوزه ی فلسفه یا طب.» (۱۲: ۲۶۲-۲۶۳)

در فهرست اعلام باید همان نامهای معروف و شهرت یافته گنجانیده شود؛ زیرا بعضی از اسم ها ضمن متن به چندین صورت ثبت میشوند؛ طو ر مثال: مولانا، مولوی، مولوی بلخ، جلال‌الدین، جلال‌الدین مولوی، ملای روم. لذا در فهرست نمایه همان نام مشهور (مولوی) را باید اساس قرارداد و صفحات تمام اسمای مذکور تحت پوشش واژهٔ مولوی قرار گیرد. (۱۰: ۴۹)

فهرست رهنما (نمایه) برای پژوهشگر و تصحیح کننده گان، دلچسپ و سودمند میباشد، از سوی دیگر خواننده رانیز کمک مینماید تا به نکات و مطالب اضافی و مفید، دست یابد. ارزش نمایه نسبت به فهرست مندرجات بیشتر در آنست که فهرست مطالب، حیثیت نقشۀ محدود و مختصری را دارد، چنانچه خواننده را صرف به خیابان های اصلی شهر، رهنمایی میکند؛ در حالیکه فهرست اعلام، در واقع نقشۀ دقیق و جامع تری است، که خیابان های فرعی، کوچه و پس کوچه، حتی خانه ها رانیز مشخص میسازد، از همین روظام پژوهشی جدید، به شدت نیازمند کتابهایی میباشد، که فهرست اعلام (نمایه) را با خود دارند. (۱۳: ۳۴۲)

حجم فهرست اعلام، بسته گی به دامنهٔ موضوع و اهمیت آن دارد. نمایه میتواند در چند صفحه محدود تهیه گردند یا به صدها صفحه برسند؛ طو ر مثال دکتور شفیع کدکنی بعد از تصحیح کتاب «اسرار التوحید» فهرست اعلامی از آن ساخت، که حاوی ششصد و بیست صفحه میباشد. (۸: ۲۰۹)

یکی از کتاب های دیگر که بزرگترین و تقریباً کاملترین فهرست اعلام را با خود دارد، همانا کلیات سعدی است، که توسط مظاهرمصفا، تصحیح شده و مشتمل بر سی فهرست اعلام در زمینه های مختلف میباشد؛ مانند فهرست های: صفات خداوند، نامهای کسان، جای، کتابها، ماهها، ستاره گان، درختها، گلها، پرندگان، گوهرها و دهها موضوع دیگر از همین قبیل (۲: ۱۶۹)

۶- کشف الابیات

کشف الابیات هم نوعی از فهرست به شمار میرود، که در اکثر دیوان های شعرا، وجود دارد. این فهرست بر بنیاد نخستین واژه مصراع اول هر پارچه شعر، آنهم بادر نظر داشت ترتیب الفبا، ساخته میشوند، که نماینده گی از مجموع دیوان مینماید.

کشف الابیات برای خواننده کمک می کند، تا پارچه شعر مورد نظرش را از طریق آن به سهولت پیدا نماید. همه دیوانهای شعرا، کشف الابیات ندارند؛ اما نمونه های زیادی از اینچنین دیوان ها را در اختیار داریم؛ از قبیل کشف الابیات دیوانهای: سنایی غزنوی، چاپ مدرس رضوی؛ مثنوی معنوی، چاپ محمد استعلامی؛ بوستان سعدی، تصحیح غلام حسین یوسفی؛ منطق الطیر، تصحیح دکتور کاظم دزفولیان؛ کشف الابیات مستقل شاهنامه فردوسی، تألیف دکتور محمد دبیر سیاقی؛ کشف الابیات مستقل مثنوی معنوی، تألیف دکتور محمد جواد شریعت و چندتای دیگر از همین قبیل. (۱۰: ۱)

(۱۵۱)

۱- واژه نامه ها

واژه نامه هایی که در پایان آثار جامیگیرند، نیز همدریف های فهرست اعلام اند. تعدادی از آثار پژوهشی، دارای واژه نامه میباشند؛ چنانچه میتوان از فرهنگ واژه نمای حافظ، فرهنگ واژه نمای سعدی، درسه جلد که به همت دکتور مهین صدیقیان و دکتور ابوطالب میرعابدینی تهیه شده است. کشف الابیات دیگر همانا «از دریا به دریا» ی مثنوی معنوی مولانا جلال الدین محمد بلخی میباشد، که در چهار جلد توسط محمد تقی جعفری، آماده گردیده است. (۱۰: ۱۵۲)

۸- ضمایم یا پیوستها

علاوه بر آنچه به عنوان فهرست ها از آغاز تا پایان برگهای آثار شناسایی گردید، پژوهشگران و اهل قلم، یک سلسله مطالب دیگر را نیز تحت نام «پیوستها» یا «ضمایم» و یا «تعلیقات و ملحقات» در آخرین برگهای کتاب یا رساله خویش جامیدهند و اینها خود شامل اسناد، مدارک و یا هم مطالبی میباشند که برای خواننده یک سلسله آگاهی هایی را فراهم می آورند و اعتبار اثر را بلند میبرند؛ طور مثال پژوهنده یی در زمینه یی از بخش های ادبیات، اثر تحقیقی یی را فراهم می آورد. وی علاوه بر کار اصلی اش، نکات عمده و اساسی دیگر را نیز در پیوند به موضوع اصلی، آماده میسازد؛ مثلاً استفاده از کتابخانه، کمپیوتر و خدمات آن، روشهای کتابداری و امثال اینها را در پیوست ها جامیدهد. اگر این افزوده ها و تبصره ها، اندک و کوتاه باشند؛ آنها را در یاورقی های توضیحی می آورد و در صورت طویل بودن، محل مناسب برای آنها، صفحات پیوست میباشد. پس میتوان گفت که پیوستها چیز بیهوده و اضافی نمیباشند، بلکه هریک از آنها، موثریت خود را دارد؛ زیرا ضمایم در واقع تشریح پاره یی از متن تحقیقی اند و اینکه چرا پژوهنده مطالب مذکور را در خلال متن نمی آورد و محل جداگانه یی برای ثبت آنها می گزیند، چنین دلیل آورده اند: «هرگاه نویسنده لازم بداند که مطلبی را به اطلاع خواننده خود برساند،

ولی به دلیل ایجاد کسب‌خسته گی در نظم مطالب متن، نتواند آنها را در متن نوشته بیاورد؛ معمولاً آنها را در زیرنویسی ذکر میکند و هرگاه این توضیح ها مفصل باشد، معمولاً آنها را در پایان فصل یا کتاب، در قسمت جداگانه ای در ذیل عنوان هایی نظیر «یادداشتها»، «تعلیقات»، «توضیحات» و امثال اینها توضیح میدهد. (۹: ۸۷)

نوشتن تعلیقات در یک اثر تا حدودی از حجم متن میکاهد؛ در غیر آن بعضاً مثال ها و مطالب فرعی و حاشیه‌یی زیادی وارد موضوع شده و کسالت به بار خواهد آورد. لذا بهتر آنست که مثال ها، توضیحات بیشتر اضافی، در قسمت تعلیقات گنجانیده شود.

حجم تعلیقات یا پیوستها، مانند سایر موضوعات، به ویژه فهرست اعلام در آثار مختلف از هم متفاوت اند و این خود بسته گی به تخصص و اندازه فهم پژوهنده و حوصله مندی او در تهیه مطالب دارد؛ چرا که ضمایم یا ملحقات، هریک شامل اطلاعات تکمیلی و شایان توجه میباشد، که ارتباط منطقی و علمی با محتوای اثر دارند. پیوست ها در یک کتاب، به تناسب موضوعات، تقسیم بندی میشوند و با شماره ها مشخص میگردند؛ مانند:

– پیوست شماره ۱؛

– پیوست شماره ۲.

ضمایم یا پیوست ها دارای یک سلسله مزایا و خوبی هایی میباشد، که چنین ردیف میگردند.

۱- موجودیت پیوست در یک اثر تحقیقی، برای پژوهشگران تازه کار کمک مینماید تا جهت تهیه و تنظیم پرسشنامه یا جمع آوری اطلاعات (داده ها) ، سهولت هایی به بار آید.

۲- وجود ضمایم یا پیوستها در یک اثر، برای محققانی که تصمیم به تکرار پژوهش داشته باشند، یاری میرساند تا بررسی ویژه یی را در همچو مسایل راه اندازند. (۵: ۳۱۰-۳۱۱)

۳- پیوستها در کتاب، یک سلسله معلومات مفید و ارزنده را در اختیار خواننده قرار میدهند.

سرچشمه ها:

کتب:

- ۱- حافظ نیا، محمد رضا. (۱۳۹۱). مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ هجدهم، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها.
 - ۲- رنجبر، احمد. (۱۳۶۸). روش تحقیق و مأخذ شناسی؛ چاپ اول، انتشارات اساطیر.
 - ۳- ستوده، غلام رضا. (۱۳۸۳). مرجع شناسی و روش تحقیق در ادبیات فارسی؛ چاپ دهم، سمت.
 - ۴- شبلی، احمد. (۱۳۶۷). روش تحقیق؛ مترجم محمد شفیق وجدان. کابل: مطبعة دولتی.
 - ۵- صبری، نورمحمد. (۱۳۸۸). درآمدی بر روش تحقیق در حقوق؛ چاپ سوم، نشر میزان.
 - ۶- ضعیف، شوقی. (۱۳۷۶). پژوهش ادبی؛ مترجم عبدالله شریفی خجسته، چاپ اول، شرکت انتشارات علمی - فرهنگی.
 - ۷- طاهری، ابوالقاسم. (۱۳۸۲). روش تحقیق در علوم سیاسی؛ چاپ چهارم، تهران: نشر قومس.
 - ۸- طوسی، بهرام. (۱۳۸۲). راهنمای پژوهش و اصول علمی مقاله نویسی، چاپ هفتم، مشهد: نشر تابان.
 - ۹- غلام حسین زاده، غلام حسین. (۱۳۸۳). راهنمای ویرایش؛ چاپ سوم، انتشارات سمت.
 - ۱۰- غلام رضایی، محمد. (۱۳۸۹). روش تحقیق و شناخت مرجع ادبی، چاپ اول، انتشارات زوار.
 - ۱۱- کاخی، مرتضی. (۱۳۸۱). شیوه نگارش؛ چاپ چهارم، انتشارات امیر کبیر.
 - ۱۲- گیلانی، احمد سعیدی. (۱۳۸۵). نگارش و ویرایش؛ چاپ هفتم، انتشارات سمت.
 - ۱۳- مزینانی، علی. (۱۳۸۳). کتابخانه و کتابداری؛ چاپ پنجم، انتشارات سمت.
 - ۱۴- نایل، حسین. (۱۳۵۶). فهرست کتابهای چاپی افغانستان، کابل: انجمن تاریخ افغانستان.
 - ۱۵- هروی، جواد. (۱۳۸۶). روش تحقیق و پژوهش علمی در تاریخ؛ چاپ اول، انتشارات امیر کبیر.
 - ۱۶- یاحقی، محمد جعفر و محمد مهدی ناصح. (۱۳۸۱). راهنمای نگارش و ویرایش؛ چاپ بیستم، مشهد: استان قدس رضوی.
- مجله:
- ۱۷- بشیر، علی اصغر. «فهرست اعلام و شیوه های تنظیم آن» مجله کتاب: ش ۱، س ۱، جدی - حوت ۱۳۵۷.

ښوونه او روزنه د ټولنیز بنسټ په توګه

د موضوع لنډيز:

د دويمې نړيوالې جګړې وروسته په ډېر شمېر هېوادونو کې اقتصادي او ټولنيز بدلونونه رامنځته شول او ډېر شمير هيوادونه چې نوي خپلواکۍ ته رسيدلي وو د ډيرو ټولنيزو مسايلو سره مخامخ شول، چې په ګڼو هيوادونو کې د مهمو مسايلو څخه يوه هم د ټولنې د ښوونې ز نظام بيارغونه وه. او د ټولنې اوضاع ته په پام سره د «عمومي ښوونې» اړتيا احساس کيدله. عمومي ښوونه هم د وروستۍ موخي په توګه او هم د ټولنې و نورو موخو ته د رسيدو په لوري د يوې وسيلې په توګه د پام وړ وګرزيدله. عمومي ښوونه د ښوونيزو امکاناتو په برابره توګه د يوه هيواد د ټولو وګړو ګټې اخيستنې په مانا ده. يعنې د يوې ټولنې ټول وګړي په هغه کې ګډون کوي. دا ډول ښوونه تر يوې کچې پورې مجاني او دولتي ده او د يوه هيواد د ټولو په چوکاټ او محدوده کې عملي کيږي.

د عمومي ښوونې چوکاټ په ټولنه کې د بيلا بيلو بنسټونو په وسيله ټاکل کيږي. لکه سياسي، ديني، اقتصادي او کورنۍ بنسټونه چې هر يو پخپل وار په يوه بڼه پر عمومي ښوونې باندې اغيزې اچوي.

سريزه:

د ښوونې او روزنې ټولنپوهنه يو ټولنيز بنسټ دی او يا ټولنپوهنه ښوونه او روزنه د يو ټولنيز بنسټ په توګه تر مطالعې لاندې نيسي. ټولنيز بنسټ د ښوونې او روزنې د نظام پر کليت او د هغه په سازمانون، يا د ښوونې په بڼو او بيلا بيلو مراحلو يعنې ابتدائي، منځنۍ، حرف اى، تخصصي او عالي ښوونې او روزنې باندې دلالت کوي.

هره ټولنه د خپلې بقا او د خپلو اساسي ټولنيزو اړتياوو د پوره کولو په تړاو مهمي دندې يا کړنې په غاړه لري: نوي غړي بايد پيدا او وروزل شي، د خلکو حياتي اړتياوي بايد توليد او توزيع شي، ټولنيز نظم بايد برقرار او خوندي پاتې شي او خلک بايد دا احساس کړي وي چې ژوند مانا او موخه لري. هغه جوړښتونه يا لاري چې پورتنۍ اساسي دندې د هغوي له لاري عملي کيږي ټولنيز بنسټونه بلل کيږي. په دې توگه هغه کړنې چې د ټولنې د اصلي بنسټونو اساس جوړوي هغه عبارت دي له: د نسل توليد او د خپلوۍ ټاکل، د نويو غړو روزنه او له يوه نسل څخه و بل نسل ته د ټولنې د فرهنگ ليرېد، د کالو او خدماتو توليد او ویش، د ټولنيز نظم د استقرار او ساتلو له پاره د قدرت څخه د مشروع گټې اخيستنې له پاره امکانات برابرول او د ماورای طبعي سره د انسان اړيکه.

هغه بنسټونه چې د پورتنیو دندو ترسره کول په غاړه لري، هغه ټولنيز بنسټونه دي، چې د همدغې مقالي په ترڅ کې به نوموړي ټولنيز بنسټونه په ترتيب سره وڅيړل شي او هغه دندې چې دوي يې په ټولنه کې تر سره کوي په تفصيل سره به تشرېح شي.

اصلي متن:

د ښوونې او روزنې چارچوکاټ په ټولنه کې د بيلا بيلو ټولنيزو بنسټونو په وسيله ټاکل کيږي. نوموړي بنسټونه په ترتيب سره عبارت دي له: کورنۍ، ښوونه او روزنه، اقتصاد، حکومت او دين. (۱)

۱- کورنۍ بنسټ (Family Istitution)

د ټولنيزو بنسټونو څخه يو هم د کورنۍ بنسټ دی چې په ټولو پر له پسې پيړيو کې د ماشومانو د عمومي زده کړې چاره يې په غاړه اخيستې ده. کورنۍ يوه غښتلې ډله ده خو دا چې انسان فاني موجود دی، نو کورنۍ هم دائمي ډله نه ده بلکه نور ټولنيز بنسټونه له يوې کورنۍ څخه و بلې کورنۍ پورې د نسلونو په اوږدو کې تړلې يا پيوستوالي شتون لري. مشران هغه فرهنگي عناصر چې هغوي ته په ميراث رسيدلي دي و خپلو اولادو ته ليردوي هر ماشوم د پيدا کيدو پر وخت ځان په يوې کورنۍ کې مومي چې د ځانگړو آدابو، دودونو او فرهنگ لرونکي وي. دينی او مذهبي ارزښتونه د مور او پلار په چلندي قالب کې و ماشومانو ته ور زده کول کيږي او د هر شي څخه زيات د مور او پلار باورونه، انځورونه او ديني تجربې و ماشوم ته ور زده کول کيږي.

ديويد درسلر پخپل اثر کې ليکي:

«... انسانان هر جبري چې وي ټولنيز نورمونه زده کوي چې د هغوي د کورنۍ واحدونو ترکيب اندازه او د ژوندانه تشکيلات ټاکي. هغوي د کورنۍ ډلې ته د ننه وتلو او د هغې څخه د وتلو له پاره ټاکلي مقررات وضع کوي. د کورنۍ ډلې په چوکاټ کې د هر غړي موقعيت او نقش د فرهنگ له مخې ټاکل کيږي.» (۲)

د اقتصاد ډول او د کورنۍ معيشت د مور او پلار يا د کورنۍ د غړو د کارونو په څنگ کې، د وگړي ځاي او موقف د پيدا کيدو څخه وړاندې ترسيموي او ډير کم دا ډول پېښيږي چې ماشوم خپل ټولنيز

قشر او طبقه بریږدي او په ټولنیز تحرک لاس پوری کړي. که څه هم دا کار کیدونکی دی. د مور او پلار د زده کړو کچه هم پخپل وار د ماشوم په ژوند کې د پام وړ ونډه لري، همدارنگه د اولادو شمیر، د مور او پلار د پاملرنې کچه، د کورنۍ ټولنیز او چاپیریالي شرایط و د کورنۍ ډول او نور هم د ماشوم د شخصیت پر بشپړتیا اغیزمن دي.

کورنۍ د ماشوم پر ښوونه او روزنه له دوو اړخو یا بعدونو اغیزه اچوي: لومړی دا چې مور او پلار او د کورنۍ نور غړي د خپلو دودیزو تحصیلاتو او زده کړو کچې ته په پام سره، په مستقیم ډول د ماشوم په معلوماتو او زده کړو باندې اغیزې بریږدي. دویم دا چې د هر وگړي کورنۍ په غیر مستقیم ډول د خپلو امکاناتو آسانتیاوو په واک ورکولو او د هغوي د ښوونځي د ډول غورواي، په ښوونځي کې د ماشومانو د زده کړې او ښوونې کچې ټاکي. په دې توگه ویلای شو د کورنۍ لومړي نقش، ښوونیز او روزنیز نقش دی، لکه د ښوونځي چلند په کورنۍ کې عملي کيږي د کورنۍ دویم نقش بیا د خدمتونو، لارښوونو او مشورو د وړاندې کولو په بڼه ده.

به هر ډول عمومي ښوونه کې، د کورنۍ دواړه نقشونه د ښوونو او د هغوي د کیفیت د وړاندې کولو ټاکونکی دي. دا ثابته شوي ده هر څومره چې د کورني گډون د خپلو اولادونو په ښوونه او روزنه کې زیات وي، کولای شو د دې امید ولرو چې د ښوونې کیفیت به هم په ډیره لوړه کچه کې وي. د کتر علی علاقه بند پخپل یوه اثر کې لیکي:

«نننی ټولنه د خپلو وگړو د ټولنیزې زده کړې له پاره له څو بنسټونو څخه گټه اخلي چې د هغوي مهم عبارت دی له: د ښوونې او روزنې بنسټ (ښوونځي)، کورنۍ بنسټ او د دین بنسټ. نوموړي بنسټونه د ټولنې د وگړو د روزنې بیلابیل اړخونه، په ځانگړې توگه د ماشومانو او ځوانانو، په غاړه لري...» (۳)

که څه هم کورنۍ یوه جهاني پدیده ده، د هغې بڼې او صورتونه په تاریخ کې ډیر ډول ډول دي چې د همدې ډول ډول توب سره د ښوونې او روزنې سره د هغوي برخورد د خپلو اقتصادي او ټولنیزو شرایطو او انگیزو له اړخه توپیر لري. په همدې اړه مجید کاشاني پخپل اثر کې چې «د ښوونې او روزنې ټولنپوهنه» نومېږي، لیکي:

«... د کورنیو غربت او ټولنیز او فرهنګی محرومیتونه په زیاته کچه اولادونو ته یې لیردول کيږي. برعکس د شتمنو او هوسا کورنیو د شتو عاید او طبقاتی موقف د ماشومانو پر تحصیلي پرمختګ او بریا ډیر اغیزمن دی.

په نادارو او شتمنو کورنیو کې د کوچنیانو د روزنې موخې او انگیزې بیلې دي. ناداره کورنۍ دې ته میلان لري چې د دوی ماشومانو ښوونیزه دوره ډیر لنډه او د هغې اقتصادي پایلې زیاتې او یا ښې وي. هغوی په ډیری حالاتو کې دې ته ترجیح ورکوي چې ماشومان ټی په ښوونیزو مرکزونو کې د تحصیل پر ځای د دوي په څنگ کې تعلیم زده کړي او ډیر ژر د کار و میدان ته ورننه وځي. هغوي

په ښوونځيو کې د ماشومانو د نوم ثبتولو څخه نارينښتيني موخي او انگيزي لري او د وخت د شتون او ډير لير مصرف، د ډيرو سترو برياوو انتظار لري.»(۴)

۲- سياسي بنسټ:

سياسي بنسټ په هره ټولنه کې د عمومي ښوونې بڼه او محتواي ټاکي. د دويمې نړيوالي جگړې څخه وروسته اکثر و هيوادونو عمومي ښوونه د خپل کار په لومړيتوبونو کې راوړله. دا ځکه چې د شلمي پيړۍ په لومړي نيمايي کې، د انقلابونو او جگړو څخه رامنځته شويواقتصادي او ټولنيزو بدلونونو له امله د عمومي ښوونې اړتيا او ضرورت هم د خلکو له خوا او هم د دولتونو له خوا احساس کيدلو او په دې توگه د عمومي ښوونې څخه د هيوادونو د ټولو وگړو له پاره د ښوونې د ودې او پراختيا او گټې اخيستنې زميني برابري شوي. خو عمومي ښوونه د نښتو، تاوتريخوالي او غوښتنو پاي نه وؤ بلکي د يوه نوي داستان پيل وؤ چې په ټولو هيوادو کې پيليدونکي وؤ. په دې توگه عمومي ښوونه، د انسان د ژوندانه په بيلا بيلو ابعادو کې د ډيرو مسايلو د پيل ټکي وگرزيدلو، هم د مسالې حل او هم د مسالې صورت وو.

حکومتونو په ټولنه کې د عمومي زده کړې د پراختيا او خپرېدو له لاري څوگونې موخي تعقيبولي. حکومتونو په لومړي درجه کې د ښوونې د غوښتنو زياتيدونکو څپو په ځواب کې د عمومي ښوونې د پراختيا څخه پرته چاره نه لرله، په دويم گام کې د پراخې پراختيا په موخو کې عمومي ښوونې شتون درلود. د گټې اخيستنې د کچې لوړيدل، د ناخالص ملي توليد او اقتصادي ودې، له هر څه څخه زيات د عمومي ښوونې د کچې په لوړتابه پوري اړينه ده. له بلي خوا د سواد د کچې او د هيواد د سواد لرونکو د شمير زياتوالي د ټولنې د وگړو سياسي گډون کچه لوړه بيايي او په دې توگه په ټولو برخو کې د پراختيا زمينه برابريږي.

انتوني گيدنز ليکي:

ښوونه او روزنه د زيات وخت له پاره د سياسي شخړې ميدان وؤ او د همدغې نوي پيړۍ په پيل کې هم همدغه ځانگړتيا وه. په ټولنه کې د ښوونې پر کيفيت او نابرابريو باندي د عمومي ښوونځيو د اغيزو په اړه اوږده او پراخ بحثونه او خبرو اترو جريان درلود. په بریتانيا کې عمومي ښوونه او روزنه لومړي د دواړو سياسي جناحو له لوري تر ملاتړ لاندې ونيول شوه، خو کارگري اړخ يا حکومت وؤ چې عمومي ښوونيز نظام ئې عملي کړلو او له همدې امله وؤ چې د عمومي ښوونې او روزنې ملاتړ ډير چپ سياسي اړخ پورې اړه پيدا کوي نسبت و ښي سياسي اړخ ته. د عمومي ښوونې او روزنې طراحان په دا باور وؤ چې همدغه نوي ښوونځي له هغه څخه زيات د فرصتونو د برابرې لامل کيږي چې په انتخابي ښوونه او روزنه کې مقدور وو...»(۵)

حکومتي او سياسي واکداران په ښوونه او روزنه کې په ځانگړي توگه په عمومي ښوونه او روزنه کې په پلان جوړونو او لويو سياستونو او تگ لارو باندي لاس پوري کوی. لکه چې وړاندي مو وويل په

ټولو هيوادو کې نن ورځ ښوونه او روزنه د اجباري او مفتې ښوونې سره معادل ده او د دولتونو له لوري براخ پلانونه د بيسوادي سره د مبارزي او له منځه وړلو له پاره په ټولنه کې تر سره کيږي.

۳- اقتصادي بنسټ:

د ښوونې او روزنې مساله له اقتصادي پلوه زيات د ارزښت وړ ده او ټول اقتصادي مسايل چې له ټولنپوهنيزه اړخه خپرل کيږي هغه د اقتصادي ټولنپوهنې په چوکاټ کې خپرل کيږي. ټول اقتصادي مسايل لکه د کار بازار، مشغولتيا، کار او دنده، عايد او د ژوندانه د اړتياوو پوره کول او نور له ډيري زماني را په دې خوا د عمومي او حرفه ئې ښوونې په وسيله ترلاسه کيږي. به دوديره ټولنه کې د يوې کورنۍ نارينه اولادو به د پلار کسب او کار زده کولو او بيا به د کورنۍ د معيشت د ترلاسه کولو له پاره يې هماغه پلارنۍ کار پسې اخيستلو او هغه ته به ئې دوام ورکولو او په خپل وار سره نوموړي زده کړي به د پلار څخه زامنو ته ليږديدلې. اقتصادي بنسټ د عمومي ښوونې د ډول او کچې او د عايد د کچې ټاکونکې او د ژوندانه د تيريدو د څرنگوالي خريدار وو.

به غربي اروپا او بيا وروسته په نورو هيوادو کې په اتلسمي او نولسمي پيړيو کې د صنعت او تکنولوژي له پراختيا سره د بوختيا او کار نوي ډول بازار په ټولو ټولنو کې رامنځته شو چې د دوديزي زده کړي د نويو ښوونيزو اړتياوو ځواب ويونکي نه وو، نو د ډيرو زياتو او ډيرو پراخو مشغلو او زده کړي سره په تړاو کې، دغې مفکورې زيات عموميت وموندلو چې د کار بازار ته د ور نن وتلو شرط د ښوونې له مرحلې څخه تيريدل دي. که څه هم په راوروسته کې د تکنولوژي او صنعت د ډيري زياتي ودې له کبله د کار بازار او ښوونې تر منځ ژور درز رامنځته شو. سره د دې تر ډيري مودي پورې حرفه يي زده کړې د صنعت د اړتياوو ځواب ويونکي وي. د صحت علم له پرمختگ سره له يوې خوا او د وگړو د نه کنترول له بلې خوا د ښوونې غوښتنې زياتي شوې او د دويمې نړيوالې جگړې څخه وروسته د بیکارو تحصيل کرده وو ستونزه به ټولنه کې را پيدا شوه. له همدې امله او له همدې څخه وروسته د حکومتونو په پلانونو کې د تحصيل کرده وو د اشتغال مسأله مطرح شوه او تر اوسه پورې د تحصيل څخه وروسته اشتغال په ښوونه او روزنه کې يو مهم او ټاکونکي لامل گڼل کيږي چې په ډير ځواک سره د زده کړو د ډول او کچې يا درجې ټاکونکي دي.

د علم او تکنالوجي د پرمختگ سره، په ټولنو کې د ښوونې ډير لوړ کميت ته اړتيا شته تر څو وکولاي شو وگړي په يوه کار باندي بوخت کړو. د ښوونې د نقش سره يو ځای همدغه اړتيا د ټولنې د سرچينو د صنايع کولو څخه مخنيوي او امکاناتو څخه د ښې گټې اخيستنې کې، ښوونه او روزنه د يو ډول پانگوني په توگه را څرگنده کړه. په دې ډول سره له هغه ځايه چې هر ډول زده کړه په راتلونکي کې په توليد او اشتغال باندي ختميږي، نو عمومي ښوونه باندي په راتلونکي کې د کار د بازار اړتياوو ته په پام سره ځان اصلاح کړي، ځکه له يوې گټورې عمومي ښوونې څخه کولاي شو

د ټولنې د توليدي او اقتصادي جوړښت غوړيدل انتظار ولرو او په همدې نسبت يو پرمختللي او پراخ اقتصادي جوړښت د عمومي ښوونې او زده کړې د کچې د پراختيا سبب کيدای شي.

۴- ديني بنسټ:

د هر وگړي د ښوونې او روزنې دا ډول بهير د ښوونځي څخه وړاندي پيلیږي. او د هغه په ټول ژوند کې دوام مومي هر ماشوم له ښوونځي څخه مخکې په کورنۍ، مسجد، کوڅې، سيمې، بازار، پارک او ښار کې لږ تر لږه د ژوندانه د بشپړو کلونو تجربې لرونکي وي او د هغه د ژوندانه بيلگې ښوونځي ته د ورته څخه وړاندي شکل اخيستی وي. ښوونځي د ماشوم د ښوونې او روزنې دنده هغه وخت په غاړه اخلي چې د ښوونې او روزنې بهير ئې له مخکې پيل شوي وي.

ډير شمير پوهان، دين يو له هغو بنسټونو څخه بولي چې د ماشوم د ښوونې او روزنې چاره پر مخ وړي. د دين بنسټ په ټولو ټولنو کې په دوديز ډول د عمومي ښوونې بنسټ ايښودونکي گڼل کيږي. د اوسني ډول د عصري ښوونځيو د جوړيدو او رامنځته کيدو څخه وړاندي روحانيون او مذهبي مبلغينو او ديني عالمانو د باورونو او د ديني او اخلاقي اصولو د زده کړې له لارې، خلک تر ښوونې لاندې نيول زموږ په ټولنه کې عمومي ښوونه د ديني، عرفاني او اخلاقي مطالبو څخه ډک دي. په لنډون سره ويلای شو چې د ديني بنسټ اغيزې د ښوونيز چاپيريال څخه بهر او غير مستقيم اغيزې ئې پر ټولو ټولنيزو بنسټونو او همدارنگه د ښوونيز نظام په درسي متنو کې وينو او د نوموړي بنسټ ځانگړی ځای د عمومي ښوونې په بڼه او محتوی کې په ښه توگه وینو.

ماکس وبر ليکي: د کليسا اصلي ځانگړتيا حتی د دغې کلمې څخه په معمولي گټې اخيستنې کې داده چې دا يوه داسې مؤسسه ده چې عقلائي، اجباري او دوامداره سازمان لرونکي او همدارنگه د انحصاري اقتدار مدعي ده. (۶)

پايله:

د ماشومانو په ښوونه او روزنه کې د پورتنیو بنسټونو نقش ته په پام سره بايد ووايو چې په هر ډول عمومي ښوونه کې کورنۍ په مستقيم ډول د ماشوم پر معلوماتو او زده کړو باندې اغيزه اچوي او په غير مستقيم ډول کورنۍ د هغو امکاناتو او اسانتياو په واک ورکول، د هغوي د ښوونځي د ډول غوراوي په ښوونځي کې د ماشومانو د زده کړې او ښوونې کچه ټاکي. چې د کورنۍ لومړنی نقش ښوونيز او روزنيز ووبلو او د کورنۍ دويم نقش د لارښوونې او مشورتي خدماتو د وړاندې کولو په بڼه دي.

له بلې خوا نن ورځ د ټولنې نقش او د ټولنې مسؤليت دواړو د ښوونې او روزنې په هکله د کورنۍ څخه زيات محسوس دي. په ټولنو کې دولتونه په ډيره ښه توگه په همدغه کار باندې خبر او پوه دي چې نن ورځ د ماشومانو د زده کړې په باب کې بي پرواڼې به د ټولنې راتلونکي له پاره ډيرې وحشتناکې پايلې ولري.

عمومي زده کړو ته نه پاملرنه په ټولنه کې د وگړو د سياسي او اقتصادي او فرهنگي گډون له کچې څخه راکموي او اقتصادي گټې اخيستنې او وده به په بد حالت اخته کوي او د ډول ډول جرمونو د رامنځته کېدو او له هغوي سره د کنټرولولو له پاره د پيسو لگول، په عملي توگه د ټولنې د اقتصادي سرچينو څخه زيات شمير مصرف کيږي او له گټې ډک کارونو ته د ټولنې پام پر ځاي، غولونکي يا کاذبي دندې رامنځته کيږي. تورم او بيکارۍ د نه چلیدونکو ستونځو په توگه په ټولنه کې پاتيري او د ځوانانو سر غړوني به د نا امنیو او پريشانۍو او بيلا بيلو انقلابو سبب شي.

له همدې امله ده چې ټولنه د کوچنيانو او لويانو د زده کړې او په کلي ډول د عمومي زده کړو په برخه کې زيات مسؤليت لري او هغه احساس کوي. او دغه مسؤليت هم په ښوونيز چاپيريال کې د کوچنيانو او لويانو د ښوونې په غير کې نيسي او هم د ښوونځي چاپيريال څخه بهر کې د ښوونې د سياستو او کړنلارو او د ټولنيزې خبرتيا کچې د ټاکلو په مانا ده چې د ټولنې ټول وگړي په غير کې ځايوي. په بله وينا د عمومي ښوونې زده کړو په برخه کې د ټولنې د مسؤليت حدود يوازي د وگړو په ښوونه نه ختميږي بلکې د هغوي کورنۍ هم تر پوښښ لاندې راولي نو په يوه ښوونيز پلان کې هم وگړي او هم د هغوي کورنۍ تر پاملرنې لاندې راولي.

سرچينې:

- ۱- ماکس وبر- اقتصاد او ټولنه، ترجمه، عباس منوچهري و ديگران، تهران: سمت، چاپ اول، ۱۳۸۴.
- ۲- علي علاقه بند- جامعه شناسی آموزش و پرورش، تهران: نشر روان، چاپ ۴۴، ۱۳۸۷.
- ۳- مجيد کاشاني، جامعه شناسی آموزش و پرورش، تهران: دانشگاه پیام نور، چاپ چهارم، ۱۳۷۶.
- ۴- بروس کوئن، مبانی جامعه شناسی، ترجمه، غلام عباس توسلي، تهران: سمت، چاپ ۲۳، ۱۳۹۰.
- ۵- ستيفان مور، مروری بر جامعه شناسی، ترجمه سوسن اردبیلی، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۶.
- ۶- انتوني گيدنز، جامعه شناسی، ترجمه حسن چاوشيان، تهران: نشر نی، چاپ چهارم، ۱۳۸۹.
- ۷- ديويډ درسler، جامعه شناسی، ترجمه مهرداد هوشمند، غلام رضا رشيدی، تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۸۸.

مکتب ایدئالیسم و نقش آن در پروسه تعلیم و تربیت

خلاصه:

در این مقاله چگونگی مکتب فلسفی ایدئالیسم و اثرات آن در تعلیم و تربیه مورد پژوهش قرار گرفته، معنا و تعریف واژهٔ مکتب به بررسی گرفته شده، تعریف و مفهوم مکتب فلسفی تعلیمی و تربیتی ایدئالیسم مورد کنکاش قرار داده شده و همچنان بنیان گذاران این مکتب نیز به معرفی گرفته شده است. هدف روش شناسی سقراط و تهداب گذاری اکادمی افلاطون مرتبط به این مکتب به مطالعه گرفته شده و محتوای درسی نیز از دیدگاه این مکتب مورد تحلیل و تجزیه قرار داده شده است. رابطهٔ معلمان با شاگردان در پروسهٔ تدریس و یادگیری مطالعه شده، محاسن و معایب این مکتب در ارتباط با تعلیم و تربیه مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته و در اخیر نتایج، پیشنهادات و مآخذ نیز معرفی شده است.

مقدمه:

فلسفه یکی از مهم ترین موضوعات بشری است که برای انسان رفتارهای استدلالی می آموزد. به عبارت روشن تر در حقیقت فلسفه یکی از فاخرترین علوم است که رفتار آگاهانه و مستدل را در

قبال واقعیت تعلیم می دهد. بدین جهت است که رفتار و اندیشه های ما نیز ناگزیر مبنای فلسفی می خواهند، به گونه دیگر انسان در هر زمان و مکانی عملکردهای خویش را از طریق فلسفه توجیه نموده و معنادار می سازد. تعلیم و تربیت که یکی از ارکان فعالیتهای مسیر کمال جویی انسان به حساب آمده، اگر متکی به فلسفه ای نباشد یعنی اگر مستدل و علمی و ناظر به هدفی نباشد نه تنها نمی تواند که به راهنمایی راستین افراد جامعه توفیق یابد بلکه پا در هوا و سست و خالی از کنشهای توأم با ایمان و علاقه و ذوق ورزی خواهد بود. فلسفه تعلیم و تربیت نیز در صدد است که آموزش و پرورش را در تمامیت خود ادراک کند و آن را به واسطه مفاهیمی کلی که مارا در انتخاب اهداف و سیاستهای تربیتی رهبر خواهند بود تعبیر و تفسیر کند. نمی شود که بدون در نظر گرفتن مسائل کلی فلسفه، سیاستهای موجود آموزشی و پرورشی را مورد انتقاد قرار دهیم یا سیاست های جدیدی را به جای آنها پیشنهاد کنیم. بنابراین مطالعه نظرات مکاتب فلسفی و مطالعه آرا و آموزه های فلسفی آنها در باب تعلیم و تربیت ضروری است. برای اینکه تصور ما از فلسفه و نقش آن به خوبی روشن و در عمل مفید باشد به تعریف خود مکتب و مکتب ایدئالیسم و نقش آن در تعلیم و تربیت پرداخته می شود.

مبرمیت: نهادینه شدن، پروسه تدریس با طرز تفکر کاربردی مکتب فلسفی تربیتی ایدآلیسم در مراکز آموزشی.

هدف: بهبود فرایند تدریس و یادگیری.

اهمیت: صبه فلسفی داشتن تدریس و یادگیری برای معلمان و شاگردان توانایی و قدرت نقد و بررسی مطالب درسی را می دهد تا آنها به فهم عمیق و دید وسیع رهنمون شوند. میتود: در این مقاله از روش تاریخی تحلیلی استفاده شده است.

متن:

فلسفه تعلیم و تربیت از دو جزء، یعنی فلسفه و تعلیم و تربیت، تشکیل یافته است. نحوه ارتباط این دو جزء، اولین پرسشی است که در آغاز تکوین رشته فلسفه تعلیم و تربیت، یعنی در سالهای ۱۹۳۰م، مطرح گردید. کامبلیس J.J. Chamblis (۱۹۹۶) در این زمینه، چنین اظهار نظر می کند:

در سالهای ۱۹۳۰، و در ادامه آن در سالهای ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰، یک راه برای ایجاد ارتباط بین فلسفه و تعلیم و تربیت این بود که فلسفه، « مبنایی » است که فلسفه تعلیم و تربیت از آن استنتاج می شود. این بدان معنا است که بیانات فلسفی متافیزیک، معرفت شناسی و ارزش شناسی، حاوی « دلالت هایی » برای فلسفه تعلیم و تربیت هستند. در این دیدگاه، فلسفه تعلیم و تربیت از فلسفه و عمل تربیتی از فلسفه تعلیم و تربیت مشتق می شود. اصولاً این اندیشه که عمل تربیتی ریشه در فلسفه دارد، مبتنی براین فرض است که میان متافیزیک، معرفت شناسی و ارزش شناسی

هر کدام از فلسفه ها یک نوع وحدت و هماهنگی وجود دارد. بنابراین، مکاتب فلسفی مختلف مثل ایدئالیسم، ریالیسم، پراگماتیسم و غیره از حیث تفاسیر و بیانات اساسی خود در ارتباط با واقعیت، معرفت و ارزش از یکدیگر متمایز می شوند و هر کدام از این مکاتب فلسفی واجد وحدت عقلانی است که مبداء اشتقاق نظریه و عمل تربیتی می باشد. (۳: ۱۰-۱۱) مکتب به معنای جای نوشتن، جای درس دادن، دبستان و مکتب خانه هم می گویند. (۷: ۲۲۹۷)

مکتب به معنای جای کتاب خواندن، جایی که در آن نوشتن می آموزند و دفترخانه و جایی که در آن کودکان را تعلیم می دهند و خواندن و نوشتن و جز آن می آموزانند و سبق می دهند می باشد. مجموع اندیشه ها و افکار یک استاد که در جمعی نفوذ یافته باشد یا یک نظر فلسفی و ادبی و جز اینها و همچنین مجموع هنرمندان یک ملت یا یک شهر با علاقه خاصی که در اجرا و بیان هنر دارند مانند: مکتب فرانسه، مکتب پاریس و غیره را احتوا می کند (۴: ۲۱۳۸۴)

در فرهنگ بزرگ سخن مکتب به معنای مجموع عقاید و آرای مورد قبول گروهی، شیوه خاصی از تفکر، مرام، سبک هنری یا ادبی، مکانی که کودکان به شیوه سنتی آموزش می بینند آمده است. (۲: ۷۲۸۸)

تعریف مکتب: مکتب عبارت است از طرز تفکر منسجم گروهی از افراد که دارای افکار، عقاید و نگرشهای مشترک باشند. گاهی مکتب به عقاید و فرضیه های مشترکی که به وسیله عده از دانشمندان معتبر ارائه گردیده، اطلاق می شود. یا مکتب را عبارت از عقاید مشترکی می دانند که متضمن اصول اساسی فرضیه ها و تئوریه ها می باشد. از دیدگاه دیگر، مکتب به گروهی از افراد به ویژه اندیشمندان، روشنفکران و هنرمندانی گفته می شود که افکار، آثار و سبک آنها تأثیر اجتماعی مشترک بر افراد داشته و از نظر اعتقادی دارای وحدت نظر باشند. با این اعتبار می توان گفت، واژه مکتب به آرا و افکار هر فردی هم که از تأثیر و نفوذ اجتماعی برخوردار بوده و احتمالاً پیروانی نیز داشته اطلاق می گردد. با این وصف مکتب به مجموعه اندیشه ها و افکار یک استاد که در جمعی نافذ باشد، یا یک نظر فلسفی و ادبی که نفوذ اجتماعی و پیروانی نیز داشته باشد مکتب گفته می شود.

با در نظر داشت تعریفهای یادشده، می توان مکتب را در قلمرو تعلیم و تربیت چنین تعریف کرد: «مکتب فلسفی تعلیم و تربیت عبارت است از عقاید مشترکی که مبتنی بر اصول نظریه ها و تئوریه های تربیتی است که عده از صاحب نظران معتبر تربیتی ارائه نموده اند و یا به آرا و افکار فردی گفته می شود که از نفوذ اجتماعی برخوردار بوده و احتمالاً پیروانی نیز داشته باشد.» (۹: ۸۲-۸۳)

مکتب ایده آلیسم و تعلیم و تربیت:

نامهای دیگری که به این مکتب فلسفی - تربیتی منتسب است عبارت اند از: آرمانگرایی، تصور گرایی، مکتب اصالت ذهن، ذهن گرایی و پندارگرایی هستند. نام مکتب از واژه Ideal به

معنای آرمان گرفته شده است. دانشمندان معروف این مکتب عبارتند از: جورج برکلی George Berkely (۱۶۸۵-۱۷۵۳) ایرلندی، فرید ریچ هگل Georg Wilhelm Hegel (۱۷۷۰-۱۸۳۱) آلمانی، امانوئل کانت Immanuel Kant (۱۷۲۴-۱۸۰۴) آلمانی و دیوید هیوم David Hume (۱۷۱۱-۱۷۸۴) اسکاتلندی می باشند. (۵: ۱۲۲)

ایدئالیسم، که در زبان فارسی غالباً به اصالت تصور و آرمان‌گرایی ترجمه شده است، پدیده‌ها را براساس "ایده‌آل" یا آنچه به روح و تصور نسبت داده می‌شود، تفسیر و توجیه می‌کند. ایدئالیسم، عقل یا ذهن و روح را مقدم بر ماده می‌داند. این مکتب معتقد است که واقعیت بیش از آنکه به نیروهای مادی بستگی داشته باشد، در پندارها، فکر و ذهن خود فرد است. نقطه یا هسته‌ی مرکزی این فلسفه، آگاهی شخصی از خویشستن و آن را مهم‌ترین حقیقت در تجربه‌ی فرد می‌داند که پیوسته رو به کمال است. پس ایدئالیسم، عقل را یک جوهر ساخته و پرداخته و ثابت نمی‌داند، بلکه معتقد است که ذهن در واقع یک جریان یا فرآیند می‌باشد. طرفداران این نظریه، واقعیت را "فکری" می‌دانند که در ذهن ماست نه در دنیای فیزیکی خارجی. آنها به تئوری به‌هم‌پیوستگی حقیقت که می‌گویند، یک فکر در صورتی حقیقت است که جزئی از نظام افکار ما را تشکیل دهد تأکید می‌کنند. همچنین، آنها بیشتر استدلال قیاسی را مورد توجه قرار می‌دهند و کمتر به حواس و روش عقلی توجه دارند. چون در این نظام فکری، هدف، پرورش خود شاگرد و شخصیت وی تا عالی‌ترین مرتبه است، بنابراین روشی که معلم در پیش می‌گیرد، مبتنی بر این هدف است. معلم می‌کوشد با بحث‌های دوسویه و تجزیه و تحلیل، امکان رشد شخصیت شاگردان را فراهم سازد. در این روش، تلاش بر آن است تا شاگردان به جای آموختن حقایق و واقعیت‌ها، بینش عمیق نسبت به مسایل پیدا کنند. در روش ایدئالیستی، کوشش بر این است تا شاگردان به رهبری معلم، شخصاً امکان بالندگی و رشد پیدا کرده و به این حقیقت پی‌برند که تجربیات فعلی آنها بسیار کم است و باید بکوشند تا به تجربیات کامل‌تری دست یابند و به همین منظور، بیشتر به بحث‌های دوطرفه می‌پردازند تا سخنرانی مستقیم معلم. (۱۰: انترنت)

فیلسوف معنی‌گرا مدعی است که ماهیت واقعیت نهایی معنوی است نه جسمانی، ذهنی است تا مادی. هنگامی که آرتور شوپنهاور Arthur Schopenhauer (۱۷۸۸-۱۸۶۰) فیلسوف آلمانی اعلام داشت: «جهان تصور من است»، وی به بیان دید مابعدالطبیعی پرداخته بود. فیلسوف معنی‌گرا وجود عالم مادی پیرامونی یعنی خانه‌ها، تپه‌ها، ستارگان و شهرها را که از راه حواس انسان با آنها آشنا می‌شود، انکار نمی‌کند، ولی عقیده دارد که این اشیاء که در نظر ما واقعی‌اند، «در نهایت امر» واقعی نیستند. آنها مظاهر یک واقعیت غیر جسمانی اساسی‌تری هستند. (۹: ۸۲)

مکتب ایدئالیسم idealism که واقعیت را ذاتاً روحی یا تمثلی ideational تلقی می‌کند، یکی از کهن‌ترین و دیرپاترین نظام‌های فکری بشریت است. این باور که عالم و بشر جزئی از روح کلی

شکوفنده ای می باشد، از دیرباز به عنوان اصل کیهانی cosmic principle در ادیان شرقی مانند آیین هندو و بودا مطرح بوده است. احتمالاً بر اثر مراودات فرهنگی بین شرق و غرب، مفاهیم ایدئالیستی در اندیشه غربی راه یافته است. در سنت تعلیم و تربیت غربی، ریشه های ایدئالیسم معمولاً به افکار افلاطون، فیلسوف یونان باستان بر می گردد. باوجود اینکه شماری معدودی از فلاسفه تعلیم و تربیت معاصر ایدئالیست هستند، بررسی ایدئالیسم چشم انداز فرهنگی و تربیتی ارزشمندی را به دست می دهد. در آلمان سده های هجدهم و نوزدهم، یوهان گوتلیب فیخته Friedrich Schelling (۱۷۶۲-۱۸۳۱م)، فریدریش شلینگ Johann Gottlieb Fichte (۱۷۷۵-۱۸۵۴م) و گئورگ ویلهلم فریدریش هیگل Georg Wilhelm Hegel (۱۷۷۰-۱۸۳۱م) از شخصیت های برجسته به شمار می آمدند. نامدار ترین اثر هیگل موسوم به فلسفه تاریخ the philosophy of history بر جریان تفکر فلسفی هم در داخل و هم در خارج آلمان تأثیر گذاشت. باید به خاطر داشت که هم کارل مارکس Karl Marx (۱۸۱۸-۱۸۸۳) و هم جان دیوئی John Dewey (۱۸۵۹-۱۹۵۲) در دوران تحصیل خود به مطالعه ایدئالیسم پرداخته بودند. فریدریش فروبل Friedrich Froebel (۱۷۸۲-۱۸۵۲) فیلسوف آلمانی، بنیان گذار کودکستان، بر پایه فلسفه ایدئالیسم، روشی برای تعلیم و تربیت دوران نخست کودکی ابداع کرد.

در ایالت متحده آمریکا نیز مکتب ایدئالیسم دوره اشتهااری داشته است. تعالی گرایان نیوانگلند Ralf Waldo Emerson - New England transcendentalists - رالف والد و امرسون (۱۸۰۳-۱۸۸۲) و هانری دیوید ثورو Henry David Thoreau (۱۸۱۷-۱۸۶۲) از بیان و تأویل های متافزیک ایدئالیستی به عنوان مفاهیم مبنایی خود در باره روح کلی oversoul یا جهان کبیر macrocosm و طبیعت بهره گرفتند. ویلیام توری هریس William Torrey Harris (۱۸۳۵-۱۹۰۹) کارگزار آموزش و پرورش قرن نوزدهم، از ایدئالیسم هگلی به عنوان مبنایی منطقی برای سازمان مکتب و نصاب تعلیمی سود برد. اگرچه ایدئالیسم به گذشته تاریخ تعلق دارد، ریشه و مبنای منطقی برخی از عملکردهای کنونی تعلیم و تربیت در چشم انداز ایدئالیستی نهفته است. این تصور که آموزش و پرورش پروسه شکوفاشدن استعدادهایی است که به صورت نهان در نهاد کودک وجود داشته و در معرفت شناسی ایدئالیستی ریشه دارد. مفهوم معلم به مثابه الگو یا اسوه اخلاقی moral exemplar و فرهنگی نیز از ایدئالیسم فلسفی سرچشمه می گیرد، همچنان روش سقراطی که شامل طرح ماهرانه پرسشهای موشکافانه به منظور تحریک متعلم در امر یادآوری بوده نیز چنین است. از اینکه ایدئالیسم فلسفه بارزی بوده است که بر تعلیم و تربیت عصر حاضر اثر گذار بوده و بررسی آن در این راستا به دلایل ذیل با ارزش پنداشته می شود:

۱) بررسی افکار افلاطون Plato (۴۲۷-۳۴۷ ق م) به عنوان نظریه پرداز از بینش ایدئالیستی در صورتبندی آراء تربیتی خویش بهره گرفته است.

۲) تحليل عناصر ماهوی ايدئاليسم به مثابه فلسفه ای نظامدار برحسب متافيزيک، معرفت شناسی، و ارزش شناسی پایه گذاری شده است.

۳) بحث در باره دلالت‌های ضمنی ايدئاليسم برای آموزش و پرورش مانند: نصاب درسی، تشکل شخصيت، روش تدريس و روابط معلم و شاگرد.

افکار غربيان، منشأ ايدئاليسم را عموماً در آثار افلاطون، شاگرد نامدار سقراط جستجو کرده اند. سقراط فرصت طلبی ماديگرايانه و نسبيت گرایی اخلاقی سوفسطائيان را مردود شمرد و جستجو برای کشف اصول کلی حقيقت، عدالت و زيبايی را که به اعتقاد او بر زندگانی انسانها حکومت می کنند، آغاز کرد. سقراط برخلاف سوفسطائيان، اندیشه آن اينست که مردم را بايد برای کسب مهارت ها و فنون شغلی و حرفه ای تربيت کرد، اين شامل گونه ای از آموزش و پرورش می شود که هدف آن پروردن انسانهایی است با اخلاق حميده تا افعالشان موافق به موازين عقل باشد. در اين خصوص نيز قول سقراط مبني بر اينکه برای هر انسان آزادی تعليم و تربيت عمومي وجود دارد، استدلال قوی در حمايت از آموزش و پرورش نظری يا تيوريکی و دليلی برای آموزش حرفه ای به دست می دهد. سقراط بر خلاف سوفسطائيان منکر آن بود که صرفاً از طريق انتقال مجموعه ای از اطلاعات برای شاگردان و يا آموختن مهارتها و فنون به آنها خرد حقيقي حاصل گردد. او اعتقاد داشت که مفاهيم، يعنی مبنای دانش حقيقي، در ذهن فرد وجود دارد و می توان آنها را به ضمير آگاه آورد. پرسشهای موشگافانه، شاگرد را تحريك می کند تا با حصول آگاهی نسبت به مفاهيمی که در ضمير او نهان است، به کشف حقيقت نایل آيد.

هدف اساسی معرفت شناسی سقراط (۴۷۰-۳۹۹ ق م) اين بود که انسانها خويشتن را برحسب معيارهای حقيقي کلی تعريف کنند. از طريق بررسی و خودکاوی دقيق خويش، هر فردی بايد حقيقت را که به صورت کلی در ضمير همه افراد بشر وجود دارد جستجو کند. سقراط در مقام معلم سوالات موشگافانه ای می پرسيد تا شاگردان خود را برانگيزد که در باره مسائل هميشگی انسانها در خصوص زندگي، حقيقت و عدالت به تفحص بپردازند. سقراط و شاگردانش بر پایه روش گفت و شنود، مسائل بنيادی را تعريف کرده، ضمن نقادی آن، ارائه تعاريف رساتر و جامع تر به آنها پاسخ می دادند. تعليم و تربيت سقراطي بر محور شاگردی **discipleship** {تلمذ} استوار بود، يعنی آن رابطه شخصی نزديک بين معلم و شاگرد با اين هدف طراحي شده که در شاگرد تمايل اخلاقی برای کشف و کاربرد حقيقت به منظور سامان بخشيدن و اداره کردن زندگانی خويش به وجود آورد. در گذشته نزديک به اين نوع پرورش اخلاقی، «پرورش منش» **character formation** اطلاق می شد. امروز از آن تحت عنوان الگوسازی **modeling** نام برده می شود، به اين معنا که معلم به عنوان مظهر از خصايص شخصيتی و گرايشهای مطلوب درمی آيد که شايسسته تقليد شاگردان باشد.

افلاطون Plato (۴۲۷-۳۴۷ ق م) شاگرد سقراط اکادمی معروف خود را به سال ۳۸۷ ق م، در آتن بنیان نهاد، چندین اثر فلسفی تصنیف کرد که اساس فلسفه غرب را تشکیل می دهند. در بین آثار افلاطون، رساله پروتاگوراس Protagoras مسأله فضیلت را مورد بررسی قرار می دهد، رساله فایدون phaedo به بحث درباره جاودانگی نفس، و رساله های جمهوری The Republic و نوامیس The Laws به مسائل سیاسی و تربیتی می پردازند. افلاطون همچون استاد خویش سقراط، ادعای سوفسطائیان را مبنی بر اینکه فعل و رفتار اخلاقی به موقعیت وابسته است و تعلیم و تربیت را می توان تا حد آموزش فنی و حرفه ای تخصصی فروکاست، مردود می دانست. معرفت شناسی یا نظریه شناخت افلاطون بر نظریه « تذکار » یا یادآوری مبتنی است. به موجب این نظریه انسانها حقایقی را که در ضمائرشان به صورت نهفته و ناخودآگاه وجود دارد، به یاد می آورند و نیل به شناخت مستلزم تلاش است. متعلم باید برای یادگیری آماده و مشتاق باشد و ناگزیر از آن است که ظن کاذب را کنار گذاشته، حقیقت را آگاهانه جستجو کند. به عقیده افلاطون، معرفت اصیل همانند مثل کاملی که مبنای آن را تشکیل می دهد، غیر مادی، عقلانی و جاوید است. انسانها قطع نظر از مکان و زمان و موقعیت زندگانی در یک مثال یا ایده کمال مشترک اند. آموزش و پرورش راستین نیز، همچون حقیقت، کلی و ابدی است. نکات کلی زیر کمک می کند تا مکتب ایدئالیسم را به مثابه فلسفه تعلیم و تربیت درک کنیم:

۱) مکتب ایدئالیسم جهان بینی جامعی بوده که مشتمل بر خطوط فکری فراوانی است. جامعیت ایدئالیسم به اندازه که در میان طرفداران آن، هم کسانی جای دارند که رهایی شخص و تشخص فردی را مورد تأکید قرار می دهند و هم افرادی که از تأسیس جامعه ای ارگانیک حمایت می کنند که در آن افراد در درجه نخست به عنوان عناصری که نقشهای ویژه ای را در نظام اجتماعی ایفا می کنند، شناخته می شوند.

۲) مکتب ایدئالیسم در خصوص مردم، جامعه و معرفت مروج بینش مرتبی بوده است. هم جایگاه فرد در جامعه و هم جایگاه موضوع در برنامه درسی، بر مبنای قابلیت که برای انتزاع عقلی یا معقول واقع شدن دارند، در سلسله از مراتب تعیین می شود. (۸: ۲۲-۲۶، ۲۷-۲۸)

استلزامات تربیتی مکتب ایدئالیسم

هدف تربیت از دیدگاه مکتب ایدئالیسم: هدف تعلیم و تربیت از منظر این مکتب، در واقع بسط و گسترش قوای روحی و تقویت احوال روحی شاگردان و سوق دادن آنها در راه کمال است. اهمیت دادن به دقت یادگیری شاگردان و ارزشمند بودن مطالب آنهاست. معنا و مفهوم تعلیم و تربیت به هیچ وجه مترادف با انباشتن معلومات در ذهن و حافظه شاگردان نیست بلکه از لحاظ کاربردی، پروسه یادگیری مطالب باید در نهایت دقت و احتیاط صورت گیرد و به ارزش محتوای درسی برای زندگی و بهبود آن توجه شود و از طرح موضوعاتی که موجب اتلاف وقت می شود، صرف نظر گردد.

همچنین هدف مهم تربیت در این مکتب، وصول به آن ایدئالی است که در واقع اساس جهان می باشد، به عبارت دیگر، تقرب به خداوند^(ج) منشأ و سرچشمه کل آفرینش محسوب می شود. در این مکتب شاگرد باید از علوم، اطلاعات کافی و لازم به دست آورد و از نظر پرورش اخلاقی صفات ممتاز و برجسته کسب کند و با وجدان و با تقوا برآید. در این مکتب تربیت شدن و آماده شدن به خلاقیت های تازه در زندگی اجتماعی تأکید شده است. روی همین اصل این مکتب سه مورد مهم را در تربیت توصیه می نماید: دانش، اخلاق و دین که شناخت جهان و تربیت فکری و روحی را مدنظر قرار می دهد و شخصیت کامل افراد را در تربیت جنبه های یاد شده لحاظ می نماید. در مجموع، هدف تعلیم و تربیت در مکتب ایدئالیسم آن است تا انسان چنان پرورش یابد که زندگانی این جهانی را به نیکی و خوبی پشت سر گذارد و به زندگانی آن جهانی نیز آمادگی پیدا کند و نیل به این منظور و هدف، آن زمان امکان پذیر خواهد بود که آدمی خود و جهان هستی را بشناسد و به خداوند^(ج) رو آورد و فرمانروای خود گردد. هدف تربیتی ایدئالیسم نه تنها بر رشد شاگردان تأکید می کند بلکه شاگردان را تشویق می کند تا به همه آنچه با ارزشهای پایدار مربوط است توجه کنند. این مکتب معتقد است که تعلیم و تربیت باید به جانب اندیشه های خلاق هدایت شود. پس خود شکوفایی اصیل ترین و مهم ترین هدف تعلیم و تربیت مکتب ایدئالیسم است. (۱: ۹۴-۹۶)

تعریف تعلیم و تربیت از دیدگاه این مکتب:

پرورش استعدادهای درونی کودکان و کمک به بروز استعدادهای ذاتی شاگردان که بالقوه در وجود آنها نهفته است مورد توجه ایدئالیست ها قرار دارد. باورمندان این سیستم تربیتی می گویند، با تربیت منظم و تدریجی، استعداد های روحی کودکان پرورش می یابند، در نتیجه توفیق با فرهنگ شدن در تمام عرصه های زندگی از خانواده تا جامعه مرهون تربیت منظم است.

محتوای درسی و روشهای آموزشی در مکتب ایدئالیسم:

محتوای درسی در این مکتب معمولاً مبنا و پایه علوم بشری دارد، به این معنا هر آنچه به انسان و مسایل او ارتباط دارد، مقدم بر علوم طبیعی است. به همین منظور مواد درسی ای که شناخت انسان را تعالی می دهد و اندیشیدن را به شاگردان القا می کند، در برنامه های درسی جا داده می شود و از مواد درسی به ادبیات، زبان، تاریخ و ریاضیات اهمیت خاصی می دهند. طوری که طرفداران این مکتب کمال گرا هستند، تعلیم و تربیت را عامل به کمال رساندن قوای عقلانی شاگردان و پروراندن استعداد های درونی آنها می دانند، کمالات روح و به دست آوردن آن را ارزشمند تر و اصیل تر می دانند. انسان را موجودی می دانند که آمادگیهای بالقوه فطری دارد و می تواند آنها را به فعلیت برساند. به همین جهت روشهای تدریس خود را به نقل یا انتقال مبتنی کرده اند و وظیفه معلم را به تکمیل معنویات شاگردان معطوف داشته اند. چون در این مکتب شخصیت انسان از اعتبار اساسی برخوردار است، معلم باید در روشهای تدریس، به جلب احترام شاگردان نسبت

به خود سعی باشد و نیز به رشد و تکامل شخصیت شاگردان همت گمارد. یعنی با توجه به ویژگیهای شخصی و ذوق و استعداد درونی شاگردان به تدریس مبادرت نماید و با رفتار متناسب با ذوق شاگردان و دوری از تصنع، احترام آنها را به خود جلب نماید. معتقدان این مکتب تربیتی هر روشی را که به تقویت ذهن و توسعه معانی بینجامد به کار می برند. بر همین اصل، معلم باید از روشهای مختلف استفاده کند، مثلاً روش دیالکتیک و طرح سوالهای گوناگون و تقویت نیروی قضاوت و داوری شاگردان را در نظر داشته باشد. یوهان فریدریک هربارت Johann Friedrich Herbart (۱۷۷۶-۱۸۴۱) از مربیان این مکتب تربیتی معتقد است زمانی که معلم می خواهد تصور جدید را به شاگردان ارائه دهد باید سه مسئله را رعایت نماید:

« اول، درس جدید باید با تصویری که ساکت اند یا بالقوه در ذهن شاگرد ساکت اند، مرتبط شود. یعنی باید کودک را با توجه به تصورات قبلی وی، به یادگیری مطالب جدید علاقمند نمود و ذهنش را برای آموختن آماده کرد و بدون ارتباط مطالب و زمینه سازی، به تدریس جدید اقدام نشود. باید به زمینه های بالقوه شاگردان توجه شود تا امر تعلیم و تربیه برای آنها خسته کننده و ملال آور نباشد. این امر فهم و جذب مطالب تازه را برای شاگردان آسان تر می کند. دوم، معلم باید به شاگرد کمک کند تا محتوای درس جدید را درک نموده و در ذهن خود حفظ کند، زیرا این امر بالاخره هدف تدریس است، اما برای حصول این نتیجه معلم باید به عامل سوم توجه کند، یعنی به علاقه و رغبت شاگرد، زیرا « رغبت»، چیزی جز انگیزه ذهنی که ما را به از میان بردن موانع موجود در کسب یادگیری درس جدید تحریک می کند و توجه ما را به یک شیء متمرکز می سازد، چیزی دیگری نیست.»

هربارت آموزشی را مناسب و درست می داند که مطابق با علایق کودکان باشد. به نظر او علاقه و توجه با یکدیگر ارتباط نزدیک دارند. در واقع وی علاقه را پیشنیاز یادگیری می داند. علاقه و شناخت شاگرد پایه و اساس روش تدریس را تشکیل می دهد.

هربارت فهمیدن را به هم پیوستن تصوره های تازه با تصوره های قبلی می داند و بر این نکته تأکید می کند که این کار نتیجه کارکرد و از این رو گونه شکل دادن، سازمان دادن و از آن خود کردن تصور هاست. این پیوند، همواره به چگونگی تصوره های پیشین بستگی دارد. به همین مناسبت او در روش تدریس خود به چند مرحله اشاره می کند:

اول آماده کردن شاگردان با تکرار خلاصه ای از درس قبل، و یا با پرسیدن بعضی نکات دروس گذشته که رابطه و بستگی با درس جدید دارد.

دوم توضیح و عرضه درس جدید و بیان آنچه را که می خواهد تدریس کند.

سوم ایجاد یک کل، و مقایسه دروس گذشته با درس جدید یعنی پیوند و ارتباط مطالب جدید، با آموخته های قبلی و ایجاد یک کل یگانه از دانستنیهای پیشین و جدید.

چهارم) نتیجه گیری و به دست آوردن قدرت تعمیم، بیان و توضیح فعالیتهای آموزشی به کلی ترین صورت.

پنجم) به کارگیری اندوخته های شاگردان است، یعنی چگونگی کاربرد مسایل نظری و اندوخته های علمی در موارد جزئیات. به بیان دیگر شاگردان استنباط خود را از اصول کلی ای که در مرحله چهارم به دست آورده اند با آزمایش و عمل در زندگی روزمره نشان می دهند. (۱: ۸۷-۸۹)

نقش معلم از دیدگاه مکتب ایدئالست:

معلم از دیدگاه این مکتب نقش بنیادی را در پروسه تربیت ایفا می نماید. نقشی را که معلم از نظر مکتب ایدئالیسم در روند تربیت شاگردان دارد ذیلاً به بررسی گرفته می شود:

۱. معلم مظهر یا نمونه کامل واقعیت برای شاگرد است. از تجارب گذشته چنین به نظر می رسد که تنها یک فرد انسان می تواند معلم فرد دیگر تلقی شود. برای فرد دیگر «کم رشد یعنی کودک»، معلم همان جهان است که به صورت شخص ظاهر شده است.

۲. معلم باید معلومات کافی در باره «شاگرد» داشته باشد. همان طور که تدریس یک موضوع بدون آمادگی و معلومات مناسب و لازم از آن امکان ندارد، تعلیم شاگرد نیز بدون شناختن وی سودمندی لازم را نخواهد داشت.

۳. معلم باید از دانش علوم تربیتی و تخصصی خود در سطح بالایی قرار داشته باشد.

۴. معلم باید احترام شاگرد را نسبت به خود جلب کند. معلم خوب توقع احترام از شاگرد ندارد اما رفتار وی طوری باشد که احترام شاگرد را جلب کند.

۵. معلم طوری در برابر شاگردان رفتار داشته باشد که هریک آنها معلم را دوست صمیمی و همکار مخلص در یاددهی دروس تلقی نمایند.

۶. معلم باید فردی باشد که بتواند تمایل به یادگیری را در شاگرد بیدار کند و شاگرد را نباید با تحمیل به یادگیری وادار سازد، بلکه جریان یادگیری باید طوری جلب کننده و جذاب باشد که شاگرد بر مبنای انگیزه درونی به یادگیری رغبت پیدا کند. زندگی معلم وقف یاددهی و راهنمایی شاگردان است، وی باید طوری رفتار نماید که زندگی شاگردان وقف یادگیری دانش شود. تعلیم در اساس و تهداب فن تحریک رشد روح است و این امر اساس مفهوم تربیت را تشکیل می دهد.

۷. معلم باید در چگونگی سپری نمودن ادوار زندگی و فن آن استاد باشد. این امر باید نتیجه رشد بیشتر و تجربه وسیعتری تلقی گردد و او را برای تشریح معنای هنر چگونگی زندگی کردن شاگردانش قادر سازد.

۸. معلم به منزله پدر یا مادر معنوی شاگردان است. تمام روند تربیت و فعالیتهای او باید طوری باشند که شاگرد را رشد دهند. معلم روح یا ذهن را که عالی ترین صورت وجود در جهان است کامل سازد.

۹. معلم باید بتواند با شاگردان تفاهم و ارتباط حاصل کند. او باید شاگرد را بشناسد و در باره موضوع درسی تبحر داشته باشد و در عین حال قدرت تفهیم مطالب را به شاگردان یادداشته باشد و معلم عامل انتقال میراث های فرهنگی است.

۱۰. معلم باید قدر و ارزش موضوعی را که تدریس می کند بداند و از این راه شاگردان را بقدرانی از موضوعات درسی تشویق کند.

۱۱. معلم خوب درس هایش تکراری و یکنواخت نمی باشد، بلکه برای ارائه هر درس معلومات جدید را جمع آوری نموده تا باعث گسترش معلومات خود وی و علاقمندی شاگردان گردد.

۱۲. معلم باید سفیر پیشرفت و ترقی باشد و شاگردان را به طرف هدف نهایی سوق دهد.

۱۳. معلم باید سازنده دموکراسی ها باشد. به عبارت دیگر معلم باید دموکراسی را در صنف درسی نهادهینه ساخته و روح دموکراسی را در شاگردان رشد و گسترش بدهد.

بدون تردید در هر جامعه با هر نظام، معلم نقش مؤثر و ارزنده به عهده دارد. معلم در موقعیت های مختلف تعلیماتی، به آسانی می تواند به شاگردان در تقویت قدرت قضاوت درست و تحکیم شخصیت اخلاقی و شناسایی و قدرانی از ارزشهای انسانی کمک نماید. به طور کل نحوه فکر معلم و روش او در تحقیق و تدریس اساس کارهای تربیتی را تشکیل می دهد. (۶: ۱۷۰-۱۷۲)

مکتب به مثابه سازمان آموزشی از منظر ایدئالیسم: نقش مکتب به عنوان نهاد تربیتی، از نگرش ایدئالیسم نسبت به تمدن و یا اینکه نهادها پیشرفت را چگونه تحقق می بخشند، سرچشمه می گیرد. این مکتب پیشرفت را به مثابه تکامل تاریخی فرهنگ بشری از سرچشمه های ابتدایی آن تا مراحل متوالی successive و متراکم cumulative عالیر و سطوح پیشرفته تمدن در نظر می گیرند. مدیران و معلمان مکتب باید شاگرد را به صورت برنامه درسی متشکل سازمان دهند به نحوی که موضوعات درسی یا حوزه های متشکل معرفت، در مراحل متوالی ای که به طور فزاینده برپیچیدگی و ظرافت آنها افزوده می گردد عرضه شوند. به موازات پیشرفت شاگردان در طول سالهای تحصیل، یادگیری آنها تراکم حاصل می کند. به این معنا، معرفتی که در سطح تحصیلی بالاتر فراگرفته می شود، بر معرفت قبلی افزوده می گردد.

تمدن، حقیقت و معرفت را از طریق نهادهینه کردن آنها حفظ می کند. به این طریق دستاورد های هر نسلی به نسل بعد انتقال می یابد. به ویژه این مسئولیت مکتب است که از دانش، مهارت و انضباط پیشین پاسداری کند. مکتب از راه انتقال عامدانه میراث های فرهنگی به شکل برنامه منظم، متوالی و متراکم، شاگردان را برای خدمت گذاری آماده می کند.

رابطه معلم و شاگرد از دیدگاه مکتب ایدئالیسم: در خصوص رابطه معلم و شاگرد، بر نقش محوری و حساس معلم تأکید زیادی می شود. معلم ایدئالیست به عنوان فرد بالغ باید کسی باشد که به دیدگاههای فرهنگی دست یافته باشد. او باید شخصی باشد که نقشهای گوناگونی را در مجموعه از

ارزشهای هماهنگ برای شاگردان تلفیق داده باشد. شاگرد تلاش می کند تا چشم انداز معقولی به درون شخصیت خویش به دست آورد. ماهیت و شخصیت روحانی متعلم دارای ارزش والایی است. به این ترتیب، معلم باید برای متعلم احترام قایل شود و او را یاری دهد تا به تحقق کاملترین حد شخصیت خویش نایل آید. چون معلم الگو و نماینده فرهنگ بالغ و رسیده است، معلم باید مظهر ارزشها باشد، شاگردان را دوست بدارد و شخصی با انگیزه و پرشور باشد.

دونالد باتلر Doanald Butler در اثر خویش به نام «ایدئالیسم در آموزش و پرورش Idealism in Education»، برخی از اوصاف مطلوب معلم خوب را شناسایی کرده است. به گفته باتلر معلم باید: (۱) برای شاگرد تجسمی از فرهنگ و واقعیت باشد، (۲) در خصوص شخصیت انسانی متخصص باشد، (۳) در فرایندهای یادگیری صاحب نظر و قادر باشد که تخصص را با «اشتیاق» در آمیزد، (۴) برای رفاقت شاگردان ارزش قایل باشد، (۵) علاقه به یادگیری را در شاگردان بیدار کند، (۶) دریابد که اهمیت اخلاقی تدریس با هدف آن یعنی به کمال رساندن شاگردان نهفته است، و (۷) به تولد دوباره فرهنگ طی هر دوره زندگی نسل ها کمک کند (۸: ۳۸-۴۰، ۴۴).

بُعد نگرشی آموزش و پرورش ایدئالیسم: از اینکه هسته اخلاق در میراث فرهنگی گنجانده شده و به باری آن انتقال می یابد، موضوعاتی از قبیل فلسفه، الهیات، تاریخ، ادبیات و نقد هنری نیز منابع غنی ارزش را تشکیل می دهند. این موضوعات که امور عقلانی را با امور ارزشی درهم می آمیزند، ناقلان سنت اخلاقی بشری و نماینده وجدان اخلاقی و فرهنگی عمومیت یافته انسانی به شمار می آیند. علوم بشری را می توان به دقت مورد مطالعه قرار داد و از آنها به عنوان منابع برای تحریک فکری بهره گرفت. در عین حال، این منابع تاریخی و ادبی دارای جاذبه عاطفی اند و می توان آنها را به عنوان مبنایی برای ساختن الگوهای ارزشی به کار گرفت. بر پایه تصور ایدئالیستی، تربیت اخلاقی مستلزم آن است که شاگردان با الگوها و اسوه های ارزشمند آشنا شوند، که سیره آنها سرمشق واقع شده و گسترش یابد. از این رو، شاگرد باید با آثار بزرگ ادبی و هنری که در طول زمان پایدار مانده اند آشنا شود و آنها را نقادانه مورد بررسی قرار بدهند.

تقد مکتب ایدئالیسم در تعلیم و تربیت: ظهور و بروز هر مکتب تربیتی، با پیشرفتهای فکری، تحولات و ترقیات فرهنگی همگام و همزمان و نسبت به زمان خود مبشر نوآوریها و بدایع، و دارای مزایا و فوایدی بوده است. از آنجا که تفکر و تعقل انسان در گذر زمان تحول و گسترش می یابد، فلسفه اصالت معنا یا ایدئالیسم یکی از مهم ترین جریانهای فکری در تاریخ تفکر بشری بوده و بیشترین تلاش آن در جهت حفظ سنتهای فرهنگی بوده است. تأثیر فلسفه مکتب ایدئالیسم بر تعلیم و تربیت به اندازه بوده که حتی امروز اغلب مدارس و مکاتب به نحوی از انحا از اصول آن استفاده می کنند. بسیاری از طرفداران این مکتب در مواردی به برجستگی های مکتب ایدئالیسم اشاره کرده اند مانند: (۱) بالا بودن سطح شناختی تعلیم و تربیت، (۲) توجه به امنیت و ارتقای

یادگیری فرهنگی، ۳) توجه شدید نسبت به اخلاق و رشد منش (کرکتر)، ۴) توجه نسبت به معلم به عنوان مرکز ثقل روند آموزش، ۵) تأکید بر جنبه های انسانی و شخصی زندگی، ۶) تأکید بر اهمیت خود شکوفایی، ۷) روش نظام دار و کل نگر.

با در نظر گرفتن این برجستگی ها، نمی شود که این مکتب تربیتی مطلقاً قابل قبول و بی عیب و نقص باشد. یکی از راههای پیشرفت انسان نقد و بررسی مسایل و عدم پذیرش بی قید و شرط وضع موجود می باشد. صبغه فلسفی داشتن یعنی قدرت نقد و بررسی داشتن، خصوصیت عمده ای است که آدمی توسط آن به فهم عمیق و دید وسیع رهنمون می شود. به هرصورت نکات زیر به عنوان نقد مکتب ایدئالیسم اشاره می شود:

۱- مکتب ایدئالیسم به کلیه ابعاد وجودی انسان توجه نمی کند، یعنی بعد جسمانی را کمتر مورد توجه قرار می دهد.

۲) با وجود اینکه این مکتب بر تربیت ذهن و تفکر شاگردان تأکید می کند، در روشهای تدریس خود به تفاوتهای فردی توجه کافی ندارد.

۳) مکتبی است که با سیستم معلم مداری اداره می شود و نقش عوامل گوناگون، مثل تعامل شاگرد و معلم و یا تأثیرات محیط خارجی و ... همگی تحت الشعاع ذهن قرار گرفته اند. ولی آنچه می توان قویاً از آن انتقاد کرد، موضوع خطاست، یعنی اگر ذهن انسان تصور دنیای خارجی است و واقعیتها، عین فکر و ذهن است، اصولاً باید همیشه میان آنچه ذهن درک می کند و آنچه در عالم واقع اتفاق می افتد، مطابقت کامل وجود داشته باشد، در صورتی که عملاً چنین نیست. در عالم واقع، ما حکم خطا، غیر واقع، غیر حقیقت را اظهار و بیان می کنیم، اگر ادراکات ذهن انسان همه واقعیت هستند پس واژه غلط، خطا، از کجا ناشی شده است.

از جانب دیگر، اگر آنچه اذهان افراد نسبت به خود درک می کنند، واقعیت باشد، پس چگونه همه افراد با ذهنیت های متفاوت واقعیت را تقریباً یکسان درک می نمایند و اختلافی بین آنها محسوس نیست، مثلاً زمانی یک فرد احساس می کند که کتاب و گیلان روی میز قرار دارد، اگر این واقعیت نسبت به احساس ذهن آن شخص است پس شخص دیگری که ذهن او مثل ذهن وی نیست از کجا می داند که اشیا روی میز هستند. گفته می شود که هر مکتب معنوی به مذهب اصالت خود، منتهی می شود، یعنی قول به اینکه تنها خود و تغییرات نفسانی اوست که وجود واقعی دارد. در این صورت، چنانچه رنه لسن Rene Ie senne (۱۸۸۲-۱۹۵۴) گفته است: « برای هر من وجودی جز خود او نمی تواند داشت»، زیرا بنابراین فرض، برای هر کس، دیگران، جز به عنوان ادراک آن کس، معلوم او نیستند و او حق ندارد دیگران را، در حکم موجوداتی که خود واجد ادراکاتی هستند تصور کند. (۱: ۹۶-۹۸)

قابل به یادآوری است که در تلاشها و فعالیتهای تربیتی مراکز تعلیمی و تربیتی، اتکا به یک فلسفه ویژه و نادیده گرفتن سایر نظریات و طرز تفکر مکاتب فلسفی کارآمد برای شرایط کنونی تربیت شاگردان، منطقی و درست نمی باشد. معلمان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت بهتر است تلاش نمایند تا نقش افکار و اندیشه های مکاتب فلسفی مختلفی که کارا و کارآمد در همه ابعاد زندگی بشر باشد در عرصه تعلیم و تربیت بدون تعصب و جانبداری رعایت نمایند تا هم خود قادر به یک بصیرت جامع باشند و هم شاگردان از دید جامع و سعه صدر بهره مند شوند. تمام فعالیت های تربیتی از نصاب تعلیمی و درسی گرفته تا اهداف آن، روشن و مستدل گردد و با استانداردهای اجتماعی، فرهنگی، اعتقادی و اقتصادی جامعه و عصر مدرن با حمایت یک فلسفه نظام مند و کارا حرکت کند.

نتیجه:

مکتب ایدئالیسم، یعنی فلسفه که ماهیت بشر و جهان را ایده تلقی می کند، عقیده دارد که خیر، حقیقت و زیبایی اجزای جاودانه ساختار جهان مرتبط، منسجم، منظم و لایتنغری هستند. مربیان ایدئالیست، آن برنامه درسی را مطلوب تلقی می کند که بر حقایقی که از آثار جاودان الهی، فلسفی، تاریخی، ادبی و هنری استخراج شده باشند، تأکید کند. مفاهیمی که از فلسفه ایدئالیسم نشأت گرفته، برای عمل تربیت از اعتبار خاص برخوردارند عبارتند از: تعلیم و تربیت پروسه شکوفایی و رشد استعدادهای بالقوه آدمی است، یادگیری، پروسه اکتشافی بوده که طی آن شاگرد ترغیب می شود تا حقایقی را که در ضمیر خویش دارد به یاد آورد، معلم باید اسوه اخلاقی و فرهنگی یا مظهري از ارزشهایی باشد که نماینده عالی ترین و مهمترین تبلور رشد شخصیتی و انسانی در پروسه تعلیم و تربیت باشد.

پیشنهاد:

- ۱- مطالب و موضوعات کاربردی مکتب فلسفی ایدئالیسم تعلیمی و تربیتی باید شامل نصاب تعلیمی مراکز تربیت معلم گردد تا در پروسهٔ تدریس شاگردان از آن استفاده بعمل آید.

مآخذ:

- ۱- القرائی، خلیل سلطان ، فلسفهٔ تعلیم و تربیت و آرای تربیتی، تبریز، چاپ دانشگاه تبریز، ۱۳۸۴،
 - ۲- انوری، حسن ، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، سخن، ج ۷، ۱۳۷۷،
 - ۳- بهشتی، سعید ، فلسفهٔ تعلیم و تربیت در جهان غرب، تهران، اطلاعات، ۱۳۸۶،
 - ۴- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم از دورهٔ جدید، ج ۱۴، ۱۳۷۷،
 - ۵- دیناروند، جعفر، اصول و فلسفهٔ تعلیم و تربیت، اهواز، تراوا، ۱۳۸۸.
 - ۶- شریعتمداری، علی، ، اصول و فلسفهٔ تعلیم و تربیت، تهران، سپهر، چاپ ۲۵، ۱۳۸۳،
 - ۷- عمید، حسن ، فرهنگ عمید، تهران، امیرکبیر، سپهر، چاپ دوم، ج ۳،
 - ۸- گوتک، جرالد ال. ، مکاتب فلسفی و آرای تربیتی، ترجمه محمد جعفر پاک سرشت، تهران، سمت، مهر(قم)، چاپ پنجم، ۱۳۸۴،
 - ۹- نلر، جی . اف . ، آشنایی با فلسفهٔ آموزش و پرورش، ترجمه فریدون بازرگان دیلمقانی، تهران، سمت، مهر(قم)، چاپ چهارم، ۱۳۸۳،
- http:// WWW. Pajoohe. Com/ fa/ index -۱۰
- راضیه، ابراهیم زاده، ایدئالیسم و تعلیم و تربیت، استخراج شده به تاریخ ۱۳۹۵/۵/۳،

د پښتو ادب په نظمونو او شعرونو کې قافیه

لکه څنګه چې څرګنده ده، شاعران د یوه عالي مفهوم د افادې لپاره ښکلي او په زړه پورې الفاظ داسې سره پيودي چې را ښکون او جذابیت یې په زړونو جادو کوي. دوی د خپل ذهني انځور د انځورلو لپاره په خپل فطري استعداد او رنگین ذوق، مفاهیم او د زړه خبرې د تخیل او نازکخیالیو لوړو مدارجو ته رسوي، ددغو پیل شوو کلماتو او الفاظو اغیز او تاثیر هغه وخت څو چنده کیږي چې د وزن، آهنگ او قافيې په ګاڼه، ګاڼل شوی وي.

څرګنده ده چې د شعر په هنري ښایستونو کې وزن، خیال او فکر اړین توکي دي خو قافیه په نظمونو او شعرونو کې د ښکلا او جذابیت را منځته کوونکې ده. دا خبره نه یوازې دقیقه نه ده چې قافیه په شعرونو کې اښکال او خنډونه را منځ ته کوي، بلکې شاعران کولای شي د الفاظو له اصلي او حقیقي معناوو څخه سربېره د کلماتو له وضعې او مجازي معناوو څخه استفاده وکړي او د خپل شعر د قافيې د سمون لپاره یو لفظ د تشبیه، مرسل مجاز، استعارې او کنایې په بڼه وکاروي او خپل مطلب د هنري ښایستونو په قوت سره موزون او ښکلی افاده کړي.

په پښتو ادب کې د نظمونو بیلابل شکلونه لکه قصیده، غزل، رباعي، مثنوي، قطعه، ترکیب بند، ترجیع بند، مخمس او نور د قافيې له مخې پېژندلای او توپیرولای شو. که چېرې دا خبره نه وای یعنې که قافيې دا شعري بڼې سره بېلې کړې نه وای نو نظمونو به یو رنگ او یو نواخت حالت درلود. که څه هم له ډېرو کلونو را په دېخوا پښتو ادب ته د آزاد نظم یا سپین شعر لار پرانیستل شوې، خو تر اوسه نه یوازې دا چې قافیه والو نظمونو خپل خوند او ارزښت له لاسه نه دی ورکړی، بلکې تر پخوا یې لا زیات پرمختګ کړی او زیات ویناوال او مینه وال لري.

دقافې علم:

قافيه د عربو په ژبه كې شا او خټ ته وايي، ورپسې راتلونكي ته هم وايي، په اصطلاح كې هغه پوهنه ده چې د دورونو يا د بيتونو په پاى كې له وزن او هم آهنگيو څخه بحث كوي. يا قافيه له هغه وزن او هم آهنگيو څخه بحث كوي چې د بيتونو په پاى كې راځي. د نظم اساسي ركن وزن دى نه قافيه، په شعرونو كې قافيه اساسي ركن نه بلكې يو عارضى ركن شمېرل كيږي. ځكه موږ په داسې شعرونه او نظمونه لرو چې قافيه نه لري لكه آزاد او سپين شعرونه. سربېره له دې څخه چې قافيه او رديف، غزل، قصيده، رباعي او نورو ته آهنگ او موسيقيت ورکوي په سندرېزو ښايستونو يې هم سمبالوي.

دورونه:

دور په لغت كپير، دوران او په خپل ځاى څرخېدنې ته وايي. په اصطلاح كې د بيت يا نظم له پيل څخه د لومړۍ هم آهنگۍ تر پايه پورې يو دور دى. په مصرع او غير مصرع بيتونو كې دورونه توپير لري.

كه د يوه بيت هره مصراع (نيم بيتي) قافيه ولري نو دا بيت له دوو دورونو څخه جوړ شوى دى چې مصرع بيت ورته وايي، لكه:

خط پر مخ د صنم راغى كه سپوږمى شوه په هاله كې
دايې غاښ په خوله زيب كا كه ژاله شوه په لاله كې

۲۴۶:۲

كه د يوه بيت يوازې وروستى مصراع قافيه ولري، نو دا بيت يو دور لري او غير مصرع بيت ورته وايي، لكه د هميش خليل دا لاندې غزله:

موتى خاورې د وطن به پرې ورنه كړم كه په سر د ځمكې هر وطن ختن شي
داوبو په ځاى د زړه وينې به وركړم كه محتاجه طراوت ته دا چمن شي
خپله خاوره به په خپلو وينو پالم كه حاجت يې قرباني زما دتن شي
هميش خليل ۸:۰

دقافې كلمې:

دقافې كلمې هغې كلمې ته وايي چې لازمه هم آهنگي پكې راغلې وي، لكه:

زما فطرت سره د ډېرو پرهارومينه ده له خوږو زړونو سره تل د فريادو مينه ده
د تيت پر ك، خوار ولس يادونه مې غزل نه پرېږدي له څېرو زړو سره د څېرو گريوانو مينه ده
موږ لكه سيورى تل د بل چا په قدم پسې ځو چې مو د مړه احساس په زړه كې د پردو مينه ده
د گرد وځاورو په څېر زه هغه قدم ښكولم چاسره زړه كې چې دخپلو پښتنو مينه ده

خاموشه

په پورته بيتونو کې (پرهار، فريادو، گريوانو، پردو او پښتنو) کلمې د قافيې کلمې دي چې لازمه هم آهنگي پکې راغلې ده، همدارنگه:

خدای دې نه کا چاته وازې د آزار خولې دغه خولې دي په معنا کې دښامار خولې
ديوې خولې له آزاره ووپريزه ! که په عمر دې دعا کاندې هزار خولې
ورځ به نه شي دغم شپه په هغو خلقو چې په باب يې بد دعا کا هر سهار خولې

۲۴۸:۲

په پورته بيتونو کې (آزار، ښامار، هزار او سهار) د قافيې کلمې دي چې لازمه هم آهنگي پکې راغلې ده.

ځينې نظمونه يا شعرونه داسې جوړ شوي چې له يوې څخه زياتې قافيې لري او د قافيو تر منځ يې رديفونه راوړل شوي چې ذوالقوافي ورته وايي، لکه:

چا د شرف ورکې د ليلانه جلباب لرې کړ

چا د ژوند سفر کې د حيانه شباب لرې کړ

په پورته بيت کې (ور- سفر)، (ليلا- حيا)، (جلباب- شباب) د قافيې کلمې دي او (کې - نه - لرې کړي) يې رديفونه راوړل شوي.

رديف:

رديف د عجمي شاعرانو اختراع ده، عربو رديف نه درلود. رديف په لغت کې پر يوه آس باندې دچا تر شا دويم سپور ته وايي يا غبرگوسورو ته هم رديف ويل کيږي.

رديف په اصطلاح کې هغه کلمه يا کلمې ته وايي چې د قافيو تر کلمو وروسته په عين شکل او عين معنا د بيتونو په پای کې راشي.

د رديف توپير له قافيې سره دا دی چې د قافيې کلمه له هم آهنگو غبرونو څخه جوړه شوې وي او د معنا له مخې يوله بلې سره توپير لري. مگر رديف يوه يا څو کلمې چې په عين شکل او معنا د قافيو تر کلمو وروسته راوړل شي. په کلاسيکو شعري چوکاټونو کې قافيه لازمي او رديف لازمي نه و، خو رديف يې د هم آهنگي د تکرار او ښکلا لپاره کاراوه.

مثال:

دغره په ذهن کې خوره شوه شپيلی په سروممانو ميلمنه شوه شپيلی

دا د کيږدی پلو خو واړوئ لږ تللې کوچی وه راستنه شوه شپيلی

اوري زلمي شول اوښې پېغلې شولې لکه خپړی په غرونو شنه شوه شپيلی

اسحق ننگيال

په پورته بيتونو کې (خوره، ميلمنه، راستنه، شنه) د قافيې کلمې دي.

د قافيې کلمې دي (شوه او شپيلی) چې تر دغو کلمو وروستوراهلې رديف يې بولي.

يا:

لکه زه په يار مين يم، بل به نه وي مين هسې لکه زه پسې غمجن يم، بل به نه وي غمجن هسې
هم مېوژني په خپله، هم په ما باندې ژړا کا څه ښه يار دی، ښه يې مينه، وژل هسې شيون هسې
زړه داغدار غرقه په وینو، لاله گل وټه چې گورم هېڅ شهيد راوړي نه دی، له ازله کفن هسې
۳۶۴:۱

په پورته بيتونو کې (مين، غمجن، شيون، کفن)
د قافيې کلمې دی او ورپسې (هسې) چې په عين شکل او يوه معنا راغلي، ردیف بلل کيږي.
د قافيو د کلمو توري:

د عربو د رسم الخط له مخې د قافيې توري نهه دي، چې اصلي توری او مدار يې روي نوميري او بې
له هغه څخه قافيه نه تړل کيږي. د قافيې له نهو تورو څخه څلور يې له روي څخه دمخه او څلور نور
يې تر روي وروسته راوړل کيږي.
روي:

روي د عربو په لغت کې پري، وريځې، ترونازه او خړوب ته وايي او ځينې يې له روا څخه اخيستل
شوې بولي او روا هغې رسۍ ته وايي چې د اوبښ بار پرې تړي او په روي باندې هم د قافيې کلمه تړل
کيږي. په اصطلاح د قافيو په کلمو کې د هم آهنگۍ برخې يوازيني لومړي متصل توري ته ويل
کيږي. روي د قافيو په کلمو کې د حرکت او سکون له مخې دوه ډوله ده مقيده او مطلقه يا آزاده
روي. ۱۶:۵

۱. د قافيو په کلمو کې چې هم آهنگه برخه يواځې يو توری وي.
مثال:

ژاړي په غمونو کې خواخوږي له هرچا سره سل پتنگان سوزي د يوې شمعې ژړا سره
ټول باغ ژړيدلی ځکه اوبښکې دي د گل په مخ ډېر لکه لاله داغلي زړونه شته صحرا سره
نه ښايي انسان ته چې د بل په غم غمجن نه شي لويه بدبختي ده که څوک نه ژاړي له چا سره
الفت

په پورته بيتونو کې (چا، ژړا، صحرا، له چا) د قافيو کلمې دي چې هم آهنگه برخه يې يوازې
ساکن (الف) دی چې روي ورته وايي او له دې چې روي ساکن دی مقيده روي يې بولي.
يا:

چې يې عرش او کرسې لاندې تر قدم وي بالاتر دی هسې شان قدم د زړه
د خليل تر کعبې دا کعبه ده لويه که آباد کا څوک ويران حرم د زړه

په پورته بيتونو کې (قدم او حرم) د قافيې کلمې دي او هم آهنگه برخه يې يوازې يو توری (م) او ساکن وي چې مقیده روي يې بولي.

بيلتانه کړه پرما تل تر تله شپه اي سحره په خېل غشي وله شپه
ما د يار د زلفو روی کړو ورته وړاندې پښه نيولې قدرې نه شوه تلله شپه
حمزه څار يې د لمر مخ د تصور نه سپينه ورځ غوندې پرما يې کړله شپه
(حمزه شينواری)

په پورته بيتونو کې (تله، وله، تلله او کړله) د قافيې کلمې دي او (له) يې هم آهنگه برخه ده چې (ل) روی او متحرک وی ځکه يې مطلقه روي بولي.
همدارنگه:

دا مې نصیب دی نه بدليږي دازل توري دي
زړه کې مې اور دی او په خوله مې د غزل توري دي

۲۳:۵

په پورته بيت کې (ازل او غزل) د قافيې کلمې دي او هم آهنگه برخه يې (زل) ده چې (ز) يې متحرکه ده او مطلقه روي ورته ويلای شو.
۲. قيد

که دقافيو د کلمو په هم آهنگه برخه کې دوه، متصل بيواکه توري يو په بل پسې راشي، او دواړه حرکت ونه لري، لومړی بيواکه ساکن توری يې قيد او دوهم بيواک توری يې روی دي، لکه:
لا تر اوسه يې ماغزه په قرار نه دي چا چې ماسره وهلی سره په سنگ دی
لا په خوب کې په لرزه پريوزي له کټه چې دچا تر غور زما د تورې شرنګ دی
د خوشحال د زړه د حال ننداره وکړه که د تخت د پاسه کښيني هم ملنګ دی

۲۵۱:۱

د خوشحال خان په پورته بيتونو کې (سنگ، شرنګ او ملنګ) د قافيې کلمې او هم آهنگه برخه يې (نګ) دی چې (ن او ګ) دواړه کانسونټونه او ساکن دي چې لومړی توري يې (ن) قيد او (ګ) يې روي دي او قافيه ته مقیده قافيه وايي.

په پښتو شعر چې ما علم بلند کړ دخبرو ملک مې فتح په سمندر کې
نه مې سود نه مې مقصود شته په دا کار کې محبت زما په غاړه دا کمند کړ
تر قيامته به ياديري په جهان کې هر سړی چې خدای په فضل ارجمند کړ
عشق ته تر اورنګ زيب پاچا بهتر يې چې خوشحال دې په عالم کې سربلند کړ

۵۶۳:۱

په پورته بيتونو کې (بلند، سمنډ، ارجمند او سربلند) د قافيې کلمې دي چې هم آهنگي برخې يې (ند) دی چې دواړه توري ساکن دي لومړي توري يې قيد او دوهم يې روي او قافيه مقيده قافيه ده.
۳. د تاسيس الف او دخيل توري:

د قافيو په کلمو کې د هم آهنگي برخې لومړی متصل توری چې (الف) وي هغه وخت د تاسيس الف ورته وايي چې ورپسې نور مغاير توري راغلي وي او په مغايرو يا دخيلو تورو پسې بل متصل توری روي بلل کيږي لکه په لاندې مثالونو کې:

دا څه پت څه مروت څه صادقي ده
دم قدم دغه بازي منافقي ده
سراسر نا قابلي نا لايقي ده
په مذهب د عاشقانو فاسقي ده
په ذمه مې د سنگسارگناه باقي ده

۲۶۵:۲

په پورته بيتونو کې (عاشقي، صادقي، منافقي، فاسقي، نالايقي او باقي) د قافيو کلمې دي چې هم آهنگي برخې يې له الف څخه شروع کيږي او د تاسيس الف يې بولي. د قافيو په کلمو کې په (الف) پسې د (ش، ف، س، ی، ي) دخيل توري او ورپسې (ق) هم رويده چې دې ډول قافيې ته مؤسسه قافيه وايي.

نه يې هيچرې تغير ونه تبديل وي
که تمام جهان پری وايي ملامت
که تمام عمر يې يار په سترگو ناست وي
تمام عمر ورته ښکاري يو ساعت
که يو دمشي هغه يار ورڅخه لرې
هغه دم شي ورته عمر د قيامت

۳:۲۶

په پورته بيتونو کې (ملامت، ساعت او قيامت) د قافيې کلمې دي. ددغو کلمو د هم آهنگي برخې (الف) د تاسيس الف دی ورپسې توري (م، ع، م، س) دخيل توري دي او ورپسې توري (ت) روي بلل کيږي، دې ډول قافيې ته مؤسسه قافيه وايي.
۴. ردف:

د قافيو په کلمو کې لومړی، متحد، متصل توری چې خپلواک وي پدې شرط ورته ردف ويلاى شو چې ورپسې بل متصل توری راغلی وي لکه:

نن به شپه زما د يار په کوم مکان وي
جلوه گر به په کوم هټ په کوم دکان وي
شرمولي به يې حسن کوم ترکان وي
کوم دکان به يې دخولې د درو کان وي
په ډيوه به يې د مخ کوم پتنگان وي
همخوا به يې پاکان که نه پاکان وي

په پورته بيتونو کې د (مکان، دکان، ترکان، کان، پتنگان، پاکان) کلمو هم آهنگه برخه (ان) دی چې (الف) يې ردف او (ن) يې روي بولي او قافيې ته مردفه قافيه وايي.

بل مثال:

که په مخ باندې خالونه غبرين ږدې هومره داغ به په خاطر زما مسکين ږدې
ستا دپله خاورې رنځور غوندي اخلم په هر ځای چې قدمونه په زمين ږدې
چې ليدلې دې د عشق قمارخانه ده په لومړۍ بازی به يار ته دل و دين ږدې

۲:۳۶۳

د قافيو په کلمو کې (غبرين، مسکين، زمين او دين) د قافيو کلمې او هم آهنگه برخه (ين) ده چې (ي) يې ردف او (ن) يې روي او قافيه مردفه قافيه ده.
له روي څخه وروسته توري:

۱. وصل: د قافيې په هم آهنگه برخه کې هغه متصل توري چې په روي پسې راغلی وي وصل بلل کيږي.

په ځان او په جهان کې دا دوه څپزه ما وکښلي په ځان کې دواړه سترگې په جهان کې واړه کښلي
سيه دل د محبت له سوزو سازه خبر نه شول په کار د پتنگانو مچان نه دی پوهيدلي
مدد وکړه د وينو د ژړا په وخت ای دله نور اوښکې پاتې نه شوې چې ډېر ډېر مې دي ژړلي

۶۳۵:۱

په پورته بيتونو کې (وکښلې، کښلې، پوهيدلي او ژړلي) د قافيې کلمې دي چې د هم آهنگې برخې لومړۍ توري (ل) روي او (ي) يې وصل بلل کيږي.

لوړې ژورې مې په سترگو کې دي کندې کپړې مې په سترگو کې دي
ستا د نظر هرې ادا ته رسي داسې وزرې مې په سترگو کې دي
حمزه په طمع لرې نه شوې چېرې څه لرې لرې مې په سترگو کې دي

۱۵۶:۶

په پورته بيتونو کې (ژورې، کپړې، وزرې او لرې) د قافيې کلمې دي او (رې) هم آهنگه برخه ده چې (ر) يې روي او (ې) يې وصل دی.

۲. خروج:

په لغت کې د باندې وتل، بهر راوتل او خارجيدلو ته وايي. او د قافيې په اصطلاح په هم آهنگې برخې کې په روي پسې وصل او ورپسې بل متحد، متصل توري خروج بلل کيږي لکه:

چې پيرۍ مې ږيره سپينه کړه ملا غبرگه بويه قد د سروې قد عصا تر تخرگه
په راستۍ مې د خپل عشق هسې باور دی چې همدم به يم له ښکلو پس له مرگه
زه د يار غمونو هسې هلو پوست کړم لکه ونه په خزان کې شي بې برگه

د حميد ديوان ۱۹۶:۲

په پورته بيتونو کې (غبرگه، تخرگه، مرگه او برگه) د قافيې کلمې دي چې هم آهنگه برخه يې (رگه) ده چې (ر) يې روي (گ) يې وصل او (ه) يې خروج بلل کيږي.

په قهقهه به خنديدلې وي که نه وي د زړه غم يې غوليدلې وي که نه وي فراغت به يې پسندلې وي که نه وي چا به حال ترې پوښتېدلې وي که نه وي کټ پوزې به يې موندلې وي که نه وي غونچه وار به موسيدلې وي که نه وي

۲۶۴:۲

په پورته بيتونو کې (خنديدلې، غوليدلې، پسندلې، پوښتېدلې، موندلې او موسيدلې) کلمې د قافيې کلمې دي چې (دلی) پکې هم آهنگه برخه ده. (د) يې روي، (ل) يې وصل او (ی) يې خروج بلل کيږي.

نه دی گل د ستا د مخ مخی خوشرنګه گل جلوه په يوه رنگ کا ته سل رنگه
زه د ستا شرم و حيا کوزو کتو کړم هم شوخ چشم، هم بی شرمه، هم بی ننگه
پس له مرگه دې حميد هسی ژاړه شي ای په اور د ښکلي مخ سوی پتنگه

۱۹۷:۲

په پورته بيتونو کې (خوشرنګه، رنگه، بی ننگه او پتنگه) کلمې د قافيې کلمې دي چې (نګه) برخه يې هم آهنگه ده، (ن) يې روي، (گ) يې وصل او (ه) يې خروج بللی شو.
۳. مزید:

مزید په لغت کې زیاتوالي او ډېرښت ته وایي او اصطلاحاً د قافیو د کلمو په هم آهنگو برخو کې تر روي وروسته دریم توري ته ویل کيږي يعنې په خروج پسې بل توري ته وایي.
ژوندی کاندې د دنیا کارو و بارونه پر مړو پریواته د خاورو انبارونه
خوک سرتور پښې بیل خاورو لره درومي چا کاره دي په سر اښي دستارونه
جدایي د آشنایانو هردم کاندې په رحمان باندې د تورو گوزارونه

۱۹۱:۳

په پورته بيتونو کې (بارونه، انبارونه، دستارونه او گوزارونه) د قافيې کلمې دي چې هم آهنگه برخه (ارونه) ده پدی کې (الف يې ردف)، (ر) يې روي، (و) يې وصل او (ن) يې خروج او (ه) يې مزید دي.

نه يې مړ ته خو ژوندی يې ای ادبیه ننگیاله
ته زموږ ملی پېښوا يې د پښتون لوی بريالیه
تا و موږ ته وښووله د پښتو دا سمه لاره
ستا په توره به نازيرو د پښتو پښتونه پلاره

۱۶۵:۴

په پورته بيتونو کې (ننگياله، تورياله او برياله) د قافيې کلمې او (يالیه) پکې د قافيې هم آهنگه برخه راغلې چې په دې کې (ی) ردف، (الف به روي)، (ل به يې وصل) او (ی يې خروج) او (ه يې مزيد) دی.

۴. ناير يا نايره:

په لغت کې لمبې او اور ته وايي او د قافيې په اصطلاح کې تر مزيد وروسته هرڅو توري چې راشي، هريوه ته ناير وايي، لکه:

که سوختگان دي که آموختگان دي د زنگو زړونو افروختگان دي
خدای دې روزي کړي ښادي يې خپله چې د غمونو اندوختگان دي

۴۹۴:۱

په پورته بيتونو کې (آموختگان، افروختگان او اندوختگان) د قافيې کلمې دي چې هم آهنگه برخه پکې (وختگان) دي چې (و يې ردف)، (خ يې روي)، (ت يې وصل)، (ه يې خروج)، (ک يې مزيد)، (الف او ن يې ناير) راغلي دي.

همدارنگه:

فروتنی کړئ سربلندانو بهره یونه وړه خودپسندانو
تل خمیده وي بار داره خانگی تواضع خوی کړئ بهره مندانو
کاظم خان شیدا

په پورتنیو بيتونو کې (سربلندانو، پسندانو او بهره مندانو) د قافيې کلمې دي چې هم آهنگه برخه يې (ندانو) راغلې ده چې (ن يې روي)، (د يې وصل)، (الف يې خروج)، (ن يې مزيد) او (و يې ناير) دی.

سرچينې:

۱. خټک، خوشحال خان. د خوشحال خانخټک کلیات، دویم چاپ، کابل: دانش خپرندویه ټولنه. ص: ۴۹۴، ۳۶۴، ۲۱۵، ۵۶۳، ۶۳۵.
۲. مومند، عدالحمید. د عبدالحمید مومند کلیات، دویم چاپ، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه. ص: ۲۰۷، ۳۶۵، ۲۴۸، ۱۹۷، ۱۹۶، ۲۴۶.
۳. عبدالرحمن، د عبدالرحمن بابا دیوان، پېښور: یونورسټي بک ایجنسي خیبر بازار. ص: ۲۵۰، ۱۹۱، ۵۲، ۲۶.
۴. رشاد، عبدالشکور، لکچرنو ټونه ۱۳۵۴ هـ.
۵. حقپال، محمد آجان. قافیه پوهنه، دویم چاپ، کابل، پوهنتون مطبعه، کال ۱۳۹۱ هـ. ص: ۱۶، ۲۳.
۶. د دولسم ټولګي پښتو درسی کتاب، د پوهنې وزارت، کال ۱۳۸۹ هـ. ص: ۱۵۶، ۱۶۵.
۷. د نهم ټولګي د پښتو درسي کتاب، د پوهنې وزارت، کال، ۱۳۸۹ هـ. ص: ۵۶۸۶.
۸. ازما خپل شعرونه او یادابتنونه.

بررسی میزان، اهمیت و ضرورت تدریس مضامین علوم تربیتی در روند آموزش

چکیده:

این مقاله با هدف بررسی میزان اهمیت و ضرورت تدریس مضامین علوم تربیتی در روند آموزش انجام شده است. به منظور رسیدن به این هدف از روش تحقیق کتابخانه ای کار گرفته شده که تعدادی کتب و مقالات علمی و تحقیقی در فصلنامه‌ها و ماهنامه‌ها در این باره انتخاب و توسط اعضای گروه مطالعه گردیده که اطلاعات تحت این مقاله گردآوری شده است. محتوای این مقاله دربرگیرنده بیان اهمیت و ضرورت تدریس علوم تربیتی در آموزش می باشد. و اینکه تدریس این مضامین چه تاثیراتی در روند آموزش دارد به بحث و بررسی گرفته شده است.

کلید واژه‌ها: علوم تربیتی، تدریس، اهمیت، ضرورت.

مقدمه:

علوم تربیتی در میان علوم دیگر از ویژگی بارزی به دلیل اهمیت و ارزشمندی آن در روند آموزش برخوردار است. قلمروهای معرفتی و تدریس علوم تربیتی در روند آموزش به تمام

رشته‌های علمی که دارای ساختار مفهومی بوده کمک کرده تا یادگیری موثر، فعالیت مفید و ارزیابی اثربخش درست اتفاق بی‌افتد. در حال حاضر، مضامین علوم تربیتی در سراسر جهان و دانشگاه‌های معتبر بین‌المللی تدریس و آموزش داده می‌شود که بتواند روند آموزش را کمک و یاری رساند. و هدف تدوین این مقاله بیان میزان اهمیت و ضرورت تدریس مضامین علوم تربیتی در روند آموزش است.

تدریس مضامین علوم تربیتی شاگردان را قادر می‌سازد تا در نظام‌های آموزشی خدمات آموزشی بهتر را ارائه نمایند. این خود دلیلی بر اهمیت موضوع علوم تربیتی است. آنها با انگیزه‌ای و آگاهی از چگونگی رشد دانش تعلیم و تربیه و توسعه‌ای ظرفیت‌های علمی شان در نهادهای آموزشی کار کرده و عملاً با فعالیتهای که به رشد فکری و ظرفیتهای علمی آنها یاری می‌رساند برنامه‌های سالم ترتیب می‌دهند. و فارغان این رشته می‌توانند به حیث معلم، مشاور و کارشناس در نهادهای آموزشی همکاری نماید.

تدریس مضامین علوم تربیتی در افغانستان نیز در سایر رشته‌های علمی در کانون نظام آموزش و پرورش کمک نموده تا یادگیری و آموزش به گونه‌ای موثر اتفاق افتد. اگر از علوم تربیتی به بهترین شکل در رشته‌های دیگر علمی استفاده شود و دارای موثریت و جنبه تطبیقی بیشتر باشد می‌تواند این روند، فرهنگ مطالعه و آموزش مادام العمر را یک وظیفه دایمی جهت خودکوفایی و خودفهمی در خود زنده نگه دارد.

ضرورت تدریس مضامین علوم تربیتی در شرایط فعلی کشور امری ضروری پنداشته می‌شود تا بتوان به مشکلات و نارسایی‌های آموزشی جامعه پاسخ مثبت ارایه نمود. و نهادهای تحصیلی با تدریس مضامین علوم تربیتی در دانشگاه‌ها می‌تواند زمینه را برای برنامه‌ریزیهای بهتر در سطح نهادهای آموزشی (معارف و تحصیلات عالی) فراهم سازد.

اهمیت تدریس مضامین علوم تربیتی در دانشگاه‌ها فرصت را برای آشنایی با نظریات متفکرین و اندیشمندان حوزه تعلیم و تربیت فراهم می‌سازد. از سوی دیگر، نظریات و رویکردهای که در جهان جدیداً توسط متخصصان حوزه علوم تربیتی مطرح گردیده نیز آشنایی حاصل می‌شود. همچنان، ضرورت تدریس مضامین علوم تربیتی نیز در روند آموزش بسیار مهم و ضروری بوده که حدی برای آنها نمی‌توان تعیین کرد.

در هر جامعه و کشوری در موقعیت‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ضرورت به علوم تربیتی و نحوه استفاده از آنها را احساس می‌کند و تلاش می‌نماید تا بتواند از علوم تربیتی در روند آموزش بریق ممکن و شکل بهتر استفاده نمایند. و ضرورت مضامین علوم تربیتی و تدریس آن در هر کشوری یک نیاز است و این با توجه به برنامه ریزی نظام‌های آموزشی اهمیت پیدا می‌کند.

علوم تربیتی ومیزان اهمیت و ضرورت آن در روند آموزش

اثرگذاری شاگرد بر معلم وتعامل میان این دو راعمل تربیتی نام نهاده اند. زمانی که این اثرگذاری تداوم پیدا می کند وچنین عمل استمرار می یابد، عمل تعلیم وتربیت به یک جریان پیوسته یا به یک «فرایند» تبدیل می شود که این فرایند، بستری برای کمک به رشد انسانها ورشد شکوفایی آنها می گردد. یعنی طی این فرایند، اشخاص بر اساس آمانها، انتظارات و باورهای جامعه تربیت می شوند وبرای پزیرش نقشهای اجتماعی، اقتصادی وغیره مهیا می گردند. درچنین حالتی، تعلیم وتربیت از یک عمل اتفاقی وسلیقه خارج و به یک فعالیت محض مبدل می شود. درنتیجه، اجرای فرایند تعلیم وتربیت رسمی به نهادی به نام نظام آموزشی محول می شود که کودکستان، مکتب ودانشگاه زیر مجموعه های آن محسوب می شوند.

بر این اساس، زیر مجموعه های نظام آموزشی ناگزیرند فعالیت های خود را برمبنای یافته های علمی، نظریه های متقن و آراء مبتنی بر منطق، استوار سازنده و از روشهای تربیتی غیرعلمی پرهیز کنند. این گونه نظریه های متقن، یافته های علمی و آراء محکم و مبتنی بر منطق، در حوزه تعلیم وتربیت، مجموعه از دانشهای میان رشته ای به نام علوم تربیتی را تشکیل می دهند که راهنمای عمل معلمان وجهت دهنده تصمیمات سیاست گذاران تعلیم وتربیت به شمار می روند. به سخن دیگر، علوم تربیتی به عنوان دانشی میان رشته ای، متشکل از مجموعه نظریه ها، فرضیه ها، یافته های تحقیقاتی، رویکردها و آراء در خصوص تعلیم وتربیت است که رشته های گوناگونی را شامل می شود و مدعی است که درپی بهبود بخشیدن به فرایند تعلیم وتربیت می باشد؛ خواه آن علوم تربیتی که در درون نظام آموزشی اتفاق می افتد وخواه تعلیم وتربیت در میان خانه وخانواده.

هرچند که هر یک از رشته های علوم تربیتی، کاربر های گسترده ای درعرصه های عمل تعلیم وتربیت دارند، لکن در اینجا به دلیل رعایت اختصار، به کاربرد محدود برخی از این رشته ها اشاره می شود. برای مثال، **جامعه شناسی تربیتی** می کوشد تعامل میان مکتب وجامعه را از منظرهای مختلف مطالعه کند، ونیز به مطالعه نهادها و سازمان های آموزشی، پدیده آموزش و پرورش، نحوه تشکیل و سازمان پذیری و کارکردهای عمومی آن در زندگی اجتماعی، روابط میان آموزش و پرورش و جامعه از طریق کاربرد منظم دانش، مفاهیم، روش ها و فنون جامعه شناسی به بررسی می پردازد. دست اندرکاران آموزش وپرورش، آثار و نتایج نظام های آموزشی را مورد تحلیل قرار داده و روابط بین جامعه یا نهادها، سازمان ها و شیوه های آموزشی را بررسی نموده وبرای بهبود روند آموزش استفاده

می نماید از طرف دیگر، مکاتب به عنوان نهاد آموزشی در درون یک جامعه شکل می گیرد لذا، دانش جامعه شناسی در ایجاد تعامل و هماهنگی کامل مکتب و جامعه یاری می رساند.

روانشناسی تربیتی به عنوان یکی از زیر مجموعه های علوم تربیتی، معلمان را در بهبود فرایند یاددهی- یادگیری یاری رسانده و نقش کارساز در شناخت شاگردان، تربیه معلمان، طرح و اجرای برنامه های آموزشی و پرورشی دارد. همان طوریکه تحقیقات جامعه شناسی، فرهنگ یا راه زندگی هر قوم یا ملت، مبانی علمی، نظریات فلسفی و طرز فکر مربیان و تعالیم دینی در تهیه و انتخاب اهداف تربیتی اصول تعلیم و تربیه و روش کار معلمان تأثیر دارند، تحقیقات روانشناسی نیز پایه و اساس کار مربیان را تشکیل می دهد؛ زیرا، روانشناسی تربیتی به بررسی اصول وقواعد روانشناسی و اجرای آنها در جریانهای تربیتی می پردازد و نیز از این جهت که در پیشرفت برنامه های آموزشی شاگردان و همچنین اعتلای سطح فرهنگ کار ساز است، از اهمیت ویژه برخوردار است.

برنامه ریزی درسی به اعتباری، در پی انطباق و تناسب محتوا با توانایی های ذهنی شاگردان است؛ برنامه درسی با استفاده از محتوای مناسب به توانایی های ذهنی شاگردان می کوشد که پروسه آموزش را شکل دهی نماید، چنانچه بدون برنامه درسی و یا اینکه با داشتن برنامه درسی، اما بدون در نظر داشت سطح شناخت توانایی های شاگردان از لحاظ (شناختی، عاطفی و روانی- حرکتی) نمی تواند مؤثریت داشته باشد. لذا انطباق و تناسب محتوای درسی با توانایی های شاگردان در بهبود روند آموزش مؤثریت و کارایی خاص دارد.

برنامه ریزی آموزشی خود را سرپرست طراحی برای آینده آموزش و پرورش می داند؛ واز زمانی که اجتماعات بشری کوشش کردند تا فرزندان خود را چنان تربیت کنند و برنامه ریزی آموزشی پاسخگویی هدفهای معینی در جهت دست یابی به آرمانهای جامعه باشند، میتوان گفت برنامه ریزی آموزشی متداول بوده است و برنامه های آموزشی با آینده سروکار دارد واز تجربیات گذشته نیز بهره می برد. و برنامه ریزی آموزشی فرایندی است که طی آن علاوه بر تعیین مقصد به روش و وسایل مورد نیاز در حدود امکانات برای وصول به مقاصد آموزشی توجه می کند؛ از این رو هدف برنامه ریزی آموزشی منحصر " گسترش کلی آموزش نیست و توسعه آموزش با توجه به کمیت و کیفیت، توأم مورد نظر است.

مدیریت آموزشی که اصول و رهنمود های خود را برگرفته از تحقیق و مطالعه

دقیق می داند داعیه اداره کار آمد سازمانهای آموزشی را دارد؛ بنابراین معلمان و مدیران مکاتب و نظام آموزش و پرورش که به ایفای دشوارترین، پیچیده ترین، پرمسئولیت ترین وظیفه آموزش و پرورش یک نهاد آموزشی می پردازند در چهارچوب مدیریت درست آموزشی

می توانند از این وظیفه سنگین موفق بدر آیند. یافته های علمی با استفاده از نتایج تحقیقی به کمک مدیریت آموزشی میتواند روند آموزش را به گونه درست شکل دهد و ارتقای کیفیت درنظام آموزش وپرورش درشرایط پیچیده امروزی، بدون مدیریت ورهبری آموزشی مؤثر و ممکن نخواهد بود.

فلسفه تعلیم و تربیت درپی دستیابی به آراء محکم وقابل اتکاست به گونه کی بتوان اهداف، مبانی واصول تعلیم و تربیت را از بطن این آراء استنباط کرد. چنانچه در تعریف فلسفه آموزش وپرورش چنین بیان می شود که،فلسفه آموزش وپرورش فعالیت نظری است که درباره فرایند آموزش وپرورش، هدفها وغایتها، روشها، نتایج ودست آورد های آن بحث می کند.

آموزش و پرورش تطبیقی نیز که یکی از زیر مجموعه های علوم تربیتی به شمار می رود، می کوشد که با تحقیق در نظامهای آموزش وپرورش و آموزش عالی سایر جوامع، به بهبود و اعتلای فرایند تعلیم و تربیت کمک می کند.آموزش و پرورش تطبیقی به تجزیه و تحلیل و شباهتها و تفاوتهای موجود نهادها و نظامهای آموزشی می پرداخته و ازنتایج آن برای بهبود نظامهای آموزشی استفاده می شود. مسئولان نظامهای آموزشی با شناخت وضعیت گذشته و موجود این نظامها می توانند بهتر عمل کنند.

سایر زیر مجموعه های علوم تربیتی، هریک می کوشند فرایند تعلیم و تربیت را اعتلا بخشند و راه پرفراز ونشیبی را که پیش روی دست اندرکاران تعلیم و تربیت است هموار سازند.

نتیجه گیری:

با توجه به اهمیت تدریس علوم تربیتی در روند آموزش، میتوان کیفیت نظام تعلیم و تربیت کشور را به رشد قابل ملاحظه ای رساند. علوم تربیتی که از زیر مجموعه های آن مانند: روانشناسی تربیتی، جامعه شناسی آموزش وپرورش، فلسفه آموزش وپرورش، برنامه ریزی درسی و سایر مضامین دیگر تشکیل یافته، در حقیقت به نحوی روند آموزش را تحت تأثیر قرار داده است. مانند استفاده از دانش روانشناسی تربیتی درروند آموزش، که این دانش ما را قادر می سازد، تا در مورد نظریه های یادگیری، شناخت تفاوت های فردی شاگردان و شناخت توانایی استعدادها وعلاایق شاگردان یاری و برای آموزش و پرورش تطبیقی ویادگیری واقعی کمک شایان نماید. لذا اهمیت وضورت تدریس مضامین علوم تربیتی همواره مورد توجه بوده و استفاده بهتر آن از اهمیت خاص برخوردار است.

پیشنهادات:

- ۱- استخدام فارغان رشته های علوم تربیتی درمربوطات، ریاست ها ومعینیت های معارف وتحصیلات عالی جهت برنامه ریزیهای بهتر در سطح نهادهای آموزشی.
- ۲- تدریس مضامین علوم تربیتی در دارالمعلمین ها ودانشگاه های کشور بصورت تطبیقی.
- ۳- ایجاد برنامه های ماستری و دکتری در رشته های علوم تربیتی در دانشگاه های کشور.

منابع و مأخذ:

- ۱- محسن پور، بهرام، ۱۳۹۳، آموزش وپرورش تطبیقی، تهران: سازمان مطالعه وتدوین علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- ۲- جمعی از مولفان، ۱۳۸۵، علوم تربیتی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین علوم انسانی دانشگاهها(سمت).
- ۳- کریمی، یوسف، ۱۳۸۰، روانشناسی تربیتی، تهران: ارسباران، چاپ اول ص ۴.
- ۴- هوشیار، محمدباقر، ۱۳۸۸، اصول آموزش و پرورش، تهران، سازمان مطالعه و تدوین علوم انسانی دانشگاهها(سمت).
- ۵- ابراهیمزاده، راضیه، ۱۳۹۳، ماهیت روانشناسی تربیتی، نسخه الکترونیکی، پژوهکده باقرالعلوم صص ۵ و ۶.
- ۶- امیری، مهدی، ۱۳۹۴، بررسی تطبیقی آموزش و پرورش در دو مکتب طبیعت گرایی و اسلام؛ ویژگی ها و عناصر برنامه درسی، آموزش پژوهی، شماره ۳.

غزل

مولانا

ای عاشقان ای عاشقان پیمانه را گم کرده ام
در کنج ویران مانده ام ، خمخانه را گم کرده ام

هم در پی بالائیان ، هم من اسیر خاکیان
هم در پی همخانه ام ، هم خانه را گم کرده ام

آهـم چو بر افلاک شد اشکم روان بر خاک شد
آخر از اینجا نیستم ، کاشانه را گم کرده ام

در قالب این خاکیان عمری است سرگردان شدم
چون جان اسیر حبس شد ، جانانه را گم کرده ام

از حبس دنیا خسته ام چون مرغی پر بسته ام
جانم از این تن سیر شد ، سامانه را گم کرده ام

در خواب دیدم بیدلی صد عاقل اندر پی روان
می خواند با خود این غزل ، دیوانه را گم کرده ام

گر طالب راهی بیا ، ور در پی آهی برو
این گفت و با خود می سرود، پروانه را گم کرده ام

شنه پاڼه

فنا

معرفي د لوی څښتن قدرت د پاره
يمه ژبه د ثنا صفت د پاره
غوړومه شين خادر خپل په اخلاص زه
د ښايسته ونو ښکلا زينت د پاره
چې وچيرمه د اور دوزخ ته ځمه
اوس چې شنه يمه بوستان جنت د پاره
د خادر لاندې مې سوړ سيوری مدام وي
مسافر ته خوشېو راحت د پاره
پسرلي کې مې معلومه وظيفه ده
زه راغلې يم د کار خدمت د پاره
په لمن کې ښې خوړې مېوې لرمه
انسانانو ته لذت نعمت د پاره
سمسورتيا مې نتيجه د اتفاق ده
لوی کتاب يم د ولس وحدت د پاره
پرده پوش يم د گلانو په چمن کې
د حيا، شرف، ناموس عفت د پاره
رانه جوړه زېره پاڼه شي خزان کې
د دنيا د ژوند (فنا) عبرت د پاره

دڅلوروامامانو اقوال د صحابه کرامو په باره کې

ددغو امامانو ددين په اصولوکې هيڅ ډول اختلاف نشته او هغه د صحابه وو اوتابعينو عقیده ده کومه چې قرآن اوحديث کې بيان شوې ده .

د صحابه وو په باره کې د امام ابوحنيفه رحمه الله اقوال:

لومړی: دامام ابو حنيفه رحمه الله اقوال: هغه وايي رسول الله صلى الله عليه وسلم به هميش صحابه کرام په خير سره يا دول . [۲].

امام ابو حنيفه رحمه الله وايي: مونږ درسول الله صلى الله عليه وسلم د ملگرو [صحابه کرامو] له هيڅ يو څخه بيزاري نه کوو او نه ديو سره دبل په پرتله زيات محبت کوو بلکې د ټولوسره يوشان محبت کوو . [۲]

او د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره د صحابه کرامو د يو ساعته لپاره پاتې کېدل
زموږ د ټول عمر له عبادت څخه غوره دي . [۴]

امام ابو حنيفه رحمه الله وايي موږ اقرار کوو چې رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه
وروسته د دې امت له ټولو څخه غوره شخصيت ابوبکر صديق رضی الله عنه دی بيا
حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دی بيا حضرت عثمان رضی الله عنه دی بيا حضرت علي
رضی الله عنه دی او له دوي څخه وروسته د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ټولو صحابه
وو په باره کې بې له خبر څخه بل څه نه وايو . [۲]
د صحابه وو په باره کې دامام مالک رحمه الله اقول :

ابو نعیم له عبدالله عنبري څخه نقل کوي او وايي چې مالک بن انس وايي : څوک چې د
رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه وو پسې بد وايي په حقيقت کې هغه د رسول الله
صلى الله عليه وسلم سره په زړه کې دښمني لري نو دی دې دمسلمانانو په غنیمت کې برخه
نه اخلي بيا يې دالله جل جلاله دغه آيت تلاوت کړو ژباړه : او دا د هغو کسانو لپاره هم
دی چې له دغو مخکيو نه وروسته راغلي دي هغه کسان چې وايي ! اې زموږ ربه موږ او
دموږ هغو ټولو ورونو ته بښنه و کړه چې له موږ نه مخکې یی ايمان را وړیدى او زموږ په
زړونو کې هيڅ ډول کینه مه اچوه ، اې زموږه ربه ته ډير مهربان اورحيم يي . [د
حشرسورت لسم آيت]

بيا يې د الله جل جلاله دغه اقوال تکرار کړل ويې ويل هغه څوک چې په صحابه وو بد
وايي په زړه کې ورسره کینه او دښمني لري دغه شخص دمسلمانانو په غنیمت کې برخه
نلري .

ابونعیم د ابو زبیر له اولاد څخه نقل کوي او وايي موږ د امام مالک سره په يو مجلس کې
وو په دغه مجلس کې د يو چا نوم ياد شو چې هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په
صحابه وو بد ويل امام مالک دغه آيت ولوستلو . ژباړه : محمد صلى الله عليه وسلم د الله
جل جلاله رسول دی او کوم کسان چې له ده سره ملگري دي هغه په کافرانو سخت او په
خپلو کې خواخوږي دی . [د الفتحي ۲۹ سورت]

بيا يې وويل د چا چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم له صحابه وو سره دښمني وی دا
آيت دهغه شخص په هکله دی قاضي عياض له اشهب بن عبد العزيز څخه نقل کوي او
وايي موږ د امام مالک رحمه الله سره وو چې د علويانو څخه يو څوک ورته راغی هغوی
کله ناکله د دوی مجلس ته راتلل او امام ته يې اواز وکړو اې ابو عبدالله! امام مالک رحمه

الله خپل سر را پورته کړو علوي ورته وويل زه غواړم چې تا د خپل ځان او الله جل جلاله ترمنځ شاهد وگرځوم کله چې د الله جل جلاله حضورته ولاړ شم او الله جل جلاله را څخه پوښتنه کوي نو زه به ورته وایم چې مالک را ته همداسې ويلي وو . امام مالک ورته وایي ووايه څه ويل غواړي ؟ علوي وويل وروسته له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه غوره د خلکو څوک دی ؟ امام مالک وويل ابو بکر صدیق ، بيا عمر ، بيا عثمان ، بيا علی رضی الله عنهم دی علوي وويل قسم په الله جل جلاله چې بيا به له تا سره نه کښېنم . [۱]

دصحابه وو په باره کې د امام احمد بن حنبل رحمه الله اقوال .

امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل السنه کتاب کې لیکلي دي سنت طریقه دا ده چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د صحابه وو ښه او نیک صفات او کار نامې بیا ن کړو او د هغوی له عیبونو او مخا لغتونو څخه ډډه وکړو هغه چې د هغوی په منځ کې وو او هغه څوک چې په اصحابو او یا یو له دوی څخه ورباندې بد وایي نو دا بد ویونکی شخص مبتدع ، را فضي ، خبیث ، او احمق دی . چې الله جل جلاله له هغوی څخه هیڅ صدقه او نیک کارونه نه قبلوي. بلکه د اصحابو سره دوستي سنت ده او هغوی ته دعا کول سنت دي او هغوی پسې اقتدا کول د نجات وسیله ده.

او د هغوی د اخلاقو او عاداتو او اعمالو پیروي فضیلت دی . بیایې وويل د رسوالله صلی الله علیه وسلم اصحاب د څلورو خلیفه گانو پسې وروسته غوره دي او هیڅ چاته روا نه دی چې د دوي له عیبونو څخه یادونه وکړي اونه ورپسې بد ووايي نه ښایي چې باچا یا حاکم ورته عفوه وکړي بلکه سخته جزابه ورکړي . ابن جوزي مسدت ته د امام احمد لیک و لو ستلو چې په هغه کې داسې لیکلي وو دا چې د صحابه وو څخه د لسو کسانو لکه ابو بکر صدیق ، عمر فاروق ، عثمان ، علی ، طلحه ، زبیر ، سعد ، سعید ، عبد الرحمن بن عوف ، ابو عبیده بن جراح رضوان الله علیهم اجمعین د دوی لپاره د جنت زیری ورکړل شوی دی او رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته د جنت شهادت ورکړی دی نوموړ ورته هم د جنت شهادت کوو عبد الله بن احمد وایي له پلار څخه می دخلیفه گانو په هکله پوښتنه وکړه چې هغه څوک دي ؟ ویې ويل ابوبکر صریق ، عمر فاروق ، عثمان ، علی رضوان الله علیهم اجمعین دي . علی بن احمد وایي : له پلار څخه مې د هغو خلکو په هکله هم پوښتنه وکړه چې وایي علی رضی الله عنه خلیفه نه دی ویې ويل دا ډیره بده خبره ده ابن جوزي له احمد څخه نقل کوي وایي څوک چې دحضرت علی رضی الله عنه خلافت ونه

مني هغه گمراه دی . ابو یعلی له احمد څخه نقل کوي وايي څوک چې حضرت علی رضی الله عنه ته د خلافت چوکۍ ورنکړې هغه سره خبرې مه کوئ .

دصحابه وو په باره کې د امام شافعي رحمه الله اقوال :

امام بیهقي له امام شافعي رحمه الله څخه نقل کوي وايي الله جل جلاله خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او د هغه صحابه په قرآن کریم ، تورات ، انجیل ، او زبور کې ستایلي دي او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ژبه هغوی ته داسې فضیلت حاصل دی چې له دوی څخه وروسته بل هیڅ چاته حاصل نه دی او الله جل جلاله هغوی ټول ته خپل رحمت ورپه برخه کړی دی او د فضیلت خاوندان دي او هغوی د صدیقینو او صالحینو لوړو مرتبته ورسیري ځکه هغوی هغه څوک دی چې درسول الله احادیث یی مونږ ته را رسولې دي او په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندې یې د وحې نازلیدل لیدلي دي او درسول الله صلی الله علیه وسلم ټولې خبرې یې منلې دي لکه خاص ، عام ، عزیمت او رخصت یی درک کړی دی او دهغه ټول ستونه په کومو چې موږ خبر یو یا نه یو هغوی پرې پوره علم لرلو او هغوي د اجتهاد ، تقوا ، او علم په ډگرو نو کې د استنباط او درک وسیلې د لرلو په لحاظ له مونږ څخه برترې اوفضلیت لري او دهغوی نظریات او افکار بهتر او غوره دي او الله جل جلاله ښه پو هیږي . امام بیهقي له ربیع بن سلمان څخه نقل کوي وايي له امام شافعي رحمه الله څخه مې اوریدلي دي چې ویل یې د صحابه وو په منځ کې له ټولو څخه غوره صحابه ابوبکر صدیق ، عمر فاروق ، حضرت عثمان او حضرت علی رضوان الله علیهم اجمعین دي . او بیهقي له محمد بن عبدالله بن عبد الحکیم څخه نقل کوي وايي له شافعي رحمه الله څخه مې اوریدلي دي چې ویل به یی درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه وروسته له ټولو څخه افضل او بهتر ابو بکر صدیق ، بیا عمر ، بیا عثمان ، بیا علي رضی الله عنهم دی همدارنگه هروي له یوسف بن یحی څخه نقل کوي وايي : له شافعي څخه می پوښتنه وکړه چې رافضي پسې لمونځ وکړم ؟ هغه وویل : په رافضي او قدري یا مرجیه پسې لمونځ مه کوئ . ما وویل : د هغوی صفت ماته بیان کړه . هغه وویل : څوک چې وایی ایمان یوا زې اقرار په ژبه باندې دی هغه د مرجیه وو څخه دی او څوک چې وایی ابوبکر صدیق او عمر فاروق رضی الله عنهما خلیفه گان ندي هغه د رافضو څخه دی او څوک چې وایی د بنده اراده د هغه په لاس کې نده هغه د قدریه ووڅخه دی .

تحقیق

مفهوم لغوی تحقیق: تحقیق از کلمه حق استنباط گردیده که به معنی ثابت استوار و مطابق با واقعیت است بنابر این تحقیق در لغت به معنی کشف حقیقت و رسیدن به اجرای یک امر است و هم پروسه بدست آوردن جواب های مناسب به سوالات مجهول است.

- تحقیق عبارت از یک عمل منظم که در نتیجه آن پاسخ های برای سوال مورد نظر و مطرح شده در موضوع تحقق به دست می آید.

- تحقیق عبارت از فعالیت منظم که هدف آن کشف و گسترش دانش و حقیقت است

- تحقیق تلاش سیستماتیک برای پاسخگویی به مسله های علمی است که منجر به نو آوری و پیشرفت علم می شود.

کرلینگر تحقیق علمی را تحقیق منظم، کنترل شده، آزمایش و انتقادی از پدیده های طبیعی که به وسیله نظریه ها و فرضیه هایی در مورد روابط فرضی آن پدیده ها هدایت می شود تعریف می کند.

مفهوم و فلسفه تحقیق علمی

- فلسفه تحقیق علمی: نیاز فطری انسان (انسان فطراً جستجوگر است)

- پاسخگویی به نیاز های حیاتی (انسان موجودی است که از بدو حیات تا مرگ با مسائل گوناگون روبه رو است).

اصطلاح تحقیق علمی اطلاق خاص دارد. که برای نوع خاص از فعالیت های تحقیقاتی با مشخصات کلی بکار میرود.

۱- برخوردار بودن از آداب و تشریفات خاص: چنین طرحی باید حاوی تمام فعالیت ها (انتخاب مسئله، ارزیابی همه جانبه مسئله تهیه طرح تحقیق تدوین فرضیه ها، مشخص نمودن روش های جمع آوری اطلاعات تحزیه و تحلیل آن، تدوین گزارش تحقیق و انتشار آن) باشد که دست آورد ها تحقیق را به صورت نظام یافته (سیستماتیک) عملی سازد.

۲- توسعه قلمرو و معرفت: تحقیق باید مطلب تازه ای را در جهان خلقت کشف نموده بر حجم دانش و معرفت بشر بیفزاید و معلومات را افزایش دهد تحقیق ناشناخت ای را برای بشر شناسایی کند و مجهولی را معلوم گرداند.

۳- شناخت حاصل از تحقیق در بیرون ذهن. واقعیت داشته یعنی بتوان برای آنچه تحقیق عنوان نتیجه و شناخت عرضه می کند در خارج ذهن مصداق و واقعیت پیدا کند.

هدف تحقیق علمی

چون تحقیق علمی یا ظهور مسله یا مجهولی در ذهن تحقیق کننده آغاز می شود، پس هدف اصلی تحقیق علمی معلوم کردن آن مجهول و به عبارت دیگر حل مسله و پاسخ یافتن برای آن است. تحقیق علمی دو هدف اولیه غایی دارد. هدف اولیه محقق روشن کردن مسله خاص است که با آن روبرو شده است. و هدف غایی دستیابی به معلومات کلی قضایای علمی است. که خصلتی جهان شمول دارد. دستیابی به علم کلی آرزوی محققان است.

خصوصیات و قواعد تحقیق علمی

۱- توسعه ای بودن: تحقیق علمی باید بر مسائلی تاکید کند که هنوز در قلمرو معرفتی بشر قرار نگرفته یا ابهام هایی درباره آن وجود دارد.

۲- قابلیت بررسی تحقیق علمی باید امکان پذیر و قابل اجرا باشد. یعنی باید بتوان ماهیت مسله را شناسایی و بررسی کند. بنابر این در تحقیقات که ماهیت تجربی یا اجتماعی دارند باید امکان مشاهده، اندازه گیری و آزمایش وجود داشته باشد.

۳- نظم داشتن: رعایت نظم و ترتیب باعث به ثمر رسیدن تحقیق با رعایت اصل صرفه جویی در زمان، بودجه، نیروی انسانی، امکانات و ابزار میشود. گردآوری طبقه بندی، تجزیه و تحلیل استنتاج و شناخت دقیق مسله را عملی و امکان پذیر می سازد.

۴- تخصص طلبی: محقق باید از تخصص و لازم برخوردار باشد.

۵- قابلیت تعمیم: تحقیقات علمی در قلمرو های محدود انجام میشود. تا امکان کنترول مشاهده و مطالعه وجود داشته باشد و نتایج به دست آمده به کل جامعه تعمیم پذیر باشد.

۶- دقت طلبی: به منظور اطمینان از صحت نتایج و به دست آوردن شناخت واقعی از پدیده مورد تحقیق، رعایت دقت در مراحل کار و اطمینان از صحت مطالب امری، ضروری است.

۷- واقعی بودن: اطلاعاتی را که محقق جمع آوری می کند باید واقعیت و حقیقت داشته باشد زیرا که کشف واقعیت مستلزم در اختیار گرفتن نتایج مطلوب و اطلاعات واقعی است.

۸- قاعده تجاهل: محقق باید در هنگام شروع و انجام دادن تحقیق، ذهنش از مسئله مورد بررسی خالی باشد. و از هرگونه پیش داوری و قضاوت عجولانه و دخالت دادن تصورات و اطلاعات ناقص خود در کار تحقیق پرهیز نماید.

- ۹- صبر طلبی تحقیق علمی مستلزم سپری شدن زمان است.
- ۱۰- جرئت طلبی: تحقیق علمی نیازمند جرئت و جسارت است.
- ۱۱- نیاز به مدیریت واحد. در تحقیقات گروهی باید مدیریت واحدی در کلیه مراحل تحقیق حضور داشته باشد.
- ۱۲- رعایت اصل بیطرفی: سلامت تحقیق مستلزم رعایت اصل بیطرفی است.
- ۱۳- اجتهادی بودن تحقیق: کار تحقیق باید به نتیجه ای بدیع منتهی شود. و محقق باید در انتهای کار و براساس نتایج حاصل شده توانایی ارائه چگونگی واقعیت و حقیقت را داشته باشد.

انواع تحقیقات علمی

- ۱- براساس هدف
- ۲- براساس ماهیت و روش
- بر اساس هدف تحقیقات علمی را می توان به سه نوع تقسیم نمود که عبارت اند از
 - ۱- تحقیقات بنیادی
 - ۲- تحقیقات کار بردی
 - ۳- تحقیقات عملی
- تحقیقات بنیادی: در جستجوی کشف حقایق، واقعیت، شناخت پدیده ها و اشیا و روابط بین آنها در جهان است که مرز های دانش عمومی بشر را توسعه میدهد و نتایج آن به تولید قوانین علمی، نظریه ها، حقایق و مدل های نظری منجر می شود به عبارت دیگر هدف این نوع تحقیق، توسعه و گسترش نظریه ها (دانش نو) از طریق کشف خصوصیات عمومی و مشترک با اصول کلی است معمولاً این نوع تحقیق توسط روانشناسان و در موقعیت تجربی و اغلب به روی حیوانات صورت می گیرد.
- تحقیقات کاربردی: این تحقیقات برای رفع نیاز مندی ها بهبود ابزار، اشیا و نمونه های در جهت توسعه رفاه و آسایش و ارتقای سطح زنده گی انسان با استفاده از زمینه شناختی و معلومات تحقیقاتی بنیادی مورد استفاده قرار می گیرند. مثلاً (ساخت دوا برای درمان بیماری ها) به عبارت دیگر هدف این تحقیق رشد و بهتر ساختن محصول یک فعالیت و خلاصه آزمون مفاهیم نظری و مجرد (ذهنی) در موقعیت های واقعی زنده است بیشتر تحقیقات ما در آموزش و پرورش از نوع کاربردی می باشد. و هدف آن ها آزمون نظریه ها تربیتی در مورد چگونگی رفتار شاگردان در یک موقعیت آموزش خاص است.
- تحقیقات عملی: در این تحقیقات حل مشکل ، هدف راه یابی برای حل مشکلات و پرابلم ها در یک سیستم مدنظر است تا سیستم به حالت اولی نورمال برگردد مثلاً بررسی علت ترک تعلیم شاگردان یک مکتب و راههای بر طرف کردن آن

تحقیقات علمی بر اساس ماهیت و روش:

بر اساس ماهیت و روش تحقیقات علمی را می توان به پنج نوع تقسیم نمود.

۱- تحقیقات تاریخی ۲- تحقیقات توصفی ۳- تحقیقات تجربی، ۴- تحقیقات علی، تحقیقات همبستگی یعنی تحقیقات دیگر نیز وجود دارد که شاخه یی از تحقیقات توصفی است مانندی تحقیق موردی

تحقیقات تاریخی: با استفاده از اسناد و مدارک معتبر انجام می شود. خصوصیات عمومی و مشترک پدیده ها حوادث تاریخی و دلایل بروز آنها را ثابت می نماید. مثلاً عوامل سقوط یک دولت مهمترین مشکل تحقیق تاریخی عدم حضور محقق در صحنه واقعه است.

دلایل ضعف تحقیقات تاریخی

۱- محقق در صحنه حضور ندارد و نمی تواند متغیرها را شناسایی و کنترل نماید
۲- امکان تهیه مدارک کافی برای محقق موجود نیست بنابر این برای به نتیجه رساندن تحقیق ناچار است به حدس، گمان و تفسیر شخصی متوصل شود/
۳- ضعیف بودن بعضی از منابع کسب اطلاع مانند نقل قول های زبان به زبان نمی تواند از سند و اعتبار برخوردار باشد.

منابع تحقیق تاریخی:-

منابع دست اول: منابعی هستند که مستقیماً در ارتباط یا حادثه قرار می گیرند و ممکن است به شکل کتبی، شفاهی، تصویری و مانند آن مشاهده شود.
منابع دست دوم: منابعی هستند که به طور غیر مستقیم در ارتباط با حادثه قرار دارند و به اتکای منابع دست اول تهیه میشوند مانند نقل قول های مستقیم یا غیر مستقیم.

منابع تحقیق تاریخی:-

- ۱- منابع مکتوب، از اعتبار بیشتری برخوردار است.
- ۲- منابع شفاهی:- مانند چیستان، داستان.
- ۳- منابع تصویری:- شامل عکس و فیلم
- ۴- منابع ساختمانی:- صورت آثار باستانی باقی مانده اند
- ۵- منابع مادی و ابزاری:- وسایل زینتی، ابزار موسیقی.
- ۶- اسناد الکترونیکی:- دسکها و حافظه کمپیوتر سابقه طولانی ندارد از نوع منابع تحقیق تاریخ به حساب میرود.

نقد اسناد: به بررسی نقد و ارزیابی اسناد و مدارک توسط محقق برای تائید اسناد و مدارک گفته میشود.

انواع نقد سند:

نقد بیرونی: حقیقی بودن یک رسالت مورد ارزیابی قرار می گیرد. که آیا سند مربوط به واقعه است یا خیر؟

محقق تاریخی باید سند دست داشته را سایر اسناد و شواهد تاریخی مربوط مقایسه نماید.
نقد درونی: محتوای مطالب داخلی سند ها مورد بررسی قرار می گیرد. که آیا اطلاعات صحیح است و تصویر درستی از موضوع یا واقعه را بیان مینماید؟

آیا در بیان واقعیت زیادت و اضافه گویی نشده است؟

آیا سند تحت فشار و ترس نوشته نشده است؟

در بعضی کشور ها امروز از پروگرام مشخصی کمپیوتری در این زمینه استفاده میشود.

تحقیقات توصیفی:

در این نوع تحقیقات محقق به دنبال چگونه بودن موضوع است و می خواهد بداند، پدیده، متغیر یا مطلب چگونه است. مانند بررسی:

۱- وضعیت کارکنان یک اداره ۲- بررسی وضعیت شاگردان مکاتب

۳- مطالعه آداب و سنن مردم یک منطقه ۴- مطالعه موسیقی سنتی یک جامعه

۵- مطالعه ویژه گی های زبانی یک منطقه ۶- مطالعه شیوه مدیریت یک مدیر

موفق

سوال و مسله:

تمام سوالات که در ذهن ما مطرح میشود به دو دسته تقسیم مینماییم.

۱- برخی از سوالات به خاطر بی اطلاعی ما از مسله در ذهن ما پیدا می شود یعنی راجع به موضوع نمیدانیم آنها می پرسیم تا در باره آن معلومات کسب نماییم که این گونه پرسش ها را سوال مینامند.

۲- اما بعضی پرسش های هستند که از اثر اطلاعات قبلی ما ایجاد می شوند. اگر بتوانیم که جواب این پرسش ها را از دیگران و یا ذریعه مطالعات و از منابع بدست بیاوریم در واقع سوال بوده و اگر پاسخ جدید نیابیم دچار مشکل شده که مجبور به دنبال راه های حل آن به تجسس پردازیم که این گونه پرسش ها را مسله مینامند.

در تحقیقات توصیفی از ابزار زیر استفاده می شود.

۱- مطالعه کتابخانه ای و بررسی متون

۲- پرسشنامه ۳- مشاهده ۴- مصاحبه

پرسشنامه

پرسشنامه یک طریق ارزان جمع آوری معلومات از یک تعداد وسیع جواب دهنده گان یک تحقیق میباشد. باید به خاطر داشت که یک پرسشنامه قسمی ساخته شود که از چند بخش متشکل باشد. باشرح یا معرفی شروع و یا یک تغییر اخیر بتوان به یک نتیجه رسید.

نقاط اساسی در مورد سوال های یک پرسشنامه:

- سوال های پرسشنامه را واضح طرح کنید.
- از طرح سوال های مضاعف خود داری کنید.
- پاسخگویان باید علاقمند به پاسخ دادن باشد.
- سوال ها باید مربوط و مناسب باشند.
- سوالهای کوتاه بهترین سوالات اند
- از طرح سوالات و اصطلاحات جانب دارانه بپرهیزد.
- از طرح سوال های منفی بپرهیزد

محتوا و شکل کلی پرسشنامه:

به اندازه ماهیت و جمله بندی پرسش ها اهمیت دارد. پرسشنامه یی که به درستی طرح نشده باشد باعث می شود که پاسخگویان سوال ها را درک نکنند و اطلاعات غلط بدست دهند و حتی گاهی پرسشنامه رابه گوشه ای پرتاب کنند.

- قاعده کلی این است که پرسشنامه باید جادار و مرتب باشد. برخی از محققین می ترسند که پرسشنامه های شان طولانی نباشد بنا

- سوالات را کوتاه و اختصاری طرح میکنند (بنا غلط تعبیر میشود)

سوالات را نزدیک به یکدیگر و دریک سطح می نویسند. (فرد متوجه سوال دومی نمی گردند)

تاحد امکان از صفحات کمتری استفاده می کنند. (این کار دلسردی بار می آورد).

انواع پرسش ها:

- سوالات باز سوالات شفاهی (open or verbal)

- سوالاتی که پاسخگو را محدود به انتخاب پاسخ های از پیش طراحی شده نمی کنند.

جواب متوقعه عبارت از یک کلمه، عبارت و یا یک تبصره میباشد.

جواب به سوالات باز نتایج مفید را به بار می آورد. مگر تحلیل و نتیجه گیری از آنها میتواند مشکلات داشته باشد.

سوالاتی هستند که محقق با استفاده از مقیاس اسمی یا عددی و یا طیف های نگرش سنج و نیز به اساس پاسخ های فرضی تنظیم می کنید. و پاسخ گو حق انتخاب دارد که در این نوع سوالات انتخاب پاسخ فرضی را گزینه می گویند.

سوالات بسته مشکلات زیاد را در وقت تحلیل بار نمی آورد.

شکل سوال نامه بسته یک تعداد مفیدیت هایی را با خود دارد مانند وقت کم و صرفه جویی در جوه پولی.

سوالات بسته ذیلاً تقسیم بندی می شوند.

۱- سوالات دوگزینه ای، مثلاً بلی نخیر

۲- سوالات چند گزینه ای.

۳- سوالات طیفی یا درجه بندی (سوالات نگرش سنج یا طیف درجه بندی عددی، یا طیف درجه بندی لفظی، طیف درجه بندی در صدی).

سوالات ترتیبی: سوالات نظریه اهمیت آنها شماره گزاری ترتیبی میگردند.

سوالات وزنی: به هر سوال پاسخگو نمره ای اختصاص میدهد.

سوالات مقایسه ای: مقایسه اهمیت گزینه ها با یکدیگر (پیشرفت، هوش، معلم، مواد امکانات تعلیمی مکتب، امکانات مالی و غیره

سوالات ترکیبی: ترکیبی از سوالات باز و بسته.

سوالات تعاقیبی: سوالات به هم پیوسته ای هستند که به دنبال طرح اولین سوال در باره مسله مطرح میشوند.

مشاهده

مشاهده طریقه است برای جمع آوری معلومات و ارقام دست اول (مقدماتی یا نخستین) به وسیله انسان ها وسایل خود کار و الکترونیکی.

به عباره دیگر به دست آوردن معلومات عمیق و پیرامون تصویر یک وضع، یک روند، (عملیه) یا یک تجربه را مشاهده گویند.

از روش مشاهده میتوان در تحقیقات کیفی و در تحقیقات کمی استفاده کرد. مشاهده وقتی ممکن است که محقق شخصاً از ساحه مورد نظر باز دید همه جانبه نماید و واقعیت ها را توسط عکس و یا فلم برداری، مستند سازی کند. مشاهده انواع گوناگون دارد. و در تحقق بالعموم دو نوع آن زیاد معمول است.

۱- مشاهده اشتراکی،

۲- مشاهده غیر اشتراکی

مشاهده اشتراکی و غیر اشتراکی از هم فرق دارد. که آیا محقق می خواهد که در یک بخشی موضوع یا مسئله مورد مطالعه و تحقیق سهیم باشد، و یا نه؟ اگر در آن حصه گیرد، بنام مشاهده اشتراکی و بالعکس به نام مشاهده غیر اشتراکی یاد می گردد.

مشاهده اشتراکی نابار تعریف خاص آن، درباره آنچه معلومات فراهم می کند. که مردم به آنها اجازه می دهند. که ببیند آنها چه می کنند.

در مشاهده غیراشتراکی: محقق جامعه را از بیرون مطالعه قرار میدهد.

طرح مشاهده فردی، مشاهده گروهی، مشاهده علنی، مشاهده غیر علنی، نشستن در صنف به حیث شاگرد.

مصاحبه:

مصاحبه عبارت از نشستی است که راجع به یک موضوع مشخص قبلاً انتخاب شده سوال و جواب صورت می گیرد.

مصاحبه عبارت از یک مباحثه یی است که آغاز و ختم دارد و برای مقصد مشخص انجام می گیرد.

انواع مصاحبه های غیر تحقیقاتی:

- ۱- مصاحبه برای دریافت کار یا شغل
- ۲- مصاحبه ژورنالیستیکی.
- ۳- مصاحبه باز پرسى باز جویی کردن.
- ۴- مصاحبه برای جلب کمک یا معاونت.

روش های یک مصاحبه تحقیقی:

۱- مصاحبه از طریق نامه پستی، الکترونیکی (ایمیل) که توسط یک محقق یا ارسال نامه صورت و طرز ارائه جوابات مستقیماً به پاسخگوی ارسال شده و بعداً توسط پاسخگو جوابات ارائه شده دوباره ارسال می گردد.

۲- مصاحبه تیلیفونی: یک نوع روش شناخته شده است زیرا اکنون اکثریت از نفوس جهان و یا کشورها دسترسی به تیلیفون دارند.

۳- مصاحبه رو به رو (انفرادی)

گفتگو هدفمند که در آن مصاحبه کننده سوال های تعیین شده می پرسید و به منظور کسب معلومات در زمینه یک موضوع خاص، استفاده می شود.

گروپ محوری (focus group) مصاحبه گروپ محوری عمل متقابل در میان اعضای که روی مفکوره، مسئله یا یک مشکل که محقق انتخاب کرده است انجام می شود.

طرز العمل آن طور یست که محقق از ۶ الی ۱۲ نفر دعوت به عمل میاورد تا در محل (اطاق) گردهم بیایند و روی موضوعات مطروحه صحبت به عمل آورند

مصاحبه با معلومات دهنده گان کلیدی key informants

این نوع مصاحبه همیشه با اشخاص متخصص، صاحب نظر، کارشناس و یا موظف در یک رشته یا یک ساحه خاص به طور انفرادی صورت می گیرد.

دلیل این مصاحبه ها مصاحبه این است تا پیرامون یک موضوع خاص معلومات بیشتر و یا عمیق تر بدست آید که شاید توسط تحقیق ساحوی و یا سوالات پرسشنامه آنرا بدست نیآورده باشند.

مصاحبه با اجتماع community interview

این نوع مصاحبه با یک گروهی از مردم دریک منطقه یا محل انجام می پذیرد. (در این جا تخصص و امثال آن ضرورت نیست)

مثلاً: جهت بدست آوردن معلومات درباره ((وضع خدمات صهی در یک منطقه خاص)) محقق به محل مورد نظر رفته و با گروهی از مردم آن منطقه در مسجد، مکتب و امثال آن مصاحبه انجام میدهد. و از گفتار آنها یادداشت و نتیجه گیری مینماید.

تعریف نظریه:

- یک نظریه مجموعه ای از قوانین و فرضیه هایی است که چیزی را درباره واقعیت قابل مشاهده تعیین می نماید.

- نظریه مجموعه ای است از تعریف ها و پیشنهاد ها در باره تعدادی متغیر به هم پیوسته (آن دسته از عوامل است که بر یکدیگر اثر می گذارند مثال: باریدن باران و خنک شدن هوا) که همه این تعریف و پیشنهاد ها بعد منظم و منسجم از وقایع و پدیده هایی را که در اثر همبستگی و تداخل این متغیر ها به وجود می آید ارائه می دهند.

هدف محقق در هنگام برخورد با نظریه آن است که با مشخص کردن روابط میان متغیر ها و چگونگی نوع به هم پیوستگی آنها بتواند پدیده ها وقایع حاصل از این متغیر ها را توضیح دهد. و یا اندازه ای وقوع آنها را پیش بینی کند.

از دیدگاه تجزی، نظریه، کوششی است عملی در راه جمع آوری شواهد و یافته های تجربی و برقرار کردن همبستگی بین این یافته های و تبیین آنها از طریق استقرار، بدون بکار بردن هر گونه تصورات و تخیلات و توضیحات اضافه بر شاهدات تجربی، بدین ترتیب نظریه یک بررسی اثبات شده از رابط علت و معلولی بین پدیده است..

برداشت دوگانه ای از نظریه وجود دارد: یکی برداشت عامیانه است که به جای نظریه به کار میرود. دوم برداشت صیح و علمی است بدین معنا که نظریه تبیینی دارد. و بنیاد هر فعالیت علمی را تشکیل میدهد. به دو گروه نظریه ها وجود دارد:

۱- نظریه های تبیینی: این نظریه ها موضوع علمی، هستند و حقایق و واقعیت را تبیین کرده، توضیح می دهند این نظریه ها صرف نظر از منشأ آنها (عقل یا تجربه) ارزشی علمی دارند در صورتی که

پس از آزمایش های مکرر به طور قطعی تایید شوند و به امور مسلم مانند اصول، قوانین و حقایق علمی تبدیل می شوند.

۲- نظریه های تجویزی و توصیه ای: این نظریه ها که عمدتاً ماهیت سیاسی- اجتماعی دارند ممکن است به اساس یک تعداد پیش فرضیه های اعتقادی، ایدئولوژیک، فرهنگ، سیاسی و حتی علمی ارائه شوند. این نظریه ها مدعی بهبود بخشی به زنده گی فردی و اجتماعی بیشتر اند

متغیر:

متغیر به صفت یا عاملی اطلاق می شوند. که بین افراد جامعه مشترک بوده می تواند مقادیر کمی و ارزش های متفاوتی داشته باشد. هر شی دارای مشخصات از نظر وزن حجم، طول عرض، ارتفاع، رنگ، مقاومت زیبایی و مانند آن است و هر موجود زنده ای از مشخصات مزبور و سایر مشخصات زیستی و عقلانی برخوردار است.

انواع متغیرها به اساس ارزش:-

۱- متغیر های کمی یا متغیر های قابل اندازه گیری مانند، قد، وزن، تعداد، نمرات درسی، درآمد، عرض طول، ارتفاع، سن، و این متغیر ها شامل دو گروپ ذیل اند.

- متغیر های کمی متصل: این نوع متغیر ها مقادیری که می پذیرند، یعنی حسابی و اعشار پذیر است.

- متغیر های کمی منفصل: این نوع متغیر ها مقادیر که می پذیرند حسابی است ولی اعشار پذیر نیست. مثلاً تعداد شاگردان یا تعداد صنوف و غیره

۲- متغیر های کیفی: این متغیر ها مقادیر عددی به خود نمی گیرند. بلکه ارزش های کیفی را می پذیرند. مثل لیاقت، شجاعت، پایبندی به اصول و موازین اخلاقی، کوشا بودن این متغیر ها به صورت رتبه و درجه بندی اندازه گیری برای این کار محقق طیفی از رتبه های ارزشی را در مقابل پاسخگو قرار میدهد (خیلی کم-کم، متوسط، زیاد خیلی زیاد)

۳- متغیر های دو وجهی: این متغیر هابین متغیر های کمی و کیفی قرار دارند یعنی هم ارزش کیفی به خود می گیرند وهم مقادیر کمی میتوانند قبول کنند درجه تحصیل و (در آمد).

انواع متغیر ها به اساس رابطه

۱- متغیر های مستقل: این متغیر ها نقش علت را به عهده دارند. و بر متغیر های دیگر تاثیر می گذارند منشأ بروز پدیده ها میشوند. و محقق معمولاً در جستجوی رابطه بین دو عامل یا متغیر است و تشخیص تاثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته و میزان آن از اهداف عمده تحقق محسوب می شود.

۲- متغیر های تابع یا وابسته: این متغیر ها تابع تغییرات مستقل هستند. یعنی معلول آنها به حساب می آیند. مثلاً در رابطه هوش و پیشرفت تحصیلی میتوان گفت که پیشرفت تحصیلی متغیر های و هوش متغیر مستقل است.

۳- متغیر های واسطه: متغیر واسطه متغیری است که به عنوان رابطه بین متغیر مستقل و وابسته قرار می گیرد. مثلاً: متغیر مستقل محیط زیست آلوده، متغیر های واسطه: ضعیف سلامتی، کاهش نیروی کار، کاهش درآمد، متغیر تابع: فقر

انواع متغیر ها بر اساس نقش:

۱- متغیر های عملی: این متغیر ها در واقع همان متغیر های مستقل هستند که به عنوان عامل به وجود آورنده یک پدیده مطالعه میشوند.

۲- متغیر های توصیفی: این متغیر ها وضع یک پدیده و یا حالت را توضیح می دهند مثلاً وضع سواد، خصوصیات علمی یک جامعه وضع تحصیلی و غیره
انواع متغیر ها به اساس گزینه

- ۱- متغیرهای دوزگزینه ای جنس (زن یا مرد) سواد(باسودا یا بیسودا) مرگ و حیات
- ۲- متغیر های چند گزینه ای: درجه تحصیل (۱۲ پاس، لیسانس، ماستر، دکتورا)

تعریف عملیاتی متغیر ها

متغیر های یک تحقیق باید قابلیت، سنجش و اندازه گیری را پیدا کند. یعنی باید به شاخص ها و مفاهیم عینی تری تبدیل شوند که بتوان آنها را مشخص و اندازه گیری نمود در غیر این صورت امکان سنجش و اندازه گیری آنها وجود نداشته و محقق نمی تواند فرضیه های تحقیق خود را ارزیابی نماید برای انجام این کار دو شرط لازم است.

متغیر ها و مشخصات آنها به شیوه ای تعریف شوند که قابل دید و سنجش باشند.
معیار های اندازه گیری در جمع آوری اطلاعات به قسمی بکار گرفته شوند که امکان ارزیابی فرضیه ها وجود داشته باشد.

فرضیه:

فرضیه عبارت از حدس یا گمان اندیشمندانه درباره ماهیت چگونگی و روابط بین پدیده ها، اشیا و متغیر ها که محقق را در تشخیص نزدیکترین راه برای کشف مجهول کمک می نماید.
بنابر این فرضیه گمانی است موقتی که درست بودن یا نبودنش باید مورد آزمایش قرار گیرد. فرضیه براساس معلومات کلی و شناخت های قبلی یا تجارب محقق پدید می آید.

فرق بین فرضیه و نظریه

- نظریه عمدتاً مشتمل بر قضایای کلی و عمومی می باشد و به مورد خاصی تعلق ندارد.
- فرضیه حالت کلی ندارد و مختص مسله تحقیق میباشد که از قضایای کلی ناشی میشود.

ولی در قلمرو یک تحقیق خاص شکل می گیرد.

انواع فرضیه در تحقیقات همبستگی و تجربی

فرضیه ها معمولاً به دو نوع تقسیم می شوند.

۱- فرضیه تحقیق Research Hypothesis (hi)

۲- فرضیه صفر Null Hypothesis (ho)

۱- فرضیه تحقیق از وجود رابطه یا اثر و یا تفاوت بین متغیر ها خبر میدهد یا در واقع وجود این حالات را تایید نموده آنرا واقعی و حقیقی می داند.

۲- فرضیه صفر که به فرضیه پوچ نیز موسوم است برخلاف فرضیه تحقیق، وجود رابطه، اثر یا تفاوت بین متغیر ها را رد کرده انکار می نماید. و اظهار میدارد که این حالت واقعی نیست و حقیقت ندارد

فرضیه تحقیق به دونوع تقسیم میشود جهت دار. و بدون جهت

الف: فرضیه تحقیق جهت دار

• به نظر می رسد کار آیی لیاقت(کار) موثریت کار شان معلمان آموزش دیده بیشتر از معلمان آموزش ندیده است.

ب: فرضیه تحقیق بدون جهت

• به نظر می رسد بین آموزش معلمان و کار آیی آنها رابطه وجود دارد.

فرضیه صفر: به نظر می رسد کار آیی معلمان آموزش دیده و آموزش ندیده مساوی است.

ممکن است محقق در فرضیات خود اشاره ای به فرضیه صفر ننماید ولی در عمل فرضیه صفر تحت آزمایش قرار میگیرد.

هر حکمی در مورد فرضیه صفر پذیرفته شد محقق می تواند عکس آنرا در مورد فرضیه تحقیق به کار گیرد.

انواع شیوه های تجزیه و تحلیل اطلاعات

۱- تجزیه و تحلیل کیفی

۲- تجزیه و تحلیل کمی

شیوه تجزیه و تحلیل کیفی:

• مبنا و معیار در تجزیه و تحلیل کیفی مشخصاً عقل، منطق، تفکر و استدلال است یعنی محقق با استفاده از عقل و منطق و غور اسناد مدارک را مورد تحلیل و تجزیه قرار داده واقعیت ها را کشف و درباره فرضیه ها اظهار نظر می نماید. شیوه تجزیه و تحلیل کیفی ممکن است در همه انواع تحقیقات علمی وجود داشته باشد ولی بیشتر در تحقیقات تاریخی، تحلیلی، علمی و نظری وجود دارد.

یکی از عمده ترین معیار ها که محقق در تحقیقات کیفی و نیز کمی تواند از آن استفاده نماید قضایای کلی (علمی) و نیز معیار های الهی هستند.

در هردو نوع تحقیق پیدا نمودن و مقایسه نمودن متغیرین امکان پذیراست.
مانند. پیدا نمودن رابطه ذیل متغیر مستقل
متغیر تابع
ظلم و ستم بر مردم سقوط حکومت

- تجزیه و تحلیل کمی:-

در این روش تحقیق هدف محقق متفاوت است از روش های ساده تا روش های پیچیده شامل میبشد.

- روش آمادی به دوشکل توصیفی و استنباطی انجام می گیرد.

- آمار توصیفی: برای تبین وضعیت مثله یا موضوع مورد استفاه قرار می گیرد

آمار استنباطی: به این نظر است که نتایج حاصل از مطالعه گروه کوچکی به نام نمونه، چگونه به گروه بزرگتری بنام جامعه میبشد.

ماخذ منابع:

۱- مرکز ملی تحقیقات پالیسی

National Center For Policy Research (NCPR)

اثر- پوهنمل عبدالمالک حلیمی

۲- روش های تحقیق علمی

اثر پوهنمل فرید الله فرهمند

۳- مقدمه ای بر روش های تحقیق در علوم تربیتی

۳- www-Sid.ir

داکتر غلام رضا خوی نژاد

۴- روش تحقیق در علوم انسانی (با تاکید بر علوم تربیتی) داکتر محمد رضا حافظ نیا

۴- www.magiran.com

۵- مهارت تحقیق در آموزش - خسرو امیرحسینی

۵- www. Science direct.com

بررسی آثار و احوال پروفیسور غلام محمد میمنگی

مقدمه

هدف من از تحریر این اثر گسترش سطح آگاهی و معرفت هر چی بیشتر خودم و خواننده گان عزیز نسبت به آثار و احوال پروفیسور غلام محمد میمنگی میباشد. هرچند هنر نقاشی در افغانستان ریشه های طولانی دارد. که در هر عصر و زمان نقاشان ماهر بمیان آمدند وبعد از هنر نمایی های خارق العاده بدنیا فانی شتافتند، تعداد معدودی آنها بیاد ماند و کثیری از آنها بی نام و نشان هم چنان رفتند هنر نقاشی یکی از پر ارزش ترین و ماندگار ترین هنر زیبا در جهان و افغانستان میباشد. که هنر نقاشی در افغانستان در هر عصر و زمان مورد استفاده و توجه خاص پادشاهان و مردم عام قرار داشته است. در زمان شاه امان الله خان به هنر نقاشی توجه زیاد صورت گرفت مکتب صنایع خاص به همین هدف در سال (۱۳۰۲) و دیگر صنایع مستظرفه انکاشافی در کابل ایجاد گردید تحت نظر پروفیسور غلام محمد میمنه گی یک تعداد از جوانان مستعد کشور به فراگیری هنر رسامی و نقاشی پرداختند استاد عبدالغفور برشنا استاد غوث الدین، استاد خیر محمد یاری، استاد همایون اعتمادی میناتوریت، استاد محمد کهزاد، استاد عبدالودوداشپون و استاد کریم شاه خان از جمله استادان سده

بیستم هنرنقاشی افغانستان میباشند بر علاوه کابل، مکتب صنایع د رهرات نیز تاسیس گردیدو کارهای زیاد د رعرصه نقاشی صورت گرفت درسال (۱۹۶۶) نگارستان پروفیسور غلام محمد میمنه گی توسط استاد محمد یوسف کهزاد ایجاد گردید که در رشته های نقاشی، رسامی، خطاطی میناتوری وغیره بخش های هنر تا به حال در خدمت هنردوستان فعالیت دارد. همچنان درسال (۱۳۴۵) آموزشگاه مجسمه سازی توسط پوهندوی استاد امان الله حیدرزاد در چوکات پوهنچی ادبیات وعلوم بشری وقت پوهنتون کابل اساس گذاشته شد و در سال (۱۳۶۳) توسط پوهندوی استاد امان الله حیدر زاد وداکتر عنایت الله شهرانی وعده یی از استادان هنردوست به سطح پوهنچی هنر های زیبا ارتقا یافت. به همین طور بعد ها در ولایت هرات پوهنچی هنر های زبانیز ایجاد گردیدکه کار های زیاد در عرصه هنر به خصوص هنر نقاش صورت گرفته است که همه از برکت زحمات و کوشش ها وکارکرد های استاد غلام محمد میمنگی در ساحه انکشاف و معرفی هر چی بیشتر هنر نقاشی میباشد.

پروفیسور غلام محمد میمنگی

غلام محمد فرزند عبدالباقي مینگ باشی و اوفرزند صوفی مینگ باشی در سال (۱۲۵۲) خورشید در

شهر میمنه ولایت فاریاب به دنیا آمده و تا هفت سالگی در آنجا بسر برد، غلام محمد بعد از مرگ پدرش وجمله دودمانهای مشهور میمنه که از طرف امیر عبدالرحمن خان ازدم تیغ کشیده شدند. با مادرش به کابل آورده میشود ودر سرای نور محمد خان واقع گذر قاضی فیض الله خان در شهر کهنه کابل جابجا میگرددو تحت نظارت شدید حکومت وقت قرار میگیرند. دوسال بعد غلام محمد نه ساله که در میمنه سواد آموخته بود وبه هنر رسامی علاقه زیاد داشت و مشق رسامی میکرد هوای رفتن به زادگاه اش برسرش میخورد وپرنده کوچکی را که چنانچه گفته شد بعدا به پرنده نجات

مسمی میگردد رسم میکند وبه ضمیمه یک عریضه به وسیله شخصی بحضور عبدالرحمن خان تقدیم میدارد.

این رسم زیبا مورد توجه قرار میگیردولی امیر شک میداشته باشد که رسمی به این زیبایی از طرف غلام محمد نه ساله نقاشی شده باشد لذا فوراً دستور میدهد تا قلم و کاغذ آماده وبه محمد میگوید که در گوشه اطاق نشسته زیر نظر خودش پرنده رارسم نماید . غلام محمد آنرا به همان ظرافت

و تناسب عالی رسم میکند و عبدالرحمن خان از این استعداد وی شگفت زده میشود و به رفتنش به میمنه موافقه نمی کند برعکس به طبیب دربارش داکتر جان کیری انگلیسی که نقاش ورزید هم می باشد دستور میدهد تا غلام محمد رادر ارگ در نزد خودش هنر نقاشی بیاموزاند و حتی حاضری اش را شخصا کنترول مینمود. (۳، ص ۲۰)

به نظر من میخواست به سرزمینی که روزگاران زیبا و رنگین آغاز عمرش را آنجا سپری نموده بود، باز گردد؛ اما بر عکس تمنای دل کودک، او را در قفس طلائی «کوتی باغچه» ارگ تحت تربیه گرفتند و مجالی برای بازی و تفریح که تقاضای طبیعت و سن و سالش بود، ندادند. او این داغ را برای همیشه در دل داشت، داغ دوری از زادگاه و داغ فقدان پدر مهربان، همین اندوه فراق بود که او را در بحر بی کران تخیل مستغرق ساخت.

پرنده نجات

غلام محمد ده سال کارهنری تحت مراقبت شدید دربار هنر رسامی رابه اوجش میرساند و چنان

لیاقت حاصل میکند که به معاش سالانه (۱۰۰۰) روپیه کابلی و بحیث نقاش دربار تقرر حاصل مینماید. وی تا سال (۱۲۹۸) خورشیدی که پایان دوره حکمروانی حبیب الله خان است به کار های هنری خود ادامه میدهد و آفریده های به جهان هنر تقدیم مینماید. پروفیسور در دوره حبیب الله خان به اوج شهرت هنری میرسد و از کار های خود غالباً حق الزحمه هم دریافت میکنند پروفیسور عضویت

فعال جریده سراج الاخبار که تحت سرپرستی محمود طرزی نشر میشد به دست آورده و عضو انجمن معارف و عضو اداره ترقی صنایع وطن رانیز حاصل میکند و یکی از همکاران نزدیک مطبعه دولتی، حربی و مطبعه معارف محسوب میگردد و از همه مهم تر به کار خارق العاده که عبارت از (تاسیس مکتب صنایع نفیسه) در کابل بوده توفیق می یابد. تاریخ وفات پروفیسور ساعت چهار صبح روز چهارشنبه پنجم قوس سال (۱۳۱۴) هجری شمسی به سن (۶۲) سالگی در منزل شخصی اش در باغ نواب کابل، جان به جان آفرین می سپارد و در زیارت عاشقان و عارفان کابل به خاک سپرده میشود. (۲، ص ۵۹)

پروفیسور میمنگی مرد هنر و فرهنگ تاریخ معاصر افغانستان و از اساس گذاران تحول فرهنگی کشور است زیراوی در افغانستان بار اول عنوان پروفیسوری را حاصل میکند و به این ترتیب ارزش هنر و فرهنگ را بیشتر از دیگران به جامعه ما عملاً به ارمغان می آورد.

تحصیل در جرمنی

پروفیسور غلام محمد میمنگی نظر به لیاقت و استعداد عالی که در ساحه هنر داشت در سال (۱۳۰۰ه. ش) از طرف شاه امان الله خان که بروی حق استادی دارد جهت کسب تحصیلات عالی به جرمنی اعزام میگردد و در دانشگاه صنایع نفیسه برلین دوره دوساله دانشگاه راکتر از شش ماه به پایان میرساند و به لقب پروفیسور سرفراز میگردد این موفقیت را پروفیسور در حالی نصیب میگردد که امتحان بزرگی رادر بین (۴۰۰) نفر از نقاشان خارجی زیر نظر هیئات سپری میکند و به درجه اول کامیاب شده و جوایز گرانبها از مقامات دانشگاه بدست میآورد و جراید آلمان به تبلیغات وسیع راجع به پروفیسور میپردازند و او را به القاب نقاش افسانوی، نقاش دیپلومات، نقاش ادیب و نویسنده نیز مسمی مینمایند. پروفیسور به کشور های انگلستان، هالند، فرانسه، بلجیم و ایتالیا مسافرت هانموده و از مراکز صنایع نفیسه و هنر های زیبای ممالک مذکور دیدن و بهره برده و ذخایر فرهنگی و هنری خود را افزوده است. (۲، ص ۳۱)

تاسیس مکتب صنایع نفیسه کابل

بعد از سفر اروپا پروفیسور بروز سه شنبه ماه حوت (۱۳۰۲) خورشیدی وارد کشور میگردد و از طرف منسوبین وزارت معارف وقت، دوستان و اقارب از وی پذیرایی گرم و شایان صورت میگردد. مکتب صنایع نفیسه کابل به ابتکار پروفیسور در سال (۱۳۰۲) خورشیدی برای بار اول توسط شاه امان الله خان طی مراسمی افتتاح میگردد. اولین عمارتی که شاگردان دروس شانرا در آن آغاز میکنند (کوتی لندن) در جوار پل آرتل بوده است. پروفیسور معلم رسامی و نقاشی شهزادگان از جمله شاه امان الله خان بوده و از این سبب اعضای آن خاندان به او به نظر احترام مینگریستند و شاید یکی از علل که حبیب الله خان او را در جمله مشروط خواهان اعدام نکرد همین مسئله بوده باشد. در سال (۱۲۸۳) خورشیدی ده نفر دانشجو افغان و چهار نفر دانشجوی اتریشی که از روسیه پنا گزین افغانستان شده بودند از سوی به امر حبیب الله خان به پروفیسور معرفی میشود و تحت نظر او هنر نقاشی را فرا میگیرند. (۲، ص ۵۶)

نقاشان معروف افغان که امروز مایه افتخار ملت ما هستند به نحوی از انحا گلی از گلستان شاداب غلام محمد، مایه گیری کرده اند. هنروران معروفی چون استاد عبدالغفور برشنا بعد از دوره تحصیل در جرمنی استاد اناتومی و نقاشی میشود. شاگردان دور اول مکتب صنایع عبدالجبار رنگمال، محمد علی نقاش، عبدالغفور خان مجسمه ساز، غلام جان رسام، استاد غوث الدین نقاش، خیر محمد یاری، غلام

محي الدين، خير محمد عطائي، غلام علي اميد و كريم شاه خان و غيره كه از جمله شاگردان ممتاز ودست پرورده اين شخصيت هنري تاريخ كشور مي باشند.

نقاش کيمياگر

كه نشریه امان افغان اين گونه مطرح نموده بود متاسفانه از چند روز به اين طرف مركب مخصوص طبع در مطبعه رو به تمامی است چون مركب مذکور تاكنون در دارلسطنه ساخته نمیشود و همیشه از خارج خريداي ميگردد ازان رو غازي همایون واردات اين گونه احتیاجات جزئي راز خارج کشورگوارا ندانسته برای جناب غلام محمد خان

ميمنگي ارشاد فرمودند كه مركب مخصوص طبع راز پيداوار وطن بسازد چه نه تنها مجله امان افغان بلكه بسياري از مطبوعات وطن كه در مطبعه حروفی چاپ ميشوند از چاپ بازمانده اند. ازينرو به استاد غلام محمد خان ارشاد فرمودند تا جنس مذکور را از پيداوار وطن بسازند؛ چون استاد در محلولات کيمياوی دسترسي و

معلومات داشت، بعد از مدتي تجربه سياهي مخصوص طبع را ساخت كه بهتر از جنس اصلي و خارجي آن بود، همچنان تخته سليط چوبي را از اجزای تركيبات کيمياوی درست نمود، تخته درس خوانی و تباشير را بهتر از جنس وارداتی آن ساخت كه مورد تقدير و تشويق اعليحضرت امان الله خان قرار گرفت و شاه جهت قدر دانی يك قاب ساعت قاب طلای اوميگا و يك قطی سگرت طلا برايش اعانه داد. در سال ۱۹۲۲م كه تصوير اعليحضرت را كشيد برنده جايزه اول چهار صد افغانی گرديد. (۲، ص ۳۹)

به نظر من چون رنگسازي و تركيب رنگها كار علم کيمياست و نقاشان درسابق از تركيب رنگهای طبيعي رنگهای نقاشي خود را تهيه ميكردند و هر نقاش ناگزير ميبود از علم تركيب رنگ واقف باشد در زمان حيات استاد كمال الدين بهزاد اين رافايل شرق و ميناتوريست مشهور كشور از رنگهای اصلي لاجرود، طلا و نقره استفاده ميشد همچنان از نباتات رنگهای سبز و آبي راتهيه ميكردند و از ريشه درختان و از پوست آنارو وغيره رنگهای ديگري رابدست ميآوردند. پروفيسور غلام محمد ميمنگي نيز از علم کيميا بی بهره نبود و اومدتي با بزرگان غزني چون مير حسام الدين هنر نمايي كرد و لابد از تركيب رنگها و آميزش آنها معلومات کافی بدست آورده بود كه موفق به ساخت مركب مذکور شد.

آثار پروفیسور غلام محمد میمنگی

پروفیسور غلام محمد میمنگی آثار گرانبهای از خود به میراث گذاشته است که در گالری ملی کابل و موزیم برلین در کشور آلمان به عنوان میراث فرهنگی نگهداری میشود و همچنان در نزد خانواده اش در ایالات متحده امریکا آثارش وجود دارد. تابلوی (طوفان)، (طبیعت آلمان) و بعضی از مناظر اروپا که از آثار پرارزش پروفیسور میمنگی میباشد در زمان محصلی اش در آلمان کار شده است. از جمله آثار یاد شده میمنگی تابلوی (طبیعت آلمان) و بعضی از آثار دیگرش که از مناظر اروپا خلق کرده است فعلاً در موزیم برلین نگهداری میشوند. (کوه‌های سرخ سنگ امریکا، مناظر اروپا، چهره امیر حبیب الله خان، پورتریت ابوالعطا محرم بیگ، منظره دره اغزی ولایت فاریاب، طوفان، طبیعت آلمان) از جمله دیگر آثار نایاب پروفیسور میمنگی میباشد. تابلوی طوفان و چهره امیر حبیب الله خان از جمله آثار است که در گالری ملی کابل فعلاً نگهداری و موجود است.

کارتون سازی

پروفیسور غلام محمد خان یا ازروی علاقه و یا به تقاضا اهل مطبوعات درباره وقت یک تعداد

کارتونها راتیهه داشته است و در مطبوعات افغانستان آنها رایج چاپ رسانیده است. دوکارتون سیاسی اورا غالباً به امر امیر امان الله خان طرح و رسامی کرده است که از طریق جریده سراج الاخبار ص (۲۹) شماره (۱۷) سنه (۱۲۹۷) هجری ش به چاپ رسیده که محمود طرزی از آن بخوبی تقدیر و یاد آوری نموده است. در این دوکارتون بسیار مهم و سیاسی یکی عیاشی و خوشگذرانی

امیر حبیب الله خان که تنها با یک چشم میبیند و دیگری افراط بیش از حد عیاش امیر حبیب الله خان با چهره مضحک و مسخ شده و شاخ و دم و سمش و حکایه شده است که هوش و گوش و چشم و دماغ بجز از عیاشی و شهوت دیگر چیزی را نمی بیند و نمیشنود و نیز نمی تواند درک کند. از جمله کارتونها پروفیسور میمنگی میباشد.

سبک نقاشیهای پروفیسور غلام محمد میمنگی

غلام محمد تحت راهنمایی میر حسام الدین خان (نقاش دربار) قرار گرفت و مدتی به تمرین مشغول

پروفیسور غلام محمد میمنگی در حال کار بر روی یک اثر هنری

شد، از نگاه شیوه نیز تابع استاد خود بود که بعداً شیوه خود را اختیار نمود؛ همچنان غلام محمد خان متأثر از شیوه کار نقاشان خارجی چون جان گری نقاش انگلیسی (طبيب فامیلی امیر)، ماستر دین و ماستر عبدالعزیز (نقاشان هندی) نیز بود. غلام محمد خان نزد جان گری تا درجه رنگ آبی و اندکی روغنی تحصیل نمود. استاد بر علاوه رسامی و نقاشی،

تذهیب کاری، نقش بستن قلمدانی و دیزاین دیواری را که اسلوب کار آنزمان بود آموخت. تصاویر قلمی امیر عبدالرحمن خان و امیر حبیب الله خان را که به طرز میناتور برنگ روغنی در داخل گیلان کار شده است یک ابتکار استاد بود.

پروفیسور هنر نقاشی را به سبک ریالیزم و کلاسیک و همچنان هنر مینیاتور و هنرهای دیگر را از قبیل تذهیب و نقش قلمدادها پورتریتها را به همین سبکها کار کرده و سبک بهزاد را استادانه تعقیب نموده است. (۱، ص ۳۴)

پروفیسور علاوه بر رسامی و نقاشی در موسیقی، شعر و ادبیات ذوق و دسترسی داشته و به زبانهای ترکی ازبکی، فارسی دری، المانی و انگلیسی تکلم میکرد. یاد آور باید شد که غلام محمد طوریکه در فوق ذکر رفت

همه آثار خویش را به روش غربی تهیه نکرده است و در سطرهای بالا گفته شده که هنر میناتور و هنرهای دیگر از قبیل تذهیب و نقش قلمدانیها و پورتریتها امیران رادرمیان گلاس انجام داده است و از روی آن ملحوظه باید گفت که چون غلام محمد استعداد فوق العاده در هنر داشته است و در چندین رشته هنر نقاشی به سه سبک مینیاتور، ریالیزم و کلاسیک کار کرده است.

درباره سبک کار پروفیسور غلام محمد در مجله لمر مقاله نوشته شده است. بدون ذکر نام نویسنده قرار معلوم نویسنده اعلی آن استاد غلام علی امیر میباشد. و زمانیکه نویسنده این سطور با مجله لمر همکاری داشته استاد امید هم با آنان همکاری در این نشریه در ارتباط به سبک پروفیسور چنین می نویسد: "پروفیسور به سبک کلاسیک کار میکرد و همواره از سبک رامبراند پیروی مینمود و در

مینیاتور سبک بهزاد را استادانه تعقیب میکرد در مناظر روغنی به طرز(رف) کار مینمود، یعنی رنگ را پارچه پارچه ذریعه کارد مخصوص رسامی بروی کنواس یعنی تات روغنی میزد و اکثر اوقات درروی پلیت روغنی که رنگ اضافی میماند از آن هم استفاده نموده و در گوشه از تابلوی خود شکل سنگ برجسته ای را بوجود میآورد که هم از نزدیک بصورت سنگ مینمود و هم از دور". (ص ۱۰ المر سال ۱۳۵۱ ه. ش کابل)

شیوه مدرن نقاشی که پروفیسور غلام محمد میمنه گی آن را در کشور ما ترویج داد؛ در طرز العمل، منبع و سرچشمه با نقاشی شیوه سنتی سرزمین ما متفاوت بوده، و علت از وجوه این تفاوت را چنین می توان شمرد: نقاشی در جهان ما دوکانون عمده داشته است: چین و روم که عشق به دیانت در هر دو حوزه مشوق و محرک سیر انکشافی هنر نقاشی بوده است. اما شیوه این نقاشی قدیم ما به سبب جبر همسایه گی با حوزه چین تأثراتی از شیوه های نقاشی این حوزه داشته است که مثال خوب آنرا میتوان در آثار استاد کمال الدین بهزاد مطالعه کرد. مثلاً در تابلو های نقاشی شده ما به شیوه سنتی، پس منظر (پرسپکتیف) یا عمق تابلو به شکل علمی و تاکنیکی آن ترسیم نمیشد، اما مصور آن را در نقاشی معاصر به شیوه علمی و تاکنیکی رایج ساخت. از سوی دیگر در گذشته برای بدست آوردن رنگ ها از ترکیبات طبیعی زیاد استفاده میشد؛ مانند: لاجورد، نیل، شنگرف، قرمز (که نوعی حشره مانند فالبینک است) و مانند اینها. اما در نقاشی جدید ترکیبات کیمیای به کار گرفته می شوند که در تیوب هایی به صورت آماده عرضه می گردد و این امر به نقاش امکان می دهد که در بیرون از کارگاه یا استدیو نیز از روی مدل دلخواه خویش نقاشی نماید؛ حال آنکه در گذشته رنگ ها را در کارگاه ترکیب می نمودند؛ اول خاکه ی نقاشی را ترسیم می نمودند و سپس رنگ آمیزیش می کردند. از آنجایی که مدل در کارگاه آورده نمی شد، ترکیب رنگ بست و ترسیم چهره اغلب خطا در میآمد.

اما هنر در دوران پروفیسور غلام محمد به علت آن تغییر کرد که استاد میمنه گی تحصیل یافته غرب بود، و طرز نقاشی اش که شیوه غرب و متأثر از نقاشی روم بود این شیوه را در کشور، ترویج داد. به همین سبب است که پروفیسور محمد میمنگی را پدر هنر معاصر در افغانستان خوانده اند.

نتیجه گیری

در نتیجه گفته می‌توانم که سرزمین هنر پرور افغانستان از همان دوره های کهن و باستانی، مهد پرورش هنر و هنرمندان بوده با کَلک، قلم و مویک شهکار های آفریده اند، عرف و عادات، پیکر نقاشی شده مردان دوره های باستان رابه آیندگان رسانیده نقش ها و پیکره های ایجاد کردند که امروز آن زیب موزیم ها و گالری های بزرگ جهان بوده که به حیث اسناد و آثار ارزشمند هنری و تاریخی و زیر بنای مادی و معنوی آنها درآمده اند از همین جاست هنرمند معاصر افغانستان پروفیسور غلام محمد

میمڼګی علی الرغم موانع وپیش آمد های ناهنجار وپیش بینی ناشده درهمه حالات وقت وزمان به نقش آفرینان و پیکرنگاران پرداخته و سبب پشرفت ترقی هنرگردیده که از شخصیت های تاثیرگذار این عصر میباشد که بعد از تحصیلات در جرمنی مکتب صنایع راتاسیس کرده است. و خدمات شایان را در عرصه هنرانجام داده است. نظرمین در رابطه به وضع نقاشی در این زمان و آن زمانیکه غلام محمد میمڼګی میزیست چنین است امروزه هنر به سبب کم کاری هنرمندان و عدم آگاهی مردم عادی به حاشیه رانده شده و به یاد فراموشی گذاشته شده است.

منابع و ماخذ

- ۱- حبیبی، عبدالحی، تاریخ مختصر افغانستان، کابل، مطبعه؛ بی. جا، سال طبع: ۱۳۴۷.
- ۲- شهرانی، عنایت الله، شرح آثار واحوال پروفیسور غلام محمد میمنه گی، کابل: انتشارات کانون فرهنگی قزل چوپان، سال طبع: ۱۳۸۸.
- ۳- صورتگران معاصر افغانستان، ج، اول، دوم. محل چاپ، ریاست انتشارات کتب بیهقی، سال طبع: ۱۳۹۲.
- ۴- کهزاد احمد علی، افغانستان در پرتوتاریخ، کابل، انتشارات؛ اسد دانش، سال طبع: ۱۳۳۰.
- ۵- گاردنر، هلن، هنردرگذر زمان، ترجمه محمد تقی فرامرزی، تهران: انتشارات آگاه و نگاه، سال طبع: ۱۳۸۵.
- ۶- پاکباز، روبین، دایره معارف، چاپ ششم، تهران: انتشارات فرهنگ معاصر محمد احصایی، سال طبع: ۱۳۸۶.
- ۷- فصلنامه خط سوم، شماره، هشتم و نهم بهار و تابستان، سال طبع: ۱۳۸۵ شمسی یادی از فیض محمد کاتب هزاره نوشته عبدالصابر جنبش

معرفی مختصر الشیخین (ابوبکر و عمر رضی الله عنهما)

شیخین تشنیه شیخ است و کلمه شیخ در لغت فارسی معنای مرد دانشمند، بزرگوار و رئیس قوم را افاده می کند و هنگامی از اصحاب نام می شود مراد از شیخین حضرت ابوبکر و عمر رضی الله عنهما است و اگر کلمه شیخین در مورد محدثین استعمال شود مراد امام بخاری و امام مسلم می باشد.

حضرت ابوبکر صدیق (رض) : نامش عبدالله بن عثمان بن (ابی قحافه) است در جد هفتم با نبی کریم(ص) یکجا می شود، ایشان مسمی به عتیق بودند؛ چون روزی رسول الله(ص) فرمود: هر کس می خواهد به نجات یافته از آتش نگاه کند، پس به سوی ابو بکر نگاه کند، وی قبل از اسلام و بعد از اسلام دوست نبی کریم(ص) بود، در تمام غزوات با ایشان اشتراک داشت و نقش مهمی را ایفاء می کرد، وی از میان مردان، اولین کسی است که به اسلام مشرف شده است. موصوف دوسال و چند ماه بعد از حادثه فیل تولد شده و در جمادی الاخری سال سیزدهم هجری به عمر شصت و سه سالگی وفات کرد. مسلمانان در اوایل اسلام از لحاظ این که دین بت پرستی را ترک کرده بودند و به دین یکتا پرستی گرویده بودند مورد شکنجه مشرکین قرار می گرفتند به خصوص افراد ضعیف، فقیر

و بردگانی که حمایت‌گر نداشتند بیشتر اذیت و شکنجه می‌شدند که تعدادی از آنها به اثر شکنجه به شهادت رسیدند، از این که حضرت ابوبکر (رض) مرد دل سوز و متأثر از اخلاق نبوی بود، نمی‌توانست همچو وضعیت را بر مسلمانان تحمل کند، برخی از بردگان مسلمان را توسط پول و دارایش خریداری نمود و بعد آزاد کرد، حضرت بلال بن رباح (رض) از زمره آنها است. او مردی بود که همواره در مورد عزت اسلام و مسلمین می‌اندیشید و از هیچ گونه بذل و انفاق در راه خدا (ج) دریغ نمی‌ورزید پیامبر در غزه تبوک از مسلمانان خواست تا در راه خداوند انفاق کنند، برخی از اصحاب کرام نصف مال شان را یا کمتر از آن را در حضور رسول خدا (ج) آوردند حضرت عمر (رض) نصف مال خود را آورده بود و با خود می‌گفت که شاید امروز در انفاق از ابوبکر سبقت کنم؛ اما وقتی برایش معلوم شد که ابوبکر (رض) تمام مالش را آورده اعتراف کرد که من هیچگاه در انجام نیکی‌ها از ابوبکر سبقت کرده نمی‌توانم، حضرت ابوبکر (رض) شخص عالم، عابد، عادل، نرم دل، شجاع، پرهیزگار، راستگو، راستکار، سخاوتمند و حق شناس بود، روزی رسول خدا در مجلسی فرمود: کی شب نماز خوانده است؟ ابوبکر دستش را بلند کرد بعد فرمود: کی امروز، روزه گرفته است؟ باز وی دستش را بلند کرد، بعد فرمود: کی امروز صدقه کرده است؟ باز هم وی دستش را بلند کرد، سپس فرمود: کی امروز به عیادت مریض رفته است؟ باز هم ابوبکر دستش را بلند کرد.

او شخصی بود که تمام خوبی‌ها در وجودش جمع شده بود، زمانی که مشرکین قصد جان نبی کریم (ص) را نمودند خداوند متعال پیامبرش را از قصد شوم آنها آگاه کرد و قبل از این که آنها به هدف خود دست یابند آن حضرت به خانه حضرت ابوبکر (رض) تشریف بردند و در مورد هجرت با او صحبت نمود و بعد هر دو به غار ثور رفتند؛ اما قبل از این که پیامبر به غار داخل شود ابوبکر داخل غار شده و خود را از امنیت آن مطمئن ساخت و بعد از نبی کریم (رض) خواست تا به غار تشریف بیاورد. در جریان چند روزی که در غار ماندند به خاطر دستگیری ایشان مشرکین حتی تا به دهن غار آمدند؛ اما از این که اراده خداوند حفظ پیامبرش بود آنها نتوانستند به این دو یار غار دست یابند، حضرت ابوبکر (رض) در اثنای آمدن مشرکین به نزدیک غار از بابت رسول خدا بسیار به تشویش و محزون بود، پیامبربرایش فرمود:

ترجمه: ای ابوبکر گمان تو در مورد دو کسی که سومی آنها خداوند باشد چیست؟ محزون مباش خداوند با ماست. بعد از رحلت آن حضرت (ص) برخی از مردم انصار می‌خواستند حضرت سعد بن عبادہ (رض) را جانشین پیامبر (ص) قرار دهند؛ اما بعد از شنیدن خطبه حضرت عمر (رض) که ایراد فرمود: هیچ یکی از فضایی شما در امر خلافت بهتر و مستحق تر از ابوبکر صدیق نیست، همه مسلمانان مهاجر و انصار به خلافت ابوبکر اتفاق نمودند و با وی در سقیفه بنی ساعده بیعت کردند. پیامبر (ص) در ایام بیماری اش حضرت ابوبکر (رض) را پیش نماز کرده بود و نیز برای خانمی فرموده بود: اگر مرا در نیافتی نزد ابوبکر مراجعه کن. گرچه زمان خلافت حضرت ابوبکر (رض) کمتر از

سه سال بود؛ اما نسبت به درایت و شایستگی که او داشت شهر های زیادی توسط مسلمانان فتح گردید و قلمرو اسلام گسترده شد.

برخی احادیث وارده در مورد فضیلت ابوبکر (رض):

از حضرت امام محمد بن حنیفه «رحمة الله علیه» روایت است: (وی فرزند حضرت علی (رض) است) من برای پدرم گفتم بعد از رسول الله (ص) کدام شخص از مردم بهتر است؟ فرمود: حضرت ابوبکر گفتم بعد از آن فرمود: حضرت عمر من ترسیدم از اینکه نگوید حضرت عثمان. گفتم بعد شما؟ گفت من نیستم؛ مگر مردی از مسلمانان. (حضرت علی (رض) تواضع کرد)
از عبدالله بن مسعود (رض) روایت است: رسول الله (ص) فرمود: اگر من خلیلی انتخاب میکردم حتماً ابوبکر را انتخاب میکردم؛ اما او برادر و یار من است یقیناً خداوند متعال یار شما (حضرت محمد (ص)) را خلیل گرفته.

از حضرت جبیر بن مطعم (رض) روایت است که: زنی نزد نبی کریم (ص) آمد و در باره چیزی سخن گفت، پس رسول الله (ص) برای وی امر فرمود: که روز دیگری آید آن زن گفت یا رسول الله من را خبرده اگر دیگر وقت آیم و شما را نیابم گویا آن زن به نیافتن پیغمبر (ص) از جهت نزدیک شدن موتش اراده می کند (معلوم می شود که آن زن در روز های نزدیک رحلت آنحضرت (ص) آمده بود) رسول الله (ص) فرمود: اگر من را نیافتی نزد ابوبکر بیا.

از حضرت عمرو بن العاص (رض) روایت است: رسول الله (ص) او را به حیث امیر لشکر در منطقه سلاسل فرستاده بود (سلاسل اسم مکان است) حضرت عمرو گفت: پس نزد رسول الله (ص) آمدم و برایش گفتم کدام شخص از مسلمانان نزد شما بهتر است؟ فرمود: عائشه گفتم از مردان فرمود: پدرش گفتم بعد از آن فرمود: عمر بعد رسول الله (ص) مردانی را شمرده بعد من خاموش ماندم از لحاظ اینکه نام من را در اخیر ذکر نکند.

از حضرت عمر (رض) روایت است: فرمود: حضرت ابوبکر سردار ما و بهترین ما و محبوبترین ما نزد رسول الله (ص) بود.

از حضرت عبدالله ابن عمر (رض) روایت است: رسول الله (ص) برای ابوبکر فرمود: تو یار غار (ثور) و یار حوض (کوثر) من هستی

از حضرت ابو هریره (رض) روایت است: رسول الله (ص) فرمود: حضرت جبرئیل نزد من آمد و از دستم گرفت و دروازه جنت را برایم نشان داد آن دری را که امتم از آن به جنت داخل میشود بعد حضرت ابوبکر گفت: یا رسول الله دوست داشتم اینکه با شما میبودم تا به سوی آن میدیدم؛ رسول الله (ص) فرمود: ای ابوبکر آگاه باش تو اولین کسی از امت من هستی که به جنت داخل می شوی.

از حضرت عائشه صديقه «رضی الله عنها» روايت است که: حضرت ابوبکر برآن حضرت (ص) وارد شد؛ (در حجره اش) رسول الله (ص) فرمود ای ابوبکر! تو آزاد شده خداوند از آتش دوزخ هستی؛ بعد از آن روز حضرت ابوبکر به عتيق مسمی شد.

امير المؤمنين حضرت عمر بن خطاب (ص): کنیه اش ابا حفصه العدوی القرشی است، ایشان در سال ششم بعثت به اسلام مشرف شدند، با ایمان آوردن وی اسلام قوت و رونق گرفت حضرت ابن عباس (رض) گفت: برای امير المؤمنين گفتم از کدام لحاظ تو به فاروق مسمی شدی؟ وی فرمود: حضرت حمزه (رض) سه روز قبل از من ایمان آورد، بعد خداوند سینه ام را برای اسلام باز کرد و بعد از خواهرم پرسیدم رسول الله کجاست؟ گفت: در کوه صفا در خانه ارقم، آن جا رفتم و دروازه را زدم حضرت حمزه (رض) گفت: کیست؟ در جوابش گفتم: عمر سپس رسول خدا بیرون شد و مرا بسوی خود کشاند و فرمود: چیست حالت؟ بعد من شهادتین را خواندم در این حال اصحاب به آواز بلند تکبیر گفتند حتی اهل مسجد الحرام تکبیرات ایشان را شنیدند، بعد برای رسول الله گفتم: آیا ما اگر بمیریم و یا زنده باشیم برحق نیستیم؟ فرمود: اگر بمیرید و یا زنده بمانید برحق هستید، پس گفتم: چرا ایمان ما را پنهان بمانیم قسم به ذاتی که ترا به حق فرستاده ضرور بیرون می شویم؛ بعد رسول خدا در میان دو صف بیرون شد که در یک آن حضرت حمزه (رض) و در دیگری من بودم در آن روز تکلیف و مصیبتی که برای مسلمانان قریش و حمزه رسیده بود هیچ گاه قبل از آن برایشان نرسیده بود، و بر من تکلیفی نرسید، از این لحاظ رسول خدا در آن روز مرا به فاروق مسمی کرد، یعنی خداوند بواسطه من فرق بین حق و باطل افکند. اصحاب می گفتند: هنگامی که حضرت عمر (رض) ایمان آورد حضرت جبرئیل فرود آمد و گفت: یا رسول الله اهل آسمان به ایمان عمر خوشحالی می کنند.

ایشان بعد از فوت حضرت ابوبکر (رض) به حیث خلیفه مؤمنین تعیین شدند، در زمان خلافت ایشان بسیاری از کشورها فتح شد، حضرت عمر (رض) خلیفه عادل، فقیه و دلسوز بر مردم بود که تاحالا نظیرش تکرار نشده است، حضرت علی (رض) می گوید: بارها شنیدم که رسول خدا (ص) می فرمود: ابوبکر و عمر چشم و گوش من هستند.

حضرت علی (رض) دختر خود، ام کلثوم را به نکاح حضرت عمر در آورد که چند فرزند حضرت عمر از ام کلثوم است و این دلیل قوی به رد زبان درازی های بی مورد و کاذبانه آنانی است که می گویند: حضرت عمر در حق حضرت علی بی عدالتی کرد خلافت را از او گرفت آنها به این نکته توجه نمی کنند که با این حرف های دروغین شجاعت و دلیری شیر خدا را زیر سؤال می برند، حضرت علی (رض) می گوید: همه اصحاب از مکه به مدینه به طور پنهانی هجرت می کردند؛ اما حضرت عمر (رض) وقتی قصد هجرت کرد شمشیرش را به کمر بست و کمانش را به دست گرفت و بسوی کعبه آمد در حالی که بزرگان قریش نشسته بودند هفت بار طواف کعبه را نمود و دو رکعت نماز نزد

مقام ابراهیم خواند و بعد به قریش گفت: هر کی می خواهد مادرش به داغ او نشیند و فرزندانش یتیم و زنش بیوه شود در عقب این درّه مرا ملاقات کند، هیچ فردی از آنها جرأت نکرد که به تعقیبش برود. حضرت ابن مسعود(رض) می گوید: اسلام عمر فتح و هجرتش نصرت و امامتش رحمت بود. حضرت حذیفه(رض) می گوید: از روزی که حضرت عمر مسلمان شد اسلام مانند مردی بود که رو به اقبال میرفت و از روزی که شهید شد اسلام مانند مردی شد که رو به ادبار می رود. وقتی که خلیفه مسلمین بود شب هنگام از حال مردم خبرگیری می کرد. زمان خلافتش ده سال بود موصوف در سال ۳۲ هجری به عمر شصت و سه سالگی توسط غلام مغیره بن شعبه (ابولؤلؤ) در مدینه به شهادت رسید حضرت صهیب (رض) بروی نماز خواند ایشان پنجصد و سی و نه حدیث روایت دارند.

برخی احادیث وارده در مورد فضیلت عمر(رض):

از حضرت ابو هریره(رض) روایت است: رسول الله(ص) فرمود: به تحقیق که قبل از شما در امت های گذشته محدثانی وجود داشت (کسانیکه برای شان الهام میشد) پس اگر در امت من یک شخص باشد آن عمر است.

از حضرت جابر(رض) روایت است: رسول الله(ص) فرمود: برجنت داخل شدم (شب معراج)؛ پس ناگهان به رُمیاء زن ابو طلحه (مادر حضرت انس که بعد از مرگ مالک با وی حضرت ابو طلحه ازدواج کرده بود) ملاقی شدم و آواز پایی را شنیدم گفتم این کیست؟ گفته شد بلال و ناگهان قصری را دیدم که درگوشه آن زن جوانی است؛ پس گفتم این مربوط به کیست؟ گفتند: مربوط عمر فرزند خطاب. خواستم داخل شوم و آن را ببینم بعد غیرت ترا به یاد آوردم ای عمر! حضرت عمر گفت: یا رسول الله پدر و مادرم فدایت آیا من به شما رشک وغیرت میکنم.

از حضرت ابن عمر(رض) روایت است: از رسول الله(ص) شنیدم که می فرمود: در اثنای که خواب بودم قدحی(ظرفی) از شیر برایم آورده شد؛ پس آن شیر را نوشیدم تا آنکه سیرابی را دیدم که از ناخن های من خارج می شود (از جهت زیادت و گوارایی آن شیر)؛ سپس باقی مانده آنرا برای حضرت عمر فرزند خطاب دادم. یاران گفتند یا رسول الله پس آنرا به چه تعبیر و تأویل کردی؟ فرمود: به علم (پس تعبیر شیر در خواب علم است)

از حضرت ابن عباس(رض) روایت است: نبی کریم(ص) فرمودند: ای خداوندا! اسلام را به مشرف شدن ابوجهل بن هشام و یا به عمر بن خطاب عزت بخش. چون صبح شد حضرت عمر(رض) در اول روز نزد رسول الله(ص) آمد و اسلام آورد؛ سپس در مسجد حرام آشکارا نماز خواند. (قبل از وی هیچ کس نمی توانست در جوار کعبه آشکارا نماز بخواند یا قرآن را به آواز جهر تلاوت نماید)

از حضرت ابن عباس(رض) روایت است: من در بین گروهی که برای حضرت عمر(رض) (درروز وفاتش) دعای خیر میکردند ایستاده بودم و ایشان به تخته چوبی (از جهت غسل) نهاده شده بودند مردی

ازمیان آن قوم در پشت سر من ایستاده بود آرنج خود را برشانه من گذاشت و می گفت خداوند متعال ترا رحمت کند یقیناً من امید وارم که ترا با دو رفیق یکجا کند (مراد از یکجا کردن یکجا شدن حضرت عمر(رض) با نبی کریم(ص) و حضرت ابوبکر صدیق(رض) در جنت است) زیرا که بسیار از رسول الله(ص) میشنیدم که می فرمود: بدم من و ابوبکر و عمر. چنان کردم من و ابوبکر و عمر رفتیم من و ابوبکر و عمر داخل شدم من و ابوبکر و عمر و بیرون شدم من و ابوبکر و عمر ابن عباس میگوید چون عقب خود را دیدم آن مرد حضرت علی بن ابو طالب(رض) بود.

از حضرت ابو سعید خدری(رض) روایت است: حضرت رسول الله(ص) فرمود: هیچ پیغمبری نیست مگر اینکه برای او دو وزیر از اهل آسمان و دو وزیر از اهل زمین میباشد، دو وزیرم از اهل آسمان جبرئیل و میکائیل و دو وزیرم از اهل زمین ابوبکر و عمر (رضی الله عنهما) است.

ما می دانیم و عقیده ما این است که بعد از رسول خدا بهترین مردم ابوبکر (رض) و بعد از او عمر (رض) است و نیز مستحق خلافت بعد از پیامبر ابوبکر(رض) و سپس عمر(رض) می باشد برای دولت مردان کشور های اسلامی زندگی صحابه کرام به خصوص خلفای راشده سرمشق و بهترین الگو در حکومت داری هستند ایشان می توانند با استفاده از روش و سیرت این مردان راستین جامعه اسلامی را به سوی موفقیت رفاه و شگوفایی سوق دهند و در عین حال متوجه مسؤولیت های فردی، خانواده گی و اجتماعی خود شوند.

منابع:

۱- قرآن کریم

۲- صحیح بخاری: الشیخ الحدیث محمد بن اسماعیل بخاری حدیث دوم جزء اول صفحه: ۹

۳- مشکوٰۃ المصابیح: ولی الدین محمد بن عبدالله الخطیب البریزی صفحه ۵۵۰ - ۵۵۹

۴- سیرت رحیق المختوم: مولانا صفی الرحمن مبارکپوری، مترجم: عبدالله خاموش هروی - صفحه

۲۳۶- ۲۳۷:

۵- زندگی خلفای راشدین: علامه عبدالشکور لکنوی، ترجمه: مولانا محمد حسین پور صفحه: ۱۹

فضایل اخلاقی که سبب رحمت خداوند می شوند

باید دانست که اسلام قانون مکمل زنده گیست، اجزاء و احکام آن همه با هم پیوسته می باشد. به این معنی که منظومه های اعتقادی، عبادتی، اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی اسلام همه باهم مرتبط اند و اگر خواسته باشیم نتایج و ثمرات اسلام در زنده گی ما ظاهر شود و حیات جوامع بشری را به طرف مثبت دگرگون سازد، باید اسلام به صورت درست و همه جانبه و با درنظرداشت ربط اجزاء و عناصر آن تطبیق شود به وضاحت فهمیده می شود که وجود فضایل اخلاقی در جامعه سبب نزول رحمت خداوند "ج" یعنی خیر و برکت، آرامش، استقرار مادی و معنوی، رفاه، ترقی، دنیا، سرخرویی، نجات و فلاح در آخرت می شود. نقطه دیگری که به ارتباط فضایل اخلاقی در جامعه مهم می باشد این است که از نظر اسلامی بین عبادات و اخلاق ارتباط مستحکم وجود دارد و اصلاً یکی از اهداف عبادات تزکیه نفس ها و درست شدن اخلاق انسان ها می باشد. عبادات در اسلام تنها اجرای یک سلسله اعمال و مناسک خشک و بی روح نیست، بلکه عبادت وقتی مقبول درگاه الله متعال می باشد که دارای روح و جوهر بوده و بر سلوک و عمل انسان اثر بگذارد. اگر عبادات در انسان تاثیر

نگذارد و او را از انحرافات، مفاسد اخلاقی و اعمال ناشایسته منع نکند، دیگر این عبادات حیثیت اصلی خویش را نخواهند داشت.

مثلاً نماز باید سبب خوبی و بهبود اخلاق انسان شود نتیجه ی را که قرآن برای نماز خوان در نظر دارد منع انسان از ارتکاب فحشاء و منکرات است. به همین ترتیب دادن زکات و صدقه نیز باید باعث طهارت نفس یعنی برتری اخلاقی شود، زیرا گفته می توانیم که روزه نیز دارای هدف اخلاقی است و غرض از آن حصول تقواست که قطعاً بدون داشتن اخلاق به دست نمی آید، تقوا عبارت از انجام اوامر الهی و اجتناب از آنچه است که الله متعال منع قرار داده که بدون فضایل اخلاقی بدست نمی آید از اینرو وقتی که خداوند متعال به تقوا امر می کند در حقیقت به اخلاق نیک و اجتناب از مفاسد اخلاقی امر می فرماید.

اگر روزه دار از بد اخلاقی ها خود را حفظ نکند نخوردن و نه نوشیدن فایده ی ندارد. همچنان گفته می توانیم که حج رکن دیگر اسلام نیز مستقیماً به اخلاق ارتباط دارد. حالا می بینیم که ارکان اسلام چگونه با اخلاق و برتری های اخلاقی مرتبط است و چگونه خداوند متعال هدف این ارکان را رسیدن به فضایل اخلاقی قرار داده است. وقتی به این حقیقت ها پی بردیم خود به خود واضح می شود که نباید بین عبادات و اخلاق فاصله ی وجود داشته باشد، زیرا هدف و روح عبادات تزکیه نفس و اخلاق است.

واقعیت های که نباید نادیده گرفته شود:

متأسفانه وقتی ما به واقعیت های کنونی جامعه می بینیم در بین عبادات و اخلاق فاصله و تناقض وجود دارد به این مفهوم که بعضی مسلمانان با وجود ادای عبادات مانند: نماز، روزه، حج، دادن زکات و غیره، یک سلسله مشکلات دیگر دامگیر آنها شده که در وجود یک تعداد اشخاص نیز دیده می شود که از یکطرف به ادای عبادات می پردازند، شکل و صورت ظاهری آنان آراسته به اوامر شریعت ولی در عمل دچار انحرافات اخلاقی میباشند مانند: گرفتن رشوت، سود، اختلاس، غضب دارایی های عامه، خیانت در وظیفه و بیت المال، دروغ، فریب، جعل کاری، سوء استفاده از قدرت و موقف رسمی، عدم مراعات نظافت و پاکی، تبعیض نژادی، بد و رد گفتن، حسد، کینه، بدست آوردن مال و دارایی از طریق حرام و ناجایز، ریا، ارتکاب فواحش، ظلم، حق تلفی، قتل ناحق، سکوت در برابر منکرات و غیره می باشند. اگر در مورد سلوک و عملکرد این گونه افراد مطالعه بیشتر شود، دیده می شود که آنان در داخل مسجد انسان های خوب و در خارج از مسجد اشخاص دیگر و متفاوت از آن میباشند این دوگانگی در شخصیت آن گونه افراد بوده که چنین اعمال منفی انجام داده و جامعه امروزی را دچار مشکلات ساخته و در زنده گی ما تحول مثبت ایجاد نمی شود بلکه هر روز به سوی

تباهی به پیش می رویم. اگرخواسته باشیم مشکلات و نابسامانی های جامعه خویش را حل نموده و دردهای آن را معالجه کنیم ضرورت به یک تغییر و اصلاح همه جانبه و بزرگ اخلاقی داریم که باید اساس آن را تعلیمات قرآنی و سنت نبوی و نشر فضایل اخلاقی به مفهوم وسیع آن در جامعه تشکیل بدهد. اگر ما موفق به ایجاد این تغییر در نفس و اخلاق خود شویم یقیناً در سرنوشت و زنده گی پر از مشکلات که ما داریم تغییر ایجاد می شود. باید یقین داشت که تغییر در اجتماع، اقتصاد، سیاست، حکومت، نظام، تعلیم و تربیه ... فقط با یک انقلاب عظیم اخلاقی ممکن است. زیرا اگر اخلاق فاسد و منحرف باشد، نمی توان از هیچ کس انتظار خیر داشت. این تحول و حرکت از فرد شروع می شود و از طریق اصلاح اخلاقی خود، خانواده، اصلاح اخلاقی جامعه و حکومت در ابعاد مختلف منتج می شود. تنها راه نجات ما از چنگال بیرحم مشکلات و نابسامانی ها در این تحول و انقلاب همه جانبه یی اخلاقی نهفته است وقتی ما از مشکلات و مفسد اخلاقی نام می بریم مقصود ما تنها بی راه روی و انحراف اخلاقی مانند: ارتکاب زنا، شراب نوشیدن و قمار نیست، بلکه شامل همه مفسد و پدیده های اخلاقی منفی در برابر مفسد، مظالم، منکرات و غیره می باشد. این مهم است تا تصور و فهم از اخلاق خوب و مفسد اخلاقی واضح، همه جانبه و دقیق باشد تا در شناخت انحرافات و مفسد اخلاقی دچار اشتباه نشده و انحرافات اخلاقی را در چند چیز محدود منحصر نسازیم.

نجات از بدبختی و رسیدن به خوشبختی:

با آنکه در کشور ما از سال های زیادیست که با خون، کشتار، جنگ و ستم ادامه دارد، اما امید به عافیت و بهبود که از ویژه گی های زنده گی بشری است و انسان با همین ویژه گی (امید) می تواند گام به سوی سر منزل مقصود بردارد بناً جا دارد، ضمن همه رنج و درد که مردم ما با گوشت و پوست شان احساس می کنند امیدی به فردا و نگاهی به آینده ی متفاوت و بهتر از امروز دارند. زیرا کشور عزیز و ملت مظلوم ما به حد کافی از بذر کینه و کدورت، از جا سازی ماین ها، از ریختن (بم مادر) قتل، کشتار، زجر و آواره گی بسا رنج دیده اند و زخم های ناسوری بر سینه دارند. هنوز اشک های ماتم، بر رخسار مادران و رنگ های زعفرانی بر سیمای یتیمان و چین های اندوه بار بر جبین پدران بلا کشیده و ماتم زده موجود است. با داشتن چنین مشکلات و زدو بندهای موجود در کشور که هر لحظه غبار باروت و ماتم جریان دارد سعی و تلاش نمود تا از این بدبختی که باعث فلاکت و رنج مردم نجیب ما شده و می شود خود را نجات داد و به دامان خوشبختی رسید.

گرچه مشخص کردن عوامل خوشبختی درین سرزمین سخت و دشوارتر است ولی می توان گفت که داشتن علم، داشتن هدف در زنده گی، داشتن پلان مثمر، تلاش و کوشش های شبانه روزی جوانان، فعالیت، کار و زحمت، امید به آینده، خلاقیت، داشتن ایمان و اراده قوی، عشق به وطن،

دادن انگیزه های مثبت و روحیه قوی به جوانان بخاطر دفاع از خاک، ناموس و وطن که ای همه از مهم ترین عوامل خوشبختی به شمار رفته و زنده گی برای افراد خوشبخت، چیزی جز کار و تلاش مداوم و مستمر برای رسیدن به اهداف بزرگ نمی باشد.

تلاش برای محو جنگ و زنده گی با صلح:

در جامعه یی کنونی که ما زنده گی می کنیم بیشترین اتباع آنرا مسلمانان تشکیل می دهند. طوریکه به همه معلوم است تاریخی زنده گی انسان، به عنوان تجربه او می تواند بسیار آموزنده باشد و بدون شک ریشه در مشکلات فردی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی جامعه دارد. برابری اصل بزرگی است که ریشه آن در خلقت انسان نهفته است و بر اساس آن از آنجا که تمام انسان ها دارای ریشه ی مشترک می باشند، در زنده گی اجتماعی نیز برابر بوده و فرقی میان آنها وجود ندارد. حقیقت این است که وجود تفاوت ها بین موجوداتی که انسان نامیده می شوند غیر قابل تحمل است زیرا همه ی انسانها در نهایت دارای نهاد واحد و مشترکی می باشند. در این صورت اگر تفاوتی به وجود آید، این تفاوت یک نوع تبعیض تحمیلی است که زمینه های اجتماعی منجر به ایجاد آن شده است. حکومت و دولت کنونی و آینده افغانستان باید تلاش نمایند تا به همه اقوام در هر گوشه از ولایات و مناطق افغانستان که زنده گی دارند به شکل یکسان دیده و دشمن را نگذارند در بین بعضی اقوام و ولایات کشور روحیه برتری را در مقابل آنان ایجاد کند و از این طریق اتحاد و همبستگی مردم کشور را خراب سازند.

با ذکر موضوعات فوق تلاش های بی نذیر دشوار نخواهد بود که جوانان کشور می توانند در راستای جلوگیری از جنگ، خون ریزی و تامین صلح و ثبات در کشور نقش مثبتی دارند. اما آنچه تجربه نشان داده است این بوده که اگر قشر جوان کشور با کسب علم و دانش در مبارزه با جهل، خرافات، فقر و سایر مسایلی که از اسباب عمده ادامه جنگ در کشور شمرده می شوند بپردازند به یقین موفقیت چشم گیری را کسب خواهند کرد. آنچه از همه اولتر در این عرصه ضروری و حتمی پنداشته می شود. جوانان ما باید خود را به زیور علم و هنر آراسته سازند و با جهل و تاریکی ها و بی سوادی وداع نمایند تا بتوانند در راستای آوردن صلح و ثبات در کشور جنگ زده نقش و رولی ارزنده ای را بازی کنند. به همین گونه آموختن راه های زدوده شدن فرهنگ جنگ و تعصب به جوانان امروزی ما از ضروریات این عصر است تا روحیه وحدت ملی بر مبنای ارزش های اسلامی در جامعه حاکمیت پیدا کند. این رسالت و مسوولیت هر فرد بوده تا از نسل به نسل، خانواده به خانواده و بالاخره جامعه بخوبی این درک را داشته باشند. خصوصاً نسل جوان که اولاد عزیز ای وطن به شمار می رود گفته شود! که وطن بالای هر فرد ای سر زمین حق دارد تا در آبادی، شگوفایی، آوردن صلح و

ثبات، امن و نظم، پاکی و صفائی در منطقه باهم دست اخوت و برادری داده و دشمنان وطن را نگذارند تا پلان های شوم و خصمانه آنها به نام های مختلف در وطن ما (افغانستان) پیاده و عملی شود.

باید یاد آور گردید که تربیت دینی و اخلاقی نسل جوان و جوانان کشور از ضروریات مهم این جامعه در عصر حاضر و آینده شمرده می شود. زیرا همین جوانان امروزی اند که بار مسوولیت فردا را بدوش دارند و با چالش های فراوانی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی روبرو خواهند شد.

با توجه به اوضاع کنونی و شرایط بحرانی کشور جوانان بر علاوه سایر موارد می توانند در تحکیم صلح و ثبات در کشور نقش عمده ای را ایفا نمایند و بخاطر آوردن صلح و محو جنگ در کشور تلاش ورزند تا بین هم روابط حسنه، همدلی، برادری، محبت واقعی و حس دوستانه داشته زیرا اینگونه روش ها تاثیرات مثبت بالای همدیگر می گذارند. چنین ارتباطات نقش زیادی در خوشبختی افراد دارد و موجب خوشی، صلح و ثبات در زنده گی و اقوام مختلف می شود.

در این راستا عالمان دین و امامان مساجد به صراحت می توانند در آوردن صلح و جلوگیری از جنگ و تعصبات قومی نقش موثری ایفا نمایند، آنها می توانند به مردم بفهمانند که از دید گاه دین مبین اسلام همه مسلمانان یکسان و باهم برادر اند ولو به هر قوم، هر رنگ و هر نژادی که تعلق داشته باشند. به افزایش صلح خواهی، دوستی، تقویت فرهنگ، زنده گی عادلانه همراه با صلح و ثبات در کشور، نشاط و شادی، خوشی و سرور، منع تعصبات قومی و لسانی بین افراد در جامعه زنده گی باهمی داشته باشیم و نیز گفته شود که دامن زدن به تعصبات قومی، لسانی و مذهبی که انسان و جامعه را به تباهی و بدبختی می کشاند سود دیگری به بار نخواهند آورد. این مسوولیت همه افغانها است تا آنها بدانند: (که همه ما یک خانه مشترک داریم که عبارت از "سرزمین افغانستان" است.

برای این سر زمین باید ثابت قدم، دارای تصور عالی و یک آینده روشن و قاطع داشته باشیم و احترامش بگذاریم و دوستش بداریم و در برابر آن مسوولیت اخلاقی و وجدانی داریم تا از وطن عزیز خود در مقابل جنگ و نا امنی حفاظت کنیم و باز سازی نماییم و آنرا نگهداری کنیم و به بهترین حالت ممکن تحویل نسلهای آینده نماییم نه صرف در کلمات بلکه این احساس خود را در عمل نشان دهیم. برای تحقق این آرزو در قدم نخست باید جامعه ما از هر گونه تعصب و بد بختی که باعث ایجاد تفرقه و نفاق در بین افراد بخصوص قشر نو جوان، جوانان و مردم کشور عزیز ما افغانستان و هر جامعه دیگر می گردد، پاک گردیده و راه را بسوی آینده روشن و صلح باز کنیم.

بنأً به هموطنان شرافتمند و با احساس ما دعوت می دهیم که بیایید! بجای فرش ماین ها، هر کدام ما به استقبال غرس نهال آبادی، سرسبزی و بهار برویم و زیبایی فصل را با خون و آتش و جنگ و باروت تعویض نکنیم و با سرسبز نگه داشتن محیط زیست ما بر صفایی و زیبایی هر چه بیشتر خانه، کوچه، شهر و روستای کشور خود را کمک و یاری نماییم.

بياييد با گذشته های تاریک و سیاه، مقاطعه کنیم و بجای درد و ماتم و اشک، لبخند هدیه دهیم و بجای کنار آمدن با بیگانه ها، افغان عزیز و هموطن خود را به آغوش بکشیم و در کنار هم، در صلح و صمیمیت و همدلی زنده گی کنیم. و گل های مهر و همدلی و شادی و سرور را فرش مقدم این فصل تازه کنیم.

آباد و سر بلند باد کشور عزیز ما افغانستان و پیروز باد ملت سلحشور افغان.

ماخذ:

- مجله اعیان فصلنامه تحقیقی مشرانو جرگه سال دهم شماره ۳۸ ربع چهارم سال ۱۳۹۴
- جمعیت اصلاح افغانستان، نهاد جوانان افغانستان (نجم) شماره (۵۴)
- مجله رشد جوان، شماره هفتم، سال ۱۳۹۰ چاپ ایران
- هفته نامه اصلاح ملی شماره ۴۷ سال ۱۳۹۵
- تعلیم و تربیه اسلامی، صنف هفتم سال چاپ (۱۳۸۹) صفحه ۱۰۶ وزارت معارف
- کتاب فقه آسان، جلد دوم، مولف مولانا محمد یوسف اصلاحی سال چاپ ۱۳۸۳

زعفران و سهم آن در انکشاف زراعتی افغانستان

زعفران گیاهی است با ارتفاع تقریباً ۳۰ سانتیمتر که دارای برگهای دراز و سبز، مانندگندنه است. ساقه زیر زمینی آن از دو پیاز تشکیل می‌شود. این پیازها سخت، مدور، گوشتدار و پوشیده از غشاءهای نازک قهوه‌ای رنگ می‌باشد. گل‌های زعفران ارغوانی، منظم و شامل لوله‌ای دراز است که به سه گلبرگ و کاسبرگ منتهی می‌شود.

زعفران خیلی مرغوب بوده قسمت کلالة گل یعنی قسمت انتهایی خامه است و میله خامه، زعفران درجه دو و نامرغوب را تشکیل می‌دهد.

برداشت زعفران بدین ترتیب است که قسمت کلالة هر گل را بر میدارند و بین کاغذ قرار می‌دهند تا خشک شود و سپس بسته بندی می‌کنند. زعفران ماده غذایی با ارزشی است که به مقدار کم از گیاه زعفران بدست می‌آید در واقع از هر ۱۰۰ تا ۲۰۰ هزار گیاه زعفران، حدود ۵ کیلو گرام گل زعفران بدست می‌آید که وزن ۵ کیلو گرام زعفران تازه بعد از خشک شدن به یک کیلو گرام می‌رسد.

فواید زعفران برای سلامتی

زعفران دارای مقدار زیادی منگنز، ویتامین C، آهن، پتاسیم و ویتامین B۶ است. منگنز کمک می‌کند تا قند خون ما تنظیم باشد و همچنین به بهبود ساخت ساز بدن و جذب کلسیم هم کمک می‌کند.

همچنین به تقویت هورمون‌های جنسی نیز کمک می‌کند. ویتامین C نیز جنگنده عفونت هست و آهن تصفیه کننده و همچنین ویتامین B۶ در تشکیل سلول‌های خونی و آرامش اعصاب مؤثر است. پوتاشیم نیز به تعادل مایعات در بدن کمک می‌کند و اگر میزانش در بدن کم باشد گرفتگی عضلات را به همراه خواهد داشت.

ارزش غذایی زعفران

زعفران طعم و رنگ دهنده غذا می‌باشد، زعفران موجب کاهش چربی و کلسترول خون می‌گردد. زعفران آرام بخش، اشتها آور، ضد اسپاسم (اختلال عضلات)، پیشگیری کننده از بیماری‌های قلبی و سرطان، تقویت کننده حافظه و کاهش دهنده فشار خون است. از گیاه زعفران در درمان بیماری آسم، بیماری‌های پوستی، بیماری‌های چشم، پیش انداختن قاعدگی، رفع نفخ شکم، درمان معده دردی و درمان کم خونی استفاده می‌شود.

زعفران به هضم غذا کمک می‌کند و تقویت کننده معده می‌باشد و به عنوان مسکن ویژه در دردهای بیره کاربرد دارد.

زعفران گیاه ضد افسردگی

مصرف زعفران در پیشگیری از بروز افسردگی موثر است. بر اساس تحقیقات امروزی نیز نتیجه گرفته شده است که زعفران دارای خواص ضد افسردگی است و این در حالی است که بر اساس طب سنتی به زعفران خواص فرح بخشی (شادمان شدن) و خنده آوری نیز نسبت داده اند. بر طبق نتایج این تحقیقات استفاده از زعفران در غذا و نوشیدن حداقل یک پیاله چای زعفران برای تمدد یا کشیدگی اعصاب توصیه می‌شود. زعفران افزایش دهنده تمرکز حواس است و در پیشگیری از آلزایمر و پارکینسون موثر می‌باشد زعفران در درمان دردهای عصبی و کم خوابی موثر می‌باشد.

نگهداری زعفران

زعفران به ویژه بعد از آسیاب شدن باید دور از نور و رطوبت و در جام شیشه‌ای نگهداری شود. زیرا با توجه به این که اسانس (مواد معطر) زعفران قابل تبخیر شدن است در صورت نگهداری نامناسب، به مرور زمان اسانس آن تبخیر شده و از اثرات دارویی و طعم و مزه آن کاسته می‌شود و مرغوبیت آن از

دست می‌رود. البته بعضاً در اکثر مواقع زعفران تا ۱ یا ۲ ماه بعد از برداشت بو و عطر دارد اشتباه رایج در این است که اکثراً فکر می‌کنند که زعفران باید بو و عطر زیاد بدهد؛ زعفران بعد از ۲ ماه خشک شده بویش می‌پرد وقتی آسیاب و مرطوب می‌شود مجدد بو و عطر می‌گیرد، باید تذکر داد که زعفران در همه مواقع سال بوی تازگی که تازه جمع شده باشد را نمی‌دهد. بنابراین بهتر این است که برای نگهداری خواص زعفران مقداری از آن را که می‌خواهند در طول یک هفته استفاده نمایند آسیاب نموده و در جام شیشه‌ای در بسته‌ای قرار دهند.

زعفران عامل پیشگیری از کاهش دید در سالخوردگی

بر اساس تحقیقاتی که صورت گرفته زعفران در تنظیم کارکرد سلول‌های بینایی موثر است و سلول‌های بینایی را در مقابل آسیب‌ها محافظت کرده و از پیشرفت بیماری‌های چشم جلوگیری می‌کند و موجب احیای سلول‌های آسیب دیده چشم می‌شود. زعفران در درمان اختلالات لکه زرد شبکیه که در سنین سالخوردگی ایجاد می‌شود موثر است. مصرف زعفران در رژیم غذایی از پیشرفت بیماری‌های ژنتیک چشم جلوگیری می‌کند و به همین علت مصرف متعادل آن به سالخوردگان و افراد مبتلا به بیماری‌های چشم توصیه می‌شود.

محققان می‌گویند: راز پیشگیری از نابینایی در سال‌های پیری، در زعفران نهفته است. محققان طی بررسی‌های خود نشان داده اند که مصرف روزانه زعفران در غذا به تولید سلول‌های حساس چشمی، که برای دید ضروری هستند، کمک می‌کند.

مطالعات انجام شده بر روی حیوانات نشان می‌دهد که یک رژیم غذایی حاوی زعفران می‌تواند از چشم‌ها در برابر آسیب‌های ناشی از نور درخشان خورشید محافظت کرده و پیشرفت بیماری‌های ژنتیکی را کند نماید.

این محققان همچنین دریافته‌اند زعفران تاثیر مفیدی در افراد مبتلا به تخریب ماکولای چشم وابسته به سن دارد که شایع ترین علت نابینایی در کهن سالی است.

خواص ضد سرطانی زعفران

زعفران خواص ضد سرطانی را دارا می‌باشد و به عنوان یک داروی ضد تومور و جمع کننده رادیکال‌های آزاد عمل می‌کند. بر اساس تحقیقات طبی ثابت شده است که مواد آنتی اکسیدان موجود در زعفران خواص ضد سرطانی را دارا می‌باشد. بر اساس نتایج این بررسی بنظر می‌رسد که استفاده از زعفران، از بروز توالی‌های ژنی سرطان را جلوگیری می‌کند و در ترمیم مالیکول‌های دی، آن‌ای آسیب دیده تاثیر بسزایی دارد.

در این قسمت می‌خواهم زعفران و سهم آن را در انکشاف و شکوفایی زراعت کشور ما افغانستان به بررسی بگیرم.

سهم زعفران در انکشاف زراعتی افغانستان

چندی پیش زعفران افغانستان برای سومین سال متوالی، عنوان باکیفیت‌ترین زعفران جهان را در بین سه‌صد نوع زعفران مرغوب کسب کرد. این دست‌آورد، سازگاری خاک و اقلیم کشور ما را با این محصول پر منفعت نشان می‌دهد. مطلوب‌ترین آب و هوا برای کشت زعفران مناطق نیمه‌گرم‌سیر می‌باشد که معمولاً زمستان ملایم و تابستان گرم و خشک دارند. هم‌چنین نبات زعفران به آبیاری کم نیاز دارد که در بیشتر نقاط کم‌آب کشور می‌تواند بدیل معیشتی مناسبی برای دیگر محصولات زراعتی شود. کیفیت مرغوب زعفران تولید شده در افغانستان و تقاضای بالقوه به زعفران باکیفیت در بازارهای جهانی سبب شده تا حکومت و سکتور خصوصی در جریان چند سال اخیر حساب ویژه‌ای روی این محصول باز کنند و برنامه مدونی برای ارتقای سطح تولیدات این محصول، تضمین کیفیت، توسعه، ترویج و بازاریابی داخلی و برون‌مرزی زعفران طرح کنند. چندی پیش طرح پنج‌ساله انکشاف پایدار زعفران در افغانستان از سوی وزارت زراعت، آبیاری و مالداري به شورای عالی اقتصاد پیش کش شد که مورد تایید این شورا قرار گرفت. طرح پنج‌ساله‌ی انکشاف پایدار زعفران در افغانستان با توجه به نیازسنجی صورت گرفته از مراحل کشت، پروسس و بازاریابی این محصول، تمرکز فعالیت‌های خود را روی افزایش تولید و بهره‌برداری، استندردسازی و تضمین کیفیت، ترویج بازار داخلی و بین‌المللی زعفران افغانستان، ایجاد انستیتیوت بین‌المللی تحقیق و توسعه پایدار زعفران در افغانستان و ظرفیت‌سازی نیروی بشری برای ترویج و انکشاف این محصول معطوف کرده است. در نتیجه توجه حکومت به شکوفایی ظرفیت افغانستان در تولید زعفران و علاقه‌مندی سکتور خصوصی و زارعین کوچک به کشت این محصول، سطح زیرکشت زعفران در سال ۱۳۹۵ هـ ش در تناسب به سال‌های ماقبل آن ۱۳۰ درصد افزایش یافته است. به عبارتی دیگر، سطح زیرکشت زعفران در طی ۱۶ سال گذشته به ۱۱۵۰ هکتار رسیده بود که این رقم در سال ۱۳۹۵ هـ ش به ۲۶۴۷ هکتار رسیده است، و ۱۴۹۷ هکتار افزایش را در زمین‌های تحت کشت نبات زعفران در سراسر کشور نشان می‌دهد.

افزایش کشت و تولید زعفران

طبق بعضی از شواهد، کشت زعفران در افغانستان سابقه‌ای دوهزارساله دارد. اما تا دو نیم دهه قبل، گزارش موثقی از کشت انبوه یا انفرادی این نبات در افغانستان وجود نداشت. با شروع عودت مهاجرین از ایران در ابتدای دهه ۱۹۹۰ میلادی و هم‌چنین بعد از سقوط طالبان، پیاز زعفران را مهاجران عودت‌کننده با خود به افغانستان آوردند و به کشت آن آغاز کردند. قابل ذکر است که کشت

زعفران در افغانستان، ابتدا از ولسوالی غوریان ولایت هرات آغاز شد و سپس کشت این نبات به ولسوالی پشتونزرغون این ولایت و سایر مناطق کشور ترویج یافت. در حال حاضر در ۱۴ ولایت افغانستان، اتحادیه‌های زعفران کاران وجود دارد که نشان‌دهنده تولید این محصول با مقیاس نسبتاً بلند در ولایات مربوطه می‌باشد. مطابق به گزارش تحقیقی موسسه «گرنند ویو ریسرچ (Grand View Research)»، تولید جهانی زعفران در حدود ۳۰۰ تن در سال تخمین شده است که در حال حاضر افغانستان در حدود ۳۰۵ الی ۴ تن آن را تولید می‌کند. مطابق به هدف تعیین‌شده در طرح پنج ساله‌ی انکشاف پایدار زعفران، در ختم پنج سال و پروسه‌ی تطبیق این طرح، تولید زعفران در افغانستان باید از ۳۰۵ تن به ۱۴ تن در سال افزایش یابد و همچنین عواید حاصله از تولید این محصول نیز از ۴۰۵ به ۲۰۰ میلیون دالر ارتقا خواهد یافت. جهش بلند تولید زعفران در سال ۱۳۹۵ هـ ش نوید این را می‌دهد که تولید این محصول بارزش در پایان پنج سال، به هدف تعیین‌شده خواهد رسید.

دو نکته اساسی را در افزایش تولید زعفران باید در نظر گرفت. مورد ابتدایی افزایش زمین تحت کشت زعفران و ترغیب دهقانان به کشت این محصول پرمفعت می‌باشد. وزارت زراعت در دو سال اخیر تلاش‌های مستمری برای معرفی نبات زعفران و آموزش طرز کشت مسلکی آن بین دهقانان افغان کرده است و قصد دارد تا تعداد فارم‌های نمایی زعفران جهت ترویج کشت این محصول در مناطق بالقوه را افزایش دهد. سروی‌های صورت گرفته نشان داده است که زمین و آب‌وهوای تمام نقاط کشور به درجات مختلفی برای کشت زعفران مناسب می‌باشند. البته باید مطالعات در مورد مرغوبیت خاک و اقلیم تمام ولایات برای کشت زعفران تکمیل شود و براساس آن، منابع دولتی و خصوصی برای کشت و توسعه این محصول در کشور تخصیص داده شود. عمومیت کشت زعفران در تمام ولایات بدون اتکا به مطالعات میدانی، می‌تواند روی کیفیت زعفران تولیدشده در افغانستان تاثیر منفی گذاشته و مزیت مطلق اکثر ولایات برای کشت محصولات بارزش دیگر نظیر بادام، پسته و انار را به صورت منفی متاثر سازد. مورد دیگری که برای افزایش تولیدات زعفران در افغانستان باید مدنظر گرفت، میکانیزه‌ساختن زراعت و شیوه درست کشت، برداشت و پروسس محصول توسط تولیدکنندگان است که می‌تواند مولدیت زمین‌های تحت کشت را به پیمانه بالایی افزایش دهد. در حال حاضر، اوسط در آمد حاصله در افغانستان از کشت زعفران در یک هکتار زمین، در حدود ۸ تا ۱۲ هزار دالر امریکایی می‌باشد که با استفاده از تاکتیک‌های جدید چون تراکم کشت، آبیاری به‌موقع و استفاده از پیازهای زعفران به وزن ۱۰ گرم می‌توانیم در آمد فی هکتار را به ۱۸ هزار دالر امریکایی در سال برسانیم. این امر نشان‌دهنده‌ی آن است که عواید زعفران نسبت به دیگر نباتات، حتا کوکنار، در سطح بسیار بالاتری قرار دارد. مطالعات ابتدایی در مورد کشت زعفران در افغانستان نشان می‌دهد

که اقلیم و خاک این کشور در آینده ظرفیت تولید ۵۰ الی ۷۰ تن محصول را در سال دارد که می‌تواند عواید بی‌شماری را نصیب زارع و تاجر افغان گرداند.

پایداری کیفیت زعفران افغانستان

حال آن که زعفران افغانستان برای سومین سال متوالی عنوان باکیفیت‌ترین زعفران جهان را کسب کرده، توجه بازار جهانی به زعفران کشور بیش‌تر از پیش شده است. باید در نظر داشت که توجه بازار جهانی می‌تواند فرصت‌ها و تهدیدات بالقوه‌ای را متوجه زعفران افغانستان نماید. فرصت به‌وجود آمده این است تا سرمایه‌گذاری‌های خارجی را در قسمت تولید، پروسس و بسته‌بندی زعفران جذب کنیم و هم‌چنان با اولویت‌بندی بازارهای هدف و تشویق صادرات زعفران، بخشی از بازار جهانی را با زعفران باکیفیت افغانستان پر کنیم. به‌تازگی سفارت فرانسه در افغانستان تمایل خود را به سرمایه‌گذاری در بخش ایجاد مراکز پروسس و بسته‌بندی زعفران در ولایت هرات ابراز داشته و امارات متحده عربی نیز تمایل خود را به سرمایه‌گذاری در این بخش نشان داده است. اما رقابت‌های منطقه‌ای و جهانی بازار زعفران می‌تواند تهدیدی جدی برای کشت نوپای زعفران در افغانستان باشد. ایران که خود تولیدکننده‌ی ۹۰ درصد از زعفران جهان است، توسعه کشت و صنعت پروسس و بسته‌بندی زعفران افغانستان را یک خطر جدی برای یک‌ه‌تازی خود در بازار جهانی زعفران می‌پندارد. قابل ذکر است که این نگرانی به مراتب در رسانه‌های ایرانی مطرح شده است. حال با توجه به رقابت‌های منفی بازار، خطر این وجود دارد که زعفران تقلبی با برند افغانی به بازار جهانی صادر شود تا توجه بازار جهانی به مرغوبیت و کیفیت زعفران افغانی کاهش یابد.

زعفران از جمله نباتاتی است که قیمت‌گذاری آن بر اساس کیفیت محصول تعیین می‌شود. بنابراین باید تضمین کیفیت را در مراحل مختلف کاشت، داشت، برداشت، پروسس و بسته‌بندی محصول در نظر گرفت. تجارب دیگر کشورهای پیش‌تاز در تولید زعفران نظیر اسپانیا نشان می‌دهد که مرحله جداکردن کلاله (رشته) زعفران از گل و خشکاندن اصولی رشته‌های جداشده در ظرف ۲۴ ساعت بعد از جداکردن رشته از گل، بالای کیفیت زعفران تولیدشده بسیار تاثیرگذار است. اما متأسفانه هنوز هم اکثر دهقانان و تولیدکنندگان زعفران در افغانستان، این مرحله را به شیوه اصولی و صنعتی آن انجام نمی‌دهند که باعث کاهش کیفیت محصول و فروش آن به قیمت پایین می‌شود.

تسخیر بازارهای منطقه‌ای

در بازارهای جهانی و منطقه، زعفران عمدتاً به حیث کالای صنعتی شناخته می‌شود که از آن در صنعت غذا، نوشیدنی، داروسازی، نساجی و تولید مواد آرایشی استفاده به عمل می‌آید. در مرحله نخست افغانستان می‌تواند توجه بازارهای منطقه‌ای مانند کشورهای خلیج و چین را به زعفران افغانستان جلب کند. در کشورهای خلیج به‌خصوص امارات متحده عربی، تقاضای اصلی به زعفران

پروسیس شده با بسته‌بندی معیاری و جذاب برای مصرف خانواده‌ها می‌باشد. لازم به ذکر است که در حال حاضر، ایران سالانه ۶۰ تن زعفران را به کشورهای خلیج به‌خصوص امارات متحده عربی صادر می‌کند. جهت مرفوع‌ساختن قسمتی از این تقاضا به‌وسیله زعفران باکیفیت افغانی و رقابت سالم با تولیدکنندگان ایرانی، باید سرمایه‌گذاران داخلی و حکومت در قسمت پروسیس و بسته‌بندی این محصول، قدم‌های عملی‌تری را بردارند. این درحالی است که بیشتر تقاضا به زعفران در کشورهای دیگر منطقه نظیر چین و هند برای استفاده در صنایع، به شکل مواد خام می‌باشد. در این شرایط نیز باید زعفران به شکل مسلکی برداشت و پروسیس شود، و در بسته‌بندی‌های بزرگ‌تر برای صادرات آماده شود. قابل ذکر است که چین و هند، خودشان نیز از تولیدکنندگان برتر زعفران در جهان به شمار می‌روند؛ اما تقاضای بازارشان زیاده‌تر از عرضه داخلی است که می‌توان این خلا را با صادر کردن زعفران افغانی تا اندازه‌ای پر کرد. رقابت در بازارهای منطقه‌ای به دلیل کوتاهی مسیر ترانزیت کالا و تقاضای بالا به زعفران باکیفیت‌تر می‌تواند به عنوان استراتژی میان‌مدت بازاریابی برون‌مرزی زعفران افغانستان در نظر گرفته شود. اما در درازمدت و با کاهش مصارف ترانزیت کالا از طریق انکشاف راه‌های ترانزیتی جدید، می‌توان حضور پایدارتری در بازارهای اروپای غربی و امریکای شمالی داشت. قابل ذکر است که ایالات متحده امریکا و کشورهای اروپای غربی بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان زعفران در جهان می‌باشند که در آینده می‌توانند به عنوان بازارهای هدف با اولویت برای زعفران افغانستان مطرح شوند.

جمع‌بندی

با وجودی که در سال‌های گذشته، تولید زعفران در افغانستان پیشرفت چشم‌گیری داشته است، اما هنوز هم چالش‌ها و خلاهای زیادی در پروسه کاشت، داشت، برداشت، پروسیس، بسته‌بندی و بازاریابی این محصول وجود دارد. قابل ذکر است که هنوز نیز قسمت زیادی از محصول زعفران در وقت برداشت و دسته‌بندی ضایع می‌شود که این امر مولدیت کشت دهقان را به شکل قابل‌ملاحظه‌ای متاثر می‌سازد. از سویی دیگر، ما هنوز نتوانستیم که به حد مطلوبی از برداشت و تولید زعفران دست یابیم تا قدرت رقابت در بازار و تسخیر بازارهای منطقه‌ای و جهانی را داشته باشیم. چنان‌که اشاره شد، خوش‌بختانه اقلیم و خاک افغانستان ظرفیت تولید ۵۰ تا ۷۰ تن زعفران را در سال دارد که با توجه به حجم فعلی عرضه در مارکیت جهانی (۳۰۰ تن)، میزان قابل‌ملاحظه‌ای است. اما تا کنون ما توانسته‌ایم که تنها در حدود ۷ درصد از ظرفیت خود در تولید زعفران را شکوفا سازیم. پس درمی‌یابیم که برای انکشاف این محصول با ارزش، که به حیث طلای سرخ در بازارهای جهانی شناخته می‌شود، هنوز راه درازی در پیش‌روی حکومت و سکتور خصوصی وجود دارد.

در صورت حفظ انرژی و تلاش موجود در سطح حکومت و سکتور خصوصی برای انکشاف تولید زعفران در افغانستان، این محصول پرمفعت در آینده‌ی نزدیک خواهد توانست تا جرقه‌ی لازم برای انقلاب زراعتی در کشور را ایجاد کرده و توجه دوباره مردم محلی و سرمایه‌گذاران داخلی را به انکشاف سکتور زراعت در افغانستان معطوف سازد.

منابع و مأخذ

- ۱- محمدهاشم اسلمی؛ رهنمای تولید، پروسس و بازاریابی زعفران، وزارت زراعت، آبیاری و مالداري؛ ۱۳۹۵ هجری شمسی.
- ۲- مجله دریای پارس. زعفران گیاه ارزشمند، بازبینی شده در ۱۴ اپریل ۲۰۱۶.
- ۲- زعفران گیاه ارزشمند ایران. «مجله دریای پارس. بازبینی شده در ۱۴ اپریل ۲۰۱۶.
- ۳- طلای سرخ ایران همچنان بی رقیب. «همشهری: نویسنده: محمدعجم. بازبینی شده در ۱۴ اپریل ۲۰۱۴.
- ۴- لغتنامه ده خدا.

راه عقل و اندیشه

ما قادر نیستیم موجبات بدبختی یا خوشبختی و آسایش خود را خودمان خلق کنیم. به نظر شما آیا میتوانیم رنج‌وریه‌ها و کسالت‌های جسمی یا روحی را از خودمان دور کنیم؟ همواره سعی و کوشش افراد همین بوده که تا سرحد امکان مشکلات زندگی را آسان نمایند. حالا خوب فکر کنید ببینید که ما انسانها در اول چه بودیم و حالا چه شده ایم؟ آن وقت بی‌خبراز همه چیز و بی‌سواد بودیم؛ مانند: حیوانات در چراگاه‌های طبیعت می‌چریدیم و با سنگ و آهن و درخت همدیگر را پاره می‌کردیم و امروز که مسلح به تمدن سرسام‌آور شده ایم از سابق بدتر و وحشی‌تر شده ایم؟ تمدن امروز که با این نتیجه نامطلوب مواجه گردیده به ما ثابت می‌کند که مشکلات اساسی بدون در نظر گرفتن خصوصیات حوائج ما بوجود آمده است و این تمدن جدید مطابق فکر و وضع زندگی ما نیست، پس به جای اینکه دانشمندان ما از روی هوس و شهرت طلبی دست به اختراعات عجیب زده و این تمدن امروز را فراهم نموده، اگر از روز اول تمام کوشش نیروی خود را صرف شناخت انسان می‌نمود بطور قطعی بدبختی‌های زندگی ما کمتر بود.

ما می‌خواهیم همه چیز داشته باشیم، همیشه در آسایش زندگی کنیم، می‌خواهیم ناچاری، افراد را وادار به ارتکاب جنایت نکند. در حقیقت تمدن امروز موجباتی فراهم ساخته است که، بدون اینکه علت آن را بدانیم زندگی ما از هر حیث سخت‌تر شده است. تشکیلات سیاسی و اقتصادی و

اجتماعی ما غیر از نگرانی و ناراحتی خیال برای ما فایده ای ندارند، و تنها چاره این همه بدبختی ها شناسایی خودمان است. اگر ما خودمان را خوب شناختیم و دانستیم برای چه خلق شده ایم و از دنیا چه می خواهیم، آن وقت خواهیم فهمید چه عواملی برای آسایش ما لازم است. ما میل داریم همیشه زندگی کنیم و در همین زندگی می خواهیم آزاد و مستقل باشیم و این حقایق زندگی ما محسوب میشود. در حقیقت هوش و ذکاوت هر کس مربوط به تعلیم و تربیت اوست که از محیط خود فراگرفته، معلمین و استادان پوهنتون ها، خواندن کتاب ها و مجلات برای تقویت روحی اوست. برای پرورش هوش یک تمرین مختصر کافی است. بدبختانه تا کنون اجتماع ما نتوانسته محیط مناسبی که بتواند فعالیت های روحی ما را پرورش بدهد تشکیل بدهد، با وجود تاسیس پوهنتونها هنوز پاره ای از مردم اخلاق و عادات قدیم پدران خود را ترک نکرده اند علاوه براینکه اجتماع فعلی نتوانسته افکار مردم را پرورش بدهد در بعضی موارد با دستگاههای سینما و تلویزیون اخلاق مردم را فاسد هم می کند، از همه تاسف آورتر این است که اشخاص به اصطلاح چیزفهم که خوب و بد را از هم تشخیص میدهند مردمان فقیر هستند و اجتماع با نظر حقارت به آنها نگاه می کند. انسان خواه ناخواه تحت تاثیر اجتماع خود واقع میشود، اشخاصی که از دوره طفولیت سروکارشان با جنایت کاران باشد در نهایت جنایتکار بار می آید و اگر با افراد خوب باشد خوب خواهد بود. هر انسان زنده مایل است که زیاد عمر کند میخواهد همیشه جوان باشد و نیروی جوانی در زمان پیری با او همراه باشد، پس چه علت است که تاکنون نتوانسته این راه را پیدا کند؟ بعضی ها به این عقیده اند که فعالیت های زیاد صرف انرژی بدن، باعث کوتاهی عمر میشود، اشخاصی که زیاد غصه میخورند و زندگی ناراحت دارند از عمر طولانی محروم میشوند. دسته ای دیگر معتقد اند که عمر زیاد امر محال است و ممکن نیست بشر بتواند در این راه موفقیت پیدا کند.

در این مورد آزمایشی روی حیوانات به اجرا رسید و فهمیده شد که اگر آنها را از مسکن اصلی نقل مکان دهند و غذای آنها را تغییر داده و آزادی آنها را بگیرند پس از یک یا دو نسل عمرشان کوتاه تر میشود. در مورد انسان نیز اگر این آزمایش صورت بگیرد عمر انسان هم کم میشود، چنانچه دیده ایم گاهی از اوقات شنیدن اخبار ناگهانی تمام اعضای بدن را فلج و از کار می اندازد وقتی کسی از چیزی می ترسد جریان خون به قدری سریع میشود که جلوگیری آن بسیار مشکل است. غصه و اندوه زیاد صحت و سلامتی انسان را تهدید می کند، انسان نمیتواند در مقابل ناملایمات مقاومت نماید. اگر انسان بتواند افکار خود را جمع کند و از اختلافات زیاد جلوگیری نماید از حملات ضربه های سخت روحی تا اندازه ای سالم بماند، زندگی راحت تر میشود. برای اینکه بخواهیم بدن انسان را مورد آزمایش و تحقیق قرار دهیم ناچاریم از تمام رشته های علم استمداد کنیم و همین موضوع یکی از بارزترین دلیل اشکالات زندگی ماست. اما حرکت روحی بدن انسان دارای خاصیت دیگری است یعنی آنچه را که او در گذشته کم و بیش در خاطر میسپارد، چیزهایی را که در اول نفهمیده بودیم برای ما

روشن میکند، گذشته را میبینیم و آینده را با آن قیاس می کنیم و بدن ما تحت تاثیر حرکت روحی حکم یک تاریخ پر حادثه را پیدا میکند، در نتیجه ما حس می کنیم همان شخصی نیستیم که در بیست سال پیش بودیم روزها و ساعت ها در نظلمان مانند برق میگذرد، روح ضعیف قوی می شود، بافت های بدن در دوره زندگی عوض می شود و بدون اینکه علت آنرا بدانیم بعضی اعضای بدن ما از سایر اعضا زودتر پیر و فرسوده می شود این پیری و فرسودگی گاهی در قلب گاهی در مغز و زمانی در گرده ها اثر میکند و ممکن است همین ضعف و فرسودگی بافتها مرد جوانی را به مرگ تهدید کند. چون ممکن نیست که انسان در تمام مدت زندگی خود دارای استقامت طبیعی باشد و مقاومت نماید همان استعداد مخصوص است که در بعضی اشخاص زیاد و در بعضی دیگر بسیار کم است، اگر این تفاوت استعداد ها موجود نبود تمام افراد در یک دوره بسیار کم به واسطه انواع ناخوشیها نابود میشدند، طوریکه دانستیم انسان ها با یکدیگری کسان نیستند، هرکدام دارای شخصیت مخصوص خود است. تعلیم و تربیه را که در اجتماع از دیگران فرا گرفته می تواند با طرز بسیار پسندیده ای آن را مورد استفاده خود و دیگران قرار میدهند. تعلیم و تربیه اول از خانواده شروع میشود تا به اجتماع برسد، تربیت انسان در هر دوره و عصر نتیجه مستقیم عادات زندگی و نوع فکر جامعه ای است که در آن زندگی می کند، در دنیای امروز برای اداره زندگی خود محتاج به تربیت روحی و اخلاقی هستیم اما فقط به فکر دنیای مادی افتاده ایم و برای جمع آوری پول و ثروت و برتری بردیگران، از انواع جنایات و ارتکاب گناهان رو گردان نیستیم. اما فضائل اخلاق و روابطی که ما را به همدیگر نزدیک میکند تا بتوانیم از قوای یکدیگر استفاده کنیم از بین رفته، سرمایه داران از فقیران جدا شدند، خودپسندی افراد، مردم را از هم جدا کردند، با دست خود یک دنیای مادی و یک دنیای صنعت که ترفیات روحی و اخلاقی در آن وجود ندارد به وجود آوردیم.

ما خواهان اصلاحات هستیم این اصلاحات که ما خواهان آن هستیم بایستی اول در مورد خودمان اجرا شود و اولین وظیفه مان این است که بتوانیم راه حل و استفاده از آن را به دست آوریم. ما در طی زندگی خود با بسیاری از چیزها مواجه می شویم و برای ما مسلم است که آنچه تاکنون به دست ما رسیده اگر چه در ظاهر امر خیلی کوچک و بی اهمیت است ولی از نظر کیفیت دارای ارزش زیادی میباشد. انسان وقتی به نتیجه مثبت و درستی رسید روحش بزرگ میشود و فکرش وسعت پیدا میکند و همین وسعت نظر باعث می شود که بتواند مشکلات زندگی را با سرعت هر چه بیشتر از میان بردارد. انسان دارای طبیعتی است که حاضر است همه چیز خود را فدای حقایق نماید، حالا اگر این اقدام بزرگ برای انسان باشد این احساس بزرگ به مراتب بیش از پیش وسعت پیدا خواهد کرد. هر یک از افراد بایستی از زمان طفولیت با فکر آزاد زندگی کند، در هر کشور زمامداران امور بایستی مراکز تاسیس نمایند که اطفال از زمان کودکی در آنجا به ترقی و نشو و نما روحی مشغول شوند تا روح و اخلاق شان تقویت شود. ما می دانیم که حل مشکلات انسان با کندی پیش می رود،

باید شرایط زندگی ما طوری باشد که قوای روحی و جسمی ما ضعیف و ناتوان نگردد تا اینکه بتواند با تقویت قوای روحی مشکلات زندگی را حل نماید، برای اینکه قوای روحی و جسمی ما ناتوان نشود بایستی صحت و سلامتی خود را تامین نمایم و تا میتوانیم در نیرومند ساختن بافت های بدن جدیت به خرج دهیم. برای رسیدن به این مقصود در درجه اول قوای روحی و جسمی ماست و سلامتی ما بدست نمی آید مگر اینکه بتوانیم محیطی را که در آن زندگی میکنیم، اصلاح نماییم. هر کسی به نوبه خود میتواند نوع زندگی خویش را عوض کند قوانین خاصی برای تقویت قوای روحی و جسمی خود وضع نماید اگر نمی تواند به تنهایی از عهده مشکل حیاتی و اجتماعی بر آید با اشخاصی که از حیث قوای روحی و جسمی براو برتری دارند شریک نماید. امر تکامل قوای روحی ما با همکاری دیگران صورت میگیرد یعنی چیزهایی را که نمی دانیم از همدیگر بیاموزیم و کارهایی را که به تنهایی از عهده انجام آن بر نمی آیم با هم فکری همدیگر به آخر برسانیم. ولی بسیاری از اشخاص هستند که استقلال فکری دارند و خود را تا کنون عادت ندادند که از رفتار و کردار سایرین کورکورانه پیروی نماید، این دسته افراد بخوبی می توانند برای خود یک زندگی مخصوص انتخاب نمایند. اشخاص که دارای نبوغ فکری بوده اند تا چه حد توانسته اند افکار خود را بر دیگران تحمیل کنند و نتیجه مطلوب به دست بیاورند؟ اکنون باید چه اشخاصی را برای تامین مقصود خود از بین هزاران نفر انتخاب کنیم؟ آیا آنانی را که دارای استعداد و قابلیت مشخص هستند تقویت نماییم؟ در صورتی که ما بخواهیم نیرومندان را تقویت کنیم، آنها هم باید به نوبه خودشان دست ناتوانان را گرفته و رهبری نمایند. ما اشخاص برجسته و خارق العاده از بین آنها تعیین میکنیم. اگر ما بخواهیم نژادهای آینده را از انحطاط حفظ کنیم باید هر کدام ما به نوبه خود در این مورد فداکاری نماییم و این فداکاری غریزه مخصوصی است که در بعضی افراد خود به خود بوجود می آید. ما بارها و بارها مشاهده کردیم، تاریخها و داستانها خوانده ایم که بسیاری از مردمان در حالی که زنده هستند همه چیز خود را فدای سعادت و نجات دیگران می کنند، مردمان که جان خود را در راه سعادت کشور خویش فدا کرده اند، افتخار می کنند. به این جهت فکر فداکاری و از خود گذشتگی آن در عالم اجتماع یک غریزه بسیار پسندیده است که بایستی خواه ناخواه در فرزندان آینده ما به وجود آید.

اجتماع امروز با وضعی که مشاهده می کنیم تا آنجا به مردم اجازه و آزادی داده است که در حدود هر مقررات جامعه زندگی محدود برای خود تهیه نمایند، خانواده تشکیل دهند و حدود معینی را در اختیار خود داشته باشند تا به این وسیله اطفال آنها با تماس نزدیکی اقوام خود تا حدی که می توانند روح خود را پرورش دهند. هر چه که دسته های اجتماع و خانواده های مختلف کوچک اجتماع آنها نزدیک باشد، افراد آن بیشتر و مستقیم تر میتوانند از یکدیگر استفاده نمایند. باید دانست که برای پرورش روح این اشخاص، آرامش و آسایش پیش از هر چیز لازم است زیرا در کشوری که حوادث و ناراحتی های پی در پی موجبات تفرقه و نگرانی آن را فراهم می نماید، ترقی و

پرورش روحی با کندی پیش می رود، هر چه دامنه کشمکش ها و تجاوزات زیاد شود مردم آن کشور برای جلوگیری از دشمن مجبور می شوند وسائل دفاعی و اسلحه های مخرب کننده تهیه نمایند و چون تمام این وسائل با تعصب و خشم و خوی حیوانی بدست مان می رسد، طبعاً ترفیعات اخلاقی و مسائل مربوط به تقویت قوای روحی مان رو به انحطاط می رود. اکنون که تجربه نشان داده خودمان عملاً به نتیجه تلخ این خودخواهی ها رسیده ایم و خرابیها و ویرانیها ما را متوجه نقص اخلاقی جامعه های مختلف انسانی نموده، بایستی برای جبران ایام گذشته در تمام خصوصیات زندگی خود تغییر و تبدیل قائل شویم.

به طور کلی باید دانست که هماهنگ ساختن اعمال جسمی و روحی ما یک صفت مخصوص طبیعی خلقت ماست، که ما چه آنرا بخواهیم یا نخواهیم، خواهی نخواهی بنا به طبیعت خلقت انجام می شود. چنانچه قبلاً گفتیم هر شخص دارای یک نوع استعداد مخصوص است در یکی این استعداد خیلی زیاد و در دیگری ممکن کمتر باشد، هر موجود زنده ای میل دارد که رضایت یا وسیله آسایش خویش را فراهم نماید صداقت و شرافت و غریزه های دیگر روح ما را پرورش می دهد، عوامل روحی در تقویت و نیرومندی بدن انسان تاثیر فراوان دارد این عوامل در داخل بدن ما مشغول فعالیت است، روح و جسم ما را با نیروی خارق العاده ای تغییر شکل می دهد علاوه بر اینکه استعداد روحی ما برای پیشرفت آن دخالت دارد به این معنی که ما به بسیاری چیزها اعتماد نداریم یا اگر اعتماد پیدا کنیم باز هم مطمئن نیستیم علوم را که یاد میگیریم یا رشته هایی را یاد میگیریم به وسیله استعداد روحی ماست و این استعداد اگر چه در روز اول خیلی کم و محدود به نظر می رسد، اما محیطی که ما در آن زندگی می کنیم میتواند آنرا وسعت داده، تقویت نماید. تعلیم و تربیت منظم و تقویت قوای روحی در کودک بیشتر از جوانان موثر واقع می شود، یعنی هر چه اطفال کوچکتر باشد خیلی زودتر و سریعتر پیشرفت می نماید. چیزهایی که لازم بود در ایام کودکی بیاموزد اگر ما آن را در سن جوانی یا پیری مورد آزمایش قرار دهیم صد در صد بدون نتیجه خواهد ماند. باید شخصیت انسان را عوض کنیم یعنی انسان را از پوش ظاهری بیرون آورده و پوش جدیدی از روحيات و اخلاقی و عادت به بدن او بیوشانیم. انسان یک ماشین نیست که روی یک فورمول یا نقشه ساخته شده باشد، با این حال اگر بخواهیم شخصیت جدیدی به وجود بیاوریم باید تشکیلات وسیع عالم اجتماع را از مکتب گرفته تا ادارات بهم بزنیم. معلمین ما تعلیم و تربیت روحی و جسمی اطفال ما را عهده دار هستند، اما غیر از این عمل لازم است که تمام استعدادهای مختلف کودکان را از قبیل غرایز اخلاقی و اجتماعی و غریزه زیبا پسندی و سایر تمایلات آنان را تقویت نمایند. علم زندگی به ما یاد داده است که عاقبت ما به کجا می رسد و راه رسیدن به مقصود را نیز در اختیار ما گذاشته است. ما در عالمی زندگی میکنیم که برای ما ساخته شده است، خوب است بدانیم این انسان کامل با چه وسیله می تواند تمام مشکلات زندگی را آسان کند و اگر کلید مشکلات به دستش رسید آیا وسیله ای است

که بتواند از دریچه کوچک زندگی اسرار و حوادث را که در آینده به وقوع می پیوند به دست بیاورد؟ البته خواهد گفت که خیر زیرا تا کنون کسی پیدا نشده است که از آینده خبر دهد، ما خیال می کنیم که هر چه هستیم همان است، طبیعت نمی تواند ما را عوض کند. اگر اطفال را از سن طفولیت تحت تعلیم و وظایف سنگین جسمی و روحی قرار بدهیم اما چون در دوره طفولیت همه چیز آنها از حیث فعالیت های جسمی و روحی تحت تاثیر قرار می گیرد، وقتی که بزرگ شدند موجودات زنده و قابل استفاده برای جامعه خواهند بود.

هر یک ما می خواهیم دارای شخصیتی باشیم، تمام اشخاص را بشناسیم و همگی ما را بشناسند، می خواهیم فرمان بدهیم و سعی می کنیم که از ما اطاعت کنند، هر یک از ما طالب ثروت و جا طلبی هستیم، هر کدام از ما با یک روش و طریقه خاصی در زندگی شروع به کار می کنیم، این طریقه و روش را هم از اجتماع می گیریم و آنچه از دیگران مشاهده می کنیم سعی داریم آنرا وجه پسندیده ی درباره خود عمل کنیم. عشق و علاقه ای که انسان برای جلب موفقیت در خود احساس میکند نسبت به اشخاص اجتماع فرق می کند. برای بدست آوردن موفقیت بهترین راه کامیابی، مبارزه حیاتی است به شرط اینکه زود خسته و دلسرد نشویم، راه فرار و عقب نشینی را انتخاب نکنیم. بعضی ها در مبارزه حیاتی زود شکست خورده فرار می کنند، چون نمی توانند زیاده تر از آنچه استعداد دارند فعالیت نمایند. حقیقت هم همین است که انسان باید همیشه امیدوار باشد، یاس و نا امیدی از بدترین صفات انسان است زیرا اگر کسی نا امید شد و امیدواری را در قلب خود راه نداده، در تمام مراحل زندگی با شکست های جبران ناپذیر مواجه می گردد. وقتی که نیروی استعداد در کسی ناتوان شد او را به حدی پست، حقیر و بدبخت می نماید که از هیچ چیزی رو گردان نیست. پس اگر دسته ای از مردم توانسته اند تعادل روحی و اخلاقی خود را حفظ نمایند، آنها مردمان خوشبخت و برای جامعه خود مفید واقع میشوند و همین صفت ممتاز است که آنها را در ردیف نوابغ دنیا قرار می دهد. از این دسته نوابغ دنیا را میتوان نام برد و آنها تنها کسانی هستند که تعادل فکری خود را نگهداشته و تمام استعداد را به کار انداخته اند، اگر این انسان ها در دنیا نباشد و جهان خالی از این مردمان شود دیگر به هیچ وجه نمیتواند امیدی به سعادت خود داشته باشیم.